

România literară

1965 — 1982:

17 ani de la Congresul al IX-lea

Spiritul nou

ÎNTR-UNA națiune trăiește în aceste zile freacă de nouă istorie, de autentică situație pe spirala devenirii sale în lumina revelatoare a propriului viitor — aceea pe care, acum 17 ani, a generat-o Congresul al IX-lea al Partidului. În reverberațiile Raportului prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiecare cetățean al patriei a resimțit, mai puternic ca oricând până atunci, sentimentul perspectivei, structural revoluției autentice, definitoriu pentru izbînda mersului-înainte întru făurirea destinului ales după eliberarea țării, destin al cărui curs marca acum — după două decenii — un moment hotărîtor. Cu atare și răsunau în cugetul nostru cuvintele celui care de la tribuna Congresului întruchipa — evenimential — acest nou curs: „Măsurînd drumul străbătut în opera de construcție socialistă nu putem să nu încercăm un sentiment de adîncă satisfacție pentru ceea ce am împlinit. Dar noi, comunistii, considerăm că mai avem încă mult de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea patriei la nivelul țărilor cu economie avansată, la acel stadiu care să asigure poporului român o viață îmbelsugată, o înaltă civilizație materială și spirituală.”

În această finalitate, Congresul al IX-lea avea să hotărască direcțiile de dezvoltare a României în următorii cinci ani, în vederea continuării pe o linie superioară a procesului de desăvîrșire a construcției socialiste în toate domeniile de activitate economică, științifică și culturală. Și, cu rigoare științifică, Raportul indica, apoi, sector cu sector, prioritățile și dimensiunile sarcinilor ce se impuneau prin însăși determinarea lor cantitativă dar cu precădere calitativă, prin promovarea progresului tehnic și științific la indicii cei mai avansați, prin legătura tot mai strînsă a activității de cercetare cu unitățile de producție, prin creșterea eficienței economice a investițiilor, dezvoltarea multilaterală a economiei avînd ca principal țel ridicarea continuă a nivelului de viață și de civilizație al oamenilor muncii, lărgirea bazei materiale pentru impulsivitatea activităților social-culturale.

Cu deplina conștiință că trăim într-o epocă de mari prefaceri revoluționare, caracterizată, implicit, prin desfășurarea unei revoluții științifice și tehnice de o amploare fără precedent, la Congresul al IX-lea se hotăra înființarea Consiliului Național al Cercetării Științifice, cu sarcina să elaboreze direcțiile de orientare și programul unitar de cercetare și de pregătire a cadrelor, să asigure coordonarea activității în acest domeniu, pentru a se curma rămînerea în urmă și dependența față de străinătate. Totodată, relevînd că nivelul atins de societatea noastră impune ridicarea pe o treaptă și mai înaltă a cunoștințelor de cultură generală, științifice și tehnice, ale tuturor cetățenilor patriei, se argumenta trecerea în următorii ani la pregătirea condițiilor pentru mărirea duratei învățămîntului obligatoriu, la extinderea învățămîntului mediu, cu licee de cultură generală dar și de specialitate, la o largă dezvoltare a învățămîntului profesional.

ASTĂZI, cînd în atîtea unități de producție industrială de la orașe ca și pe întinderea ogoarelor patriei vedem lucrînd zeci și zeci de mii de tineri cu mijloace tehnice perfecționate, multora dintre noi ni se par asemenea peisaje umane ale progresului ca „de cînd lumea”, într-atît de elocventă e normalitatea lor. E bine de știut, însă, că actualul stadiu de civilizație tehnică se datorește Congresului al IX-lea, mai bine spus — uneia din multiple consecințe ale acestui eveniment de cotitură din istoria noastră profund revoluționară în forul de acum 17 ani. Dacă zilele de 19—24 iulie 1965 constituie o dată în calendarul noii noastre istorii, prin cei 17 ani înțelegem în fapt un proces continuu de aprofundare revoluționară, de cuprindere tot mai largă în universul acestei revoluții a colectivității românești pe ansamblul ei, de îmbogățire a realității materiale și, prin consecință,

„România literară”

(Continuare în pagina 2)

Sculptură de Ion Jalea

Mareele de aur

Revarsă vara-n spice marea sa de rouă
Tălăzuind a piine prin aerul torid
Și-a viață roditoare și-a fericire nouă
Pe calea comunistă deschisă de Partid.

O patrie de inimi gîndindu-și viitorul
Păstrează libertatea pe temelii firești
Prin cel ce-i este astăzi atotveghețorul
Și bărbătescul simbol al glocii românești.

Cîrmaci fără odihnă și grădinar de vise
Și clăditor de pace sub demnul Tricolor,
El știe să cuprindă cu brațele deschise
Adîncul și-nălțimea fîntînii de dor.

Prin el, bărbatul care intruchipează țara,
Ne-am definit curajul și dreptul de-a visa,
Și-am revărsat lumină, cum își revărsă
vara

Mareele de aur cuprînsă-n piinea sa.

George Jârnea

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

Spiritul nou

(Urmare din pagina 1)

spirituale. Căci noul curs generat prin Congresul al IX-lea înseamnă, prin însăşi dialectica lui funciară, un efort, tot mai intens, de conştientizare, de asumare lucidă a determinantelor socio-culturale, cu fluxul de izbînzi decisive şi definitorii şi, prin înseşi legităţile acestui flux, cu — inerentele — contradicţii, marcind şi dificultăţi, cu linii ineluctabil ascendente dar şi cu momente de stagnare sau distorsiuni.

În dinamica generală a construirii noii orînduirii, datorită elanului revoluţionar al oamenilor muncii imprimat de partidul comunist, socialismul a învins la oraşe şi sate în măsura în care, în douăzeci de ani, s-au operat adînci transformări în economia ţării, în structura societăţii, în viaţa celor ce muncesc. Dar tocmai relevînd această cucerire istorică în viaţa nouă a poporului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în Raportul său la Congresul al IX-lea, a relevat necesitatea de a privi cu autentică luciditate revoluţionară, cu întreaga răspundere, asupra a tot ce a frînat şi ar mai putea frîna potenţialul real al dezvoltării noastre la parametrii de civilizaţie materială şi spirituală indicaţi de optica într-adevăr contemporană a epocii pe care o străbatem, în coordonatele de nedezminţită afirmare a conştiinţei de sine, într-o concepţie de continuă întărire a naţiunii, printr-o puternică cimentare a unităţii sale. Şi evocînd, în continuarea Raportului său, proiectul noii Constituţii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a subliniat imperativul adîncirii democratismului socialist şi al conducerii colective ca pirghii de certitudine ale propăşirii noastre multilaterale. După cum, în capitolul rezervat muncii ideologice, printr-o aprofundată analiză a stărilor de închistare în gîndirea teoretică şi în practica aplicativă, Raportul a făcut să se simtă un puternic suflu de aer înprospătător, în dezvoltarea argumentului că marxismul este o ştiinţă vie, care se dezvoltă şi se îmbogăţeşte necontenit. Altfel spus, dogmatismul era pus în confruntare deschisă cu realitatea creatoare a celei mai fecunde dintre concepţiile revoluţionare, solicitînd o largă receptivitate la analiza fenomenelor noi ale lumii contemporane.

Apreciînd aprofundarea de pe poziţiile materialismului istoric a celor mai importante evenimente din istoria ţării şi poporului român, de la tribuna Congresului al IX-lea se marca astfel declanşarea ce avea să capete noi dimensiuni pentru promovarea în cercetarea ştiinţifică şi trăirea în spiritul colectiv a dragostei de patrie, a preţuirii trecutului original, a proiectării sentimentului de mîndrie naţională. Indicînd ca unul din filioanele de inspiraţie frumuseţile ţării odată cu bogăţia trecutului său încărcat de măreţie, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a rostit acel îndemn ce avea să devină ideea-călăuză a tuturor creatorilor noştri: „Alegeţi tot ceea ce credeţi că este mai frumos în culoare, mai expresiv în grai, redaţi realitatea cît mai variată în proză, în poezie, în pictură, sculptură şi muzică, cîntaţi patria şi poporul nostru minunat, pe cei ce şi-au închinat întreaga viaţă înfloririi României!” Înflorirea tuturor artelor, după şi datorită noului spirit, cel al Congresului al IX-lea, avea să devină o vie, prodigioasă realitate spre mîndria tuturor celor ce se pot cu adevărat revendica de la iradierea, prin operele lor, a geniului naţional.

DAR în această retrospectivă, pe care o facem pătrunşi de emoţia regăsirii fiecăruia dintre noi în ambianţa stenică a unui eveniment care avea să fie atît de multiplu validat pe spiralele timpului ce i-a urmat, în cugetul şi inimile tuturor palpita imaginea de strălucită afirmare — în aceşti ani — a României între naţiunile lumii, a prestigiului pe care-l are cuvîntul său în atît de bogată şi variată activitate pe plan mondial, ca unul din factorii de iniţiativă şi consecvenţă cei mai apreciaţi în cadrul eforturilor pentru consolidarea păcii, prin dezarmare, prin reluarea cursului destinderii, prin întărirea securităţii şi cooperării, prin respectarea independenţei naţionale.

ÎN această imagine plenară a resuscitării demnităţii şi conştiinţei de sine, evocarea Congresului al IX-lea echivalează pentru fiecare cetăţean al patriei cu un veritabil act de revigorare spirituală. Cu atît mai intensă cu cît, în lumina amplei sinteze din 1 iunie 1982, chipul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, etitorul noii epoci din istoria contemporană a patriei, iradiază în sufletele tuturor ca simbolul celui mai exemplar patriotism revoluţionar. De unde şi măreţia lui.

„România literară”

2 România literară

Viaţa literară

Şedinţa Biroului Uniunii Scriitorilor

■ Simbătă 17 iulie 1982, la Bucureşti, a avut loc şedinţa de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor, cu următoarea ordine de zi: — Sarcinile Uniunii Scriitorilor, în lumina expunerii tovarăşului Nicolae Ceauşescu la Plenara largită a C.C. al P.C.R., din 1-2 iunie 1982, şi a documentelor Congresului educaţiei politice şi al culturii socialiste, din 24-25 iunie 1982; — Prezentarea programului de activităţi ale Uniunii Scriitorilor pe lunile iulie-septembrie 1982, în lumina expunerii tovarăşului Nicolae Ceauşescu la Plenara largită şi a documentelor recentului Congres al educaţiei politice şi al culturii socialiste; — Probleme de relaţii externe ale Uniunii Scriitorilor.

Au fost prezenţi tovarăşii Ion Traian Ştefănescu, prim-vicepreşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, Dumitru Necşoiu, secretar al Comitetului municipal de partid.

Au participat, ca invitaţi, redactorii şefi ai

revistelor editate de Uniunea Scriitorilor şi directorii editurilor de beletristică din ţară, care nu sînt membri ai Biroului Uniunii.

Materialul de bază au fost prezentate de Constantin Chiriţă şi Laurenţiu Fulga, vicepreşedinţi ai Uniunii Scriitorilor, Ion Hobana, secretar al Uniunii.

Pe marginea problemelor înscrise în ordinea de zi, la dezbateri, au luat cuvîntul scriitorii: Romulus Guga, Mircea Tomaş, Marin Sorescu, Constantin Ţoiu, Letay Lajos, Corneliu Sturzu, Romul Munteanu, Alexandru Balaci, Dan Degliu, Mircea Radu Iacoban, Vladimir Clocov, George Ivaşcu, Violeta Zamfirescu, Mihnea Gheorghiu, Ion Dodu Bălan, Tiberiu Utan, Bujor Nedelcovici, Dan Hăuică, Eugen Simion.

În încheierea lucrărilor Biroului, a luat cuvîntul tovarăşul Ion Traian Ştefănescu.

Şedinţa a fost condusă de Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din R.S. România.

„Palia de la Orăştie”

■ După sesiunea de comunicări organizată de secţia de ştiinţe filologice, literatură şi artă a Academiei (în colaborare cu Facultatea de filologie a Universităţii din Cluj-Napoca şi facultăţile de limbi şi literaturi străine ale Universităţii din Bucureşti) ce s-a desfăşurat în Aula Academiei cu tema „400 de ani de la apariţia Paliei de la Orăştie” (unde comunicările au fost prezentate de Florica Dimitrescu, G. Mihăilă, Octavian Schiau) — recent, la Orăştie, judeţul Hunedoara, Ion Dodu Bălan a conferenţat despre acelaşi eveniment. Au fost prezenţi Maria Mitrofan, secretar al Comitetului de partid al judeţului Mureş, şi Maria Mocanu, primarul oraşului Orăştie.

„Muza Someşană”

■ În oraşul Năsăud s-a desfăşurat festivitatea sărbătoririi centenarului revistei manuscrisum „Muza Someşană”, în cadrul organizării expoziţiei „Presa năsăudeană de-a lungul vremii”.

Au participat Pompel Crăciun, secretar al Comitetului judeţean P.C.R. Bistriţa, Gavrilă Haza, inspector general şcolar, Ion Hangiu, secretar al S.S.F. din România, Gavril Sandu, Francisc Păcurariu (printr-un mesaj adresat acestor mai festiviştii), Aurel Rău, redactor şef al revistei „Steaua”, Octavian Rudeanu, Gavril Istrate, Alexandru Husar, Ion Buza, Ion Oarcăşu şi profesorii Ion Lăpuşneanu, Grigore Găzdăci, Monica Nistor, Florica Granciu, Grigore Marian.

Tradiţie şi inovaţie în educarea patriotică

■ În municipiul Bistriţa, în organizarea Casei corpului didactic a judeţului, a filialei Bistriţa şi Năsăud ale Societăţii de Ştiinţe filologice, a comitetelor sindicatelor învăţămînt, a avut loc simpozionul „Tradiţie şi inovaţie în educarea patriotică-revoluţionară a tineretului prin literatură”. Au fost prezenţi scriitorii, profesorii din învăţămîntul universitar, liceal şi gimnazial, activişti culturali, elevi.

În cadrul simpozionului au luat cuvîntul Virgil Lorinţiu, şeful secţiei propagandă a Comitetului judeţean Bistriţa-Năsăud al P.C.R., Ion Hangiu, secretar al S.S.F., George Vasile Raţiu, director al C.C.D., Aurel Rău, redactor şef al revistei „Steaua”, Gavril Istrate (Univ. „A. I. Cuza” — Iaşi), Gavril Scribon (Univ. „Babeş Bolyai” — Cluj-Napoca), Alexandru Husar, Lucian Valea, Ion Oarcăşu, Dinu Flămînd, Dumitru Mircea, Cleopatra Lorinţiu, Olimpiu Nuştelean, Liviu Petraru, Teodor Tanco, Valentin Raus, Ioan Ilies, inspector şcolar.

Cu acest prilej a fost inaugurată colecţia muzeală „Scriitori din Bistriţa-Năsăud”.

Un grup de recitatori de la Liceul industrial nr. 1 din Bistriţa a susţinut un recital de versuri din volumele semnate de poezii Ion Th. Ilea. Francisc Păcurariu, Lucian Valea, Aurel Rău, Dinu Flămînd, Cleopatra Lorinţiu, Olimpiu Nuştelean şi Domniţa Petri.

„Teatrul Mic” în Delta

■ Răspunzînd invitaţiei satelor şi oraşelor Deltei, un grup de actori — dintre cei mai cunoscuţi — ai Teatrului Mic din Bucureşti, în frunte cu directorul teatrului, scriitorul Dinu Săraşu, efectuează între 25 şi 30 iulie un turneu, cu un spectacol de poezie, muzică şi umor într-o serie de localităţi din Delta: Pădina, Chilia, Sf. Gheorghe, Sulina. Reprezentaţia, regizată de Cătălina Buzoianu, se va desfăşura nu numai pe scenele tradiţionale, ci şi în mijlocul naturii.

Participă Leopoldina Bălănuţă, Mitică Popescu, Nicolae Dinică, Mariana Cercel, Magda Popovici, Mihai Dinavale, Petre Moraru, Rodica Negrea, Gheorghe Visu, Dinu Manolache, Păpîl Panduru şi Nicu Alifantis.

Cenacul „Lucian Blaga”

■ Cenacul „Lucian Blaga” pentru literatură, muzică şi arte plastice a susţinut în ziua de 15 iulie a.c. un recital literar-muzical-epigramatic, sub genericul „Frumuseţile Patriei”, la Muzeul „Nottara” din Bd Dacia, nr. 51. În cuvîntul de deschidere, Constantin Monea, preşedintele cenacului, a vorbit despre prestigiosul actor şi profesor de conservator Constantin Nottara, 1859-1935, şi despre fiul său Constantin C. Nottara, muzician. Au urmat recitări.

SEMNAL

■ Andrei Brezianu — TRANSLAŢII. Volumul apărut în colecţia „Disco-bolul” este împărţit în capitolele Cîteva premise, Confluente, Puncte de impact, Reflector peste scenă. În loc de concluzii. (Editura Dacia, 292 p., 11,50 lei).

■ Haralamb Zincă — DESTINUL CAPITANULUI IAMANDI. Cartea a patra a ciclului Pe urmele agentului „B-39”. (Editura Militară, 1982, 302 p., 12,50 lei).

■ Liviu Bratoloveanu — RUNICA STUDIUL DREPTUL. Roman. (Editura Cartea Românească, 1982, 230 p., 9 lei).

■ Leonida Teodorescu — CATHARSIS. Eseu apărut în colecţia „Disco-bolul” este împărţit în: Tragicul ca poezie, Tragicul ca proză, Tragicul ca tragedie, Ipoteze de lucru, Catharsis. (Editura Dacia, 1982, 242 p., 9,50 lei).

■ Marius Robescu — PIRLEA MINOTAURULUI. Poezii. (Editura Cartea Românească, 70 p., 8 lei).

■ Stefan Cazimir — PYGMALION. Eseu de mitologie comparată. (Editura Cartea Românească, 1982, 134 p., 5,50 lei).

■ Raisa Boiangiu — ZANTIALA, FIUL PĂMÎNTULUI. Volum apărut în colecţia „Cutezători”, evocînd timpuri şi personaje dacice (Editura Albatros, 1982, 128 p., 6,75 lei).

■ Virgil Sorin — SECRETEL FAURIRII PERSONALITĂŢII. Convorbirile cu personalităţile naţionale din diverse domenii de activitate continuînd volumul din 1978 Muncă, idealuri, creaţie. (Editura Albatros, 1982, 406 p., 21 lei).

LECTOR

ERATA: În finalul Breviarului din nr. 29 (p. 11, rîndul 4 de jos) se va citi corect: „Mai sînt însă deştepti care nu-l lăsară că l-a depăşit Eminescu”.

ABONAMENTELE

la „România literară” se pot reinnoi între 1 şi 16 ale fiecărei luni.

Preţul abonamentului: 3 luni — 65 lei, 6 luni — 130 lei, 1 an — 260 lei.

Costineşti, iulie 1982:

„Salonul republican de grafică satirică al tineretului”

■ ÎN eleganta sală de expoziţii a hotelului din Costineşti s-a vernisat, miercuri, 7 iulie, Salonul republican de grafică satirică al tineretului. Participanţii au fost invitaţi, la această a doua ediţie, să declină, cu creion, ori penişă, cu cerneală de toate culorile, cu pastă şi grafit, substantivul pace — şi au făcut-o cu fantezie şi umor, persiflînd spiritul belicos, lăşăţenia, lăşăţenia funciară a celor ce viscăză noi carnagii, mistificările avocaţilor inarmării fără limită. Deopotrivă, au pus în ecuaţie, iarăşi în chip ingenios şi sub semnul surisului benefic, avantajele universale ale concordanţei umane, aspiraţia spre muncă şi creaţie, amploarea acţiunilor ce tind a bara drumul aventurilor ireparabile.

Cînd s-a lansat concursul, unii au avut impresia că tema ar fi restrictivă şi că, oricum, n-ar îngădui o tratare satirică bogată. Cele aproape trei sute de lucrări prezentate juriului au infirmat supoziţiile sceptice. E drept că acelaşi juriu a triat cu severitate, reţinînd cam o sută de cartioane, dar exigenţa a operat mai cu seamă în privinţa valorii artistice. Şi deşi nu e prima oară cînd o expoziţie de grafică satirică are un atare motto, s-au putut remarca — pe lingă clişee (porumbelul în care se trage cu tunul, copiii care agită ramuri înfrunzite deasupra unui glob ferice, bombe atomice tăiate de x-uri roşii etc.) — destule idei noi, abordări inedite, unele puternic ironice, altele doar maliţioase, cîteva unind hazul subtil cu poezia cotidiană. Un număr de lucrări s-au distins prin ori-

ginalitate pregnantă şi frumuseţe plastică seducătoare. Printre ele se află cele ale lui Constantin Pavel (Focşani), reliefîndu-se proeminent şi ca personalitate a desenului (tînărul grafician a obţinut Marele Premiu), ale lui Leonte Năstase (Constanţa), combative, limpezi, năstruşnice ori grave (Premiul I), cele semnate de Ion Barbu (Petrosani) şi Gheorghe D. Constantinescu (Bucureşti), ale mai experimentaţilor Octavian Covaci, Denes Molnar (Tg. Mureş), Daniel Ionescu, ale înzestraţilor tineri Aram Damadian, Nicolae Ionită (Ploieşti), Dragos Anton, Horia Crişan (Deva). I-am enumerat astfel pe cei care au obţinut distincţiile acordate de juriu, ca şi de „Scinteia tineretului”, „Viaţa studentescă”, „Flacăra” şi conducerea staţiunii-gazdă. Fi-reşte, sînt şi alte prezente concludente. Poate că televiziunea le va consacra o emisiune — că merită — şi vor putea fi astfel apreciate — chiar şi în alb-negru — de toată lumea.

O caracteristică a expoziţiei e spiritul gazetăresc viu, militant, evident şi în informaţia politică. Alta, expresivitatea compoziţiilor. O a treia ar fi chiar reprezentativitatea Salonului. Căci îl alcătuiesc artiştii din toată ţara, din centre mari, dar şi de la Vaslui, Petriţa, Focşani, tineri profesori, ingineri şi subingineri, arhitecţi, funcţionari, ziaristi. S-au aflat însă, pe simneze, foarte puţini debutanţi. Pe viitor poate că s-ar cuveni, dat fiind că e o manifestare a tineretului, să li se creeze acestora o secţiune aparte şi să li se deoacă premii speciale de incu-

rajare. Totodată, ar fi desigur util să se fixeze o limită de vîrstă pentru participanţi. Prezenţa unor artiştii notorii şi cu palmares îmbelsugat — precum Mihai Gion, Albert Poch — s-ar potrivi mai degrabă într-o altă secţiune, „hors concours”.

Biroul de turism pentru tineret, care a iniţiat, organizat şi găzduit Salonul, îl adaugă altor manifestări de prestigiu naţional — cum e festivalul filmului, festivalurile de muzică uşoară etc. — vîdînd o concepţie eficientă şi modernă despre conjuncţiile necesare dintre cultură şi turism în condiţiile unei staţiuni româneşti de vacanţă cu admirabile dotări şi cu un aflux continuu de tineri din toate regiunile ţării şi din multe alte ţări. Despre aceasta, despre continua personalizare intelectuală a manifestărilor de la Costineşti şi perspectivele lor au vorbit, la vernisaj, o parte din membrii juriului şi s-a discutat îndelung, în serile calde şi melodioase ale începutului de iulie, de către responsabili locului şi oaspeţii lor. Lipsesc deocamdată de aici — sau nu sînt destul de afirmat prezente în conştiinţa acţiunilor de anvergură — literatura şi teatrul. E însă probabil că spiritul de iniţiativă şi ingeniozitatea celor ce cu atîta destoinicie şi talent se preocupă de fizionomia spirituală, educativă a vacanţelor la Costineşti vor determina inserarea în programe şi a ceea ce poate crea noi zone de fertilităţi interferentă a tinerilor cu marea noastră cultură literară şi artistică.

V. Ion

Coordonate culturale

ÎN cei șaptesprezece ani care au trecut de la cel de al nouălea Congres al Partidului, angajat într-un uriaș proces de desăvîrșire a construcției socialiste, poporul român a dat viață celor mai înalte idei de eliberare socială, realizînd un salt istoric pe toate planurile existenței sale.

De la tribuna Congresului al IX-lea, eveniment crucial în viața României contemporane, sub semnul căruia s-a desfășurat întreaga activitate ulterioară, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia esența transformărilor social-politice intervenite în viața Patriei noastre: „Triumful deplin al socialismului la orașe și sate, lichidarea pentru totdeauna a exploatarei omului de către om, reprezintă cea mai mare victorie politică a partidului nostru după cucerirea puterii; ea înfrunghiează înfrîngerea visurilor pentru care au luptat și s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare, ai poporului român... Izbînzile dobîndite în acești ani sînt rodul muncii unite a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, care înfrunghie cu hotărîre politica partidului...”

În cadrul acestui ansamblu, intelectualitatea, manifestîndu-și profunda adeziune la orientarea politică a Partidului, a adus o contribuție de mare preț la dezvoltarea economiei naționale, la introducerea cuceririlor celor mai noi ale științei și tehnicii, la înflorirea artei și culturii.

Tendințele fundamentale ale dezvoltării culturii prezente a României socialiste izvorăsc din profunde procese istorice, cu rădăcini înfipte adînc în trecutul spiritual al patriei. Consecință a marilor transformări ideologice și morale pe care le-a adus cu sine desăvîrșirea socialismului, cultura românească se diferențiază valoric de trecut, dar fără a semnifica o ruptură, constituind, în forme adecvate, o dezvoltare superioară a tot ceea ce a produs omenirea mai valoros, de-a lungul secolelor.

În decursul milenarei sale istorii, poporul român a creat un tezaur impresionant de valori științifice, literare și artistice care i-au exprimat caracteristicile spirituale dobîndite în cursul experienței sale existențiale și i-au reflectat necontenitele frământări și lupte impuse de împrejurări, adeseori dramatice și vitrege.

CULTURA prezentului românesc nu putea face abstracție de un asemenea imens patrimoniu. Ca atare și l-a însușit ca o bază generală pe care să-și ridice noile valori. Și, într-adevăr, se poate afirma că trăsătura specifică a culturii contemporane românești este legătura ei strînsă, fuziunea pînă la osmoza, cu tradițiile spirituale românești, izvorîte din focul luptelor naționale și sociale ale poporului care a înscris atîtea pagini de glorie în necontenita sa aspirație spre libertate și adevăr.

Dar trebuie afirmat că așa cum revoluția socialistă nu poate fi pusă pe același plan cu revoluțiile pe care le-a cunoscut trecutul, ea însemnînd o cotitură radicală în viața societății, începutul marelui salt al omenirii din imperiul necesității în cel al libertății, tot astfel transformările înfrîngute în cultura românească pe acest arc cronologic de la cel de al IX-lea Congres nu poate fi asemuită cu mișcările culturale ale trecutului.

Tradițiile cele mai valoroase ale culturii românești sînt ale unei arte și literaturi profund legate de viața și aspirațiile poporului, trăgîndu-și seva din investigarea structurală a realității. Această tradiție este îmbogățită de viziunea nouă a creatorilor de valori spirituale contemporani determinată de înțelegerea filosofică a legilor realității, a sensurilor dezvoltării, a detectării noului, a descoperirii perspectivei de desăvîrșire în fiecare fenomen.

Viziunea nouă asupra lumii determină o înțelegere nouă a raporturilor între individ și societate.

„Cîntarea României” a creat o mișcare generală de emulație în rîndurile maselor ce tînde să scoată la iveală valori spirituale anulînd distanța ce despărțea odinioară intelectualii de mase — fără ca aceasta să însemne implicit și o vulgarizare a culturii, o coborîre a nivelului exigenței.

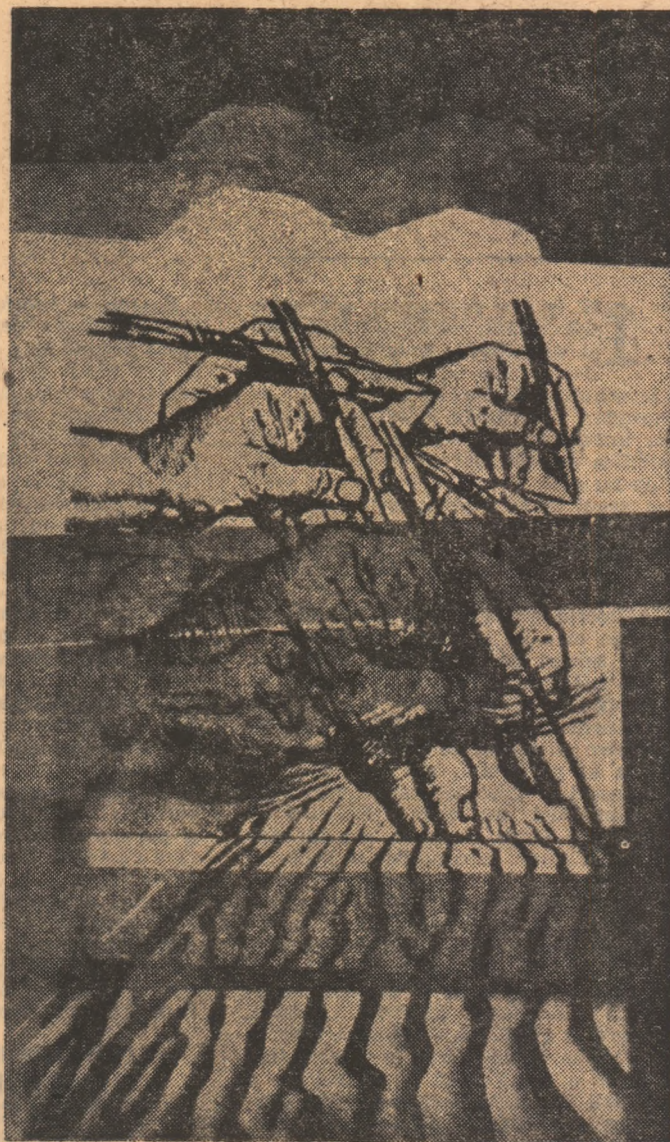
DAR politica culturală a acestor ani nu presupune numai o acțiune destinată să lărgască în permanență baza de mase a creației și consumului de bunuri culturale. Ea are drept consecință și generarea unei culturi cu adevărat noi, stimularea în gîndire, literatură, teatru, muzică sau arte plastice a unei mișcări de natură să exprime, prin mijloacele proprii fiecăreia dintre ele, problematica specifică a omului care trăiește în condițiile socialismului. Și acest aspect este cu atît mai important cu cît cultura socialistă nu are drept finalitate numai îmbogățirea tezaurului spiritual al națiunii cu noi valori, exprimînd realitățile prezentului, ci trebuie să devină și un instrument de formare a unui profil uman moral-ideologic adecvat raporturilor unor noi realități, a unui om care nu mai are în fața sa o lume ostilă care l-ar împiedica să-și afirme pe deplin personalitatea.

În anii aceștia a fost creat un climat spiritual în care făurirea culturii a constituit un proces viu, incompatibil cu închistarea în dogme. Rezolvarea complexelor probleme pe care le ridică dezvoltarea continuă a culturii și artei, modernitatea ei, formarea noului univers moral și spiritual al oamenilor, au constituit o operă de intensă participare a intelectualilor, care a concentrat întreaga lor energie și forță morală, pasiunea de a crea opere și de a difuza cultura.

Viziunea nouă a umanismului revoluționar, ale cărui lumini s-au aprins la cel de al IX-lea Congres al Partidului, a polarizat în jurul ei pe toți creatorii de valori spirituale, indiferent de limba și metodologia expresiei de artă. Ei au înțeles pe deplin principiul libertății responsabile, practicînd dialogul totdeauna deschis, în aspirația lui către viitorul cel mai uman posibil. Cultura, în opinia noastră, se dovedește a fi una dintre cele mai dinamice și mai indestructibile forțe ale umanității, în continuă înaintare.

Intelectualitatea României socialiste integrează valorilor tradiționale ale unei culturi milenare, cuceririle estetice ale contemporaneității, reflectînd în operele ei, sub semnul unei depline responsabilități, evoluția condiției și conștiinței umane spre idealurile vremurilor desăvîrșirii socialiste, a căror piatră de hotar o aflăm la cel de al IX-lea Congres al Partidului.

Alexandru Balaci

GEORGETA BORUZZ : Ritmuri cotidiene

Statuia pîinii

Rotundă dragoste
A pămîntului,
Trimisă către noi
De țăranii
Ce țin în palmă
Rădăcinile facerii.

Cît roata plugului
Este ochiul acesta,
Al marii iubiri,
Zămislit în stele
Și-n spicele de griu.

Despre patrie

Să vorbim despre patrie,
Înseamnă
Să ne creștăm Țesuturile
Și astfel
Să devenim frați
Cu pămîntul acesta.

Să vorbim despre patrie,
Înseamnă
Să-mpărțim raza de soare,
Ce ne revine fiecăruia
În mod egal
Și astfel
Să luminăm drumurile
Veacului acesta.

Să vorbim despre patrie,
Înseamnă
Să-l confundăm existența
Cu existența noastră.

Dumitru Udrea

Ani de măreață istorie

IN istoria popoarelor pot trece uneori ani, decenii și secole fără să se întâmple ceva cu caracter decisiv sau care să fie în stare a le schimba destinul; sînt etape de acumulări cantitative lente, de stagnări sau înaintări anevoioase ce nu pot modifica esențial devenirea lor istorică. Vina nu este, firește, a popoarelor care duc greul istoriei pe umerii lor, vina este a unor conjuncturi măstere și a unor factori ostili care nu le permit să se afirme după vocația și aspirațiile lor.

În istorie există, însă, și ani și decenii în care au loc atîtea evenimente, atîtea salturi calitative, și se petrec atîtea înfăptuiri cît nu s-au petrecut în răstimpul unor secole.

Asemenea ani rodnici sînt, neîndoios, anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, ani nu lipsiți de neajunsuri și greutăți, căci construcția unei lumi noi nu este o idilă, ani de eforturi și jertfe, uneori, ani în care economia țării a cunoscut o înflorire fără precedent, în care producția materială din numeroase sectoare a sporit de zeci de ori, ani luminoși în care democrația socialistă s-a adîncit tot mai mult, iar viața oamenilor, români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități a dobîndit împliniri nevisate. „Congresul al IX-lea — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — a marcat trecerea la o etapă nouă de dezvoltare a societății socialiste românești, de consolidare a cuceririlor socialiste și, apoi, de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. În anii care au trecut de la Congresul al IX-lea, prin munca plină de abnegație a întregului nostru popor, am obținut rezultate minunate în dezvoltarea forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor sociale, în creșterea avuției naționale, a nivelului de trai material și spiritual al poporului”.

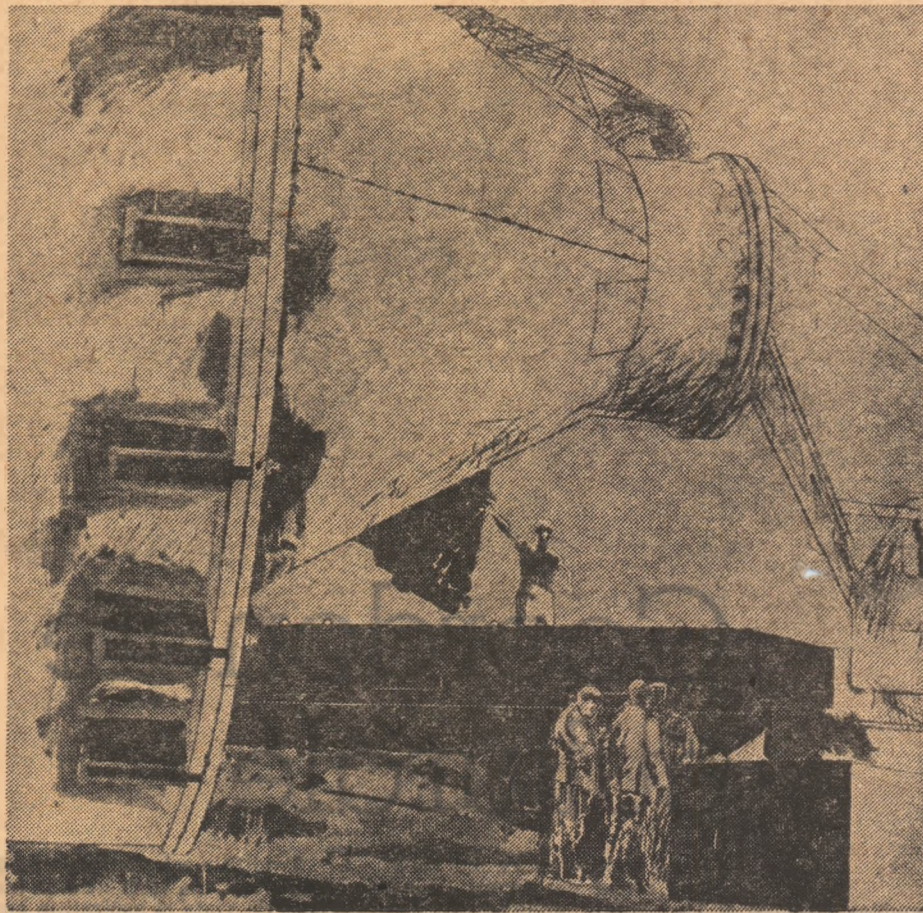
Aceștia sînt ani de răscruce în care, prin încordarea energiilor creatoare ale tuturor claselor și pîturilor sociale, printr-o eroică mobilizare la muncă, sub conducerea Partidului Comunist Român, se realizează uriașe salturi calitative în toate domeniile de activitate, inclusiv în literatură — în existența și conștiința poporului român, stăpin la el acasă, făuritorul propriului său destin istoric într-o țară liberă, independentă și suverană. Sînt ani care, trecînd, au devenit istorie, surprinsă cu dragoste și talent în paginile multor cărți tipărite în limbile română, maghiară, germană, sîrbă, cehă, idis, sau în limbi de mare circulație în vederea participării noastre la schimbul de valori cu toate popoarele lumii. Sînt ani în care, concomitent cu grija pentru creșterea nivelului de trai material al poporului, s-a manifestat un interes egal pentru ridicarea gradului de instruire și educare, pentru lărgirea orizontului său de cunoaștere, pentru satisfacerea oerîntelor sale de frumos, de cinste, de bine și de adevăr. Sînt ani care s-au constituit în surse inepuizabile de inspirație, pentru toate genurile literare. Frumusețea literaturii noastre, valoarea ei, nu este, firește, străină de frumusețea vieții pe care o construiește poporul român sub conducerea partidului.

Faptele — indiferent dacă este vorba de impetuoasa dezvoltare a țării, de justa rezolvare a problemei naționale, de realizările din economie, de introducerea cuceririlor științei și tehnicii celei mai avansate, de succesele obținute în literatură și artă, de dezvoltarea învățămîntului, de perfecționarea vieții statale și a legislației, de continua adîncire a democrației socialiste, de înfăptuirea unui nou tip, revoluționar, de umanism, de plămădirea unui om nou, de împlinire a visurilor și idealurilor celor ce muncesc — ne îndreptățesc, pe deplin, să numim această perioadă, cum, dealtfel, a și fost numită: **Epoca Ceaușescu**. E firește, pentru că epoca poartă în fizionomia ei intimă însemnele puternicei personalități a eminențului conducător care întruchipează cele mai de seamă atribute ale personalității poporului român: geniul creator, omnia, demnitatea națională, patriotismul, curajul, o neîntrecută putere de muncă și dorința de a trăi în pace și colaborare cu toate popoarele lumii. În chip firesc, acest nou climat, aceste mărețe realizări și oamenii care le-au înfăptuit, acest strălucit erou al istoriei noastre contemporane au intrat organic în cîmpul de inspirație al literaturii noastre, în poezie, romane, piese de teatru, filme, eseuri, reportaje etc.

CONTRIBUTII TEORETICE FUNDAMENTALE INTR-UN CLIMAT DE EFERVESCENTĂ CREATOARE

ÎN acest context, secretarul general al partidului nostru a adus contribuții teoretice fundamentale la rezolvarea unor probleme esențiale privind particularitățile construcției socialiste, noua ordine economică, pacea, dezarmarea, specificul național, cercetarea istoriei naționale, contradicțiile din societate, raportul artei cu lumea din care se inspiră, cu viața intimă și existența socială a oamenilor, cu universul lor de gânduri și simțiri, climatul spiritual al epocii, libertatea de creație, relația dintre tradiție și inovație, problema adevărului, a realismului și umanismului, înfățișarea luptei dialectice dintre vechi și nou, raportul dintre național și universal, funcția artei de modelatoare a conștiințelor, de formare a omului nou. În acest răstimp istoric de 17 ani, s-a statornicit un climat spiritual de efervescență creatoare, s-au înlăturat prejudecățile dogmatice privitoare la specificul creației, s-a desființat cenzura, s-a recunoscut pe deplin statutul intim al actului creator, s-au spulberat suspiciunile, procesele de intenții, atît de frecvente și de dăunătoare altădată, s-a asigurat scriitorului dreptul de a fi el însuși, de a cunoaște și de a spune adevărul, de a se exprima în conformitate cu natura intimă a talentului său. Nu mai există acum teme fetișizate sau incriminate.

Sfera de inspirație se extinde pînă la cele mai îndepărtate granițe ale existenței. Nimic din ceea ce este omenească nu mai este străin de literatura noastră. Urmind exemplul revoluționar, înnoitor al partidului, al secretarului său

ION BIȚAN: Utilaj greu

general, scriitorii cei mai buni și mai activi s-au străduit să facă totul pentru ca o gândire clasică, suplă, să inunde cele mai bune opere literare. Se prăbușesc — în această luminoasă perioadă — dogmele de orice fel, canoanele estetice care socoteau că viața și literatura trebuie să se inspire din ele și nu invers; sînt zguduite din temelii conceptele osificate, constituite într-o condamnabilă frînă conservatoare, printr-o mistică nocivă, atît pentru gîndire cît și pentru creație. Este prin excelență meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi creat acest climat intelectual și moral în care au putut și pot să înflorească cele mai diverse talente.

În acest context moral și ideologic, secretarul general al partidului a declanșat, chiar de la prima sa întîlnire cu oamenii de știință și artă, din 1965, și-apoi la Congresul al IX-lea al partidului și la cele următoare, lupta împotriva aspectelor stînjinite din climatul moral al țării, împotriva prejudecăților dogmatice, a deprinderii unora de a nu gîndi întotdeauna cu capul lor. Astfel, secretarul general al partidului a adus o contribuție decisivă la regîndirea unor noțiuni filosofice, politice și economice, precum raportul dintre existență și conștiință, formarea omului nou, lupta dintre vechi și nou, natura contradicțiilor în societatea socialistă, funcția statului în socialism, aplicarea

creatoare a marxism-leninismului la condiții naționale specifice, proprietatea în socialism, suveranitatea și independența, noua ordine economică, dezarmarea, pacea etc., etc., ca și a unor categorii estetice, în lumina marxismului viu, creator, precum moștenirea culturală, realismul, umanismul socialist, specificul național, accesibilitatea, caracterul popular al artei, rolul ei educativ, modelator de conștiințe, libertatea de creație etc. În abordarea acestor probleme, secretarul general al partidului are neprețuitul merit de a fi pus capăt stărilor de lucruri negative, de a fi redat filosofiei marxiste de la noi viigoarea și autenticitatea ei, caracterul ei intrinsec creator și militant, izvorul prospețimii ei: realitatea obiectivă. Încrederea în forțele ei inepuizabile. Valorile trecutului au fost integrate selectiv, cu spirit critic, prin tot ceea ce ele au mai de seamă și mai progresist, în fluxul culturii socialiste.

VREI VIITORUL A-ȚI CUNOAȘTE...

CLIMATUL IDEOLOGIC, statornicit în spațiul spiritual românesc prin istoricul Congres al IX-lea al partidului, s-a arătat cît se poate de rodnic pentru educația politică și patriotică a întregului nostru popor, pentru întronarea în societatea noastră a principiilor eticii și echilății socialiste, pentru dezvoltarea

Țara Românească

PARCĂ ar fi un trup în temelie
Pe piept ținînd Moldova și Ardealul
Steari fiind pe culme le e dealul
Ce le susține-n cer ca pe-o făclie.

Și trupul ce se pune scut în față
Purtînd pe cap cununa unor munți
Talpa crăpată-adînc o celor mulți
Mergînd pe mări în timp ce lumea-ngheață.

Matcă-a Ardealului și a Moldovei
Unindu-le sub boltă într-un tot
De-atîta univers eu nu mai pot
Cît eu fie-voi veșnic tu cînta-vei.

Moldova

Mai mult mireasmă și mai mult cîntare
Zăvoaie antice și răcoroase
Pe lume a Moldovă cum miroase
Râmii o clipă ca trăznit pe zare.

Cum este sufletul adînc în trup
Atîta pace și atîta milă
Ca barza în apus pe o colină
Parcă din bolta neamului mă rup.

Plutirii noastre ea li este mare
Și stîlp crescînd din Țara Românească
Ea steag în vînturi este să plutească
Idea bucuriei cînd te doare.

Ardealul

Cum este temelie la o casă
Cum e substanța pietrei într-un munte
Cum este osul frunții pentru frunte
Cînd jalea și durerea te opasă

Priviți Ardealul mindru pe coline
O flacără olimpică el pare
Tulpina unui arbore pe zare
El care e sub cer o rădăcină.

Înalt și-adînc în vînturi ca țîrîa
Într-o istorie ce ne consumă
El e aracul bine-nfipt în humă
Iar Țara Românească-i este via.

Ștefan Dumitrescu

tot mai armonioasă a personalităților umane, pentru întărirea unității de muncă a poporului în jurul partidului. Congresul al IX-lea ne-a descoperit trecutul istoric zbuciumat și glorios, a conturat științific evoluția noastră prin vreme, ne-a resuscitat demnitatea și mândria națională, afectate la un moment dat de dureroase acte, fals revoluționare, ne-a îndemnat să fim noi înșine, ca indivizi liberi și ca popor independent și suveran.

Respectul de sine al fiecărui popor sporește înzecit respectul autentic pentru alte popoare. Respectul de noi înșine se vedește mai întâi în cultul pentru trecutul istoric glorios, pentru limba și literatura națională. „Nu se poate vorbi de educație politică, de cultură revoluționară fără cunoașterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru” — spunea președintele țării la cel de al II-lea Congres al educației politice și culturii socialiste. E o idee cardinală pentru definirea conștiinței de sine a poporului nostru, pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu e exprimat-o cu strălucire și consecvență, cu exemplară mândrie patriotică, de nenumărate ori de la Congresul al IX-lea încoace. Se știe, întreaga existență a unui popor, viața lui materială și spirituală, se reflectă în limba sa națională, în creațiile lui artistice, în istoria sa, constituindu-se în factori educaționali fundamentali. Iată de ce, încă din începuturile literaturii noastre laice, de la cronicarii moldoveni Grigore Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce și Dimitrie Cantemir, de la munteanul Ștefan cel Mare, Constantin Cantacuzino, la corifeii Școlii Ardelene: Samuel Micu, Petru Maior, Gh. Șincai, la programul „Daciei literare” (1840) și nuvelele lui C. Negruzzi și Odobescu la marii noștri clasici Alecsandri, Eminescu, Coșbuc și pînă la Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Oskar Walter Cisek, istoria națională a constituit o coordonată statornică a literaturii române. Asemenea frumoase și generoase tradiții patriotice au cunoscut o înflorire deosebită în acești 17 ani.

Tematica istorică și patriotică a prilejuit opere remarcabile în toate genurile creației literar-artistice. Valorile trecutului au fost încorporate, astfel, activ și organic în fluxul spiritualității noastre socialiste.

O VIZIUNE PROPRIE, ORIGINALĂ, A TIMPULUI NOSTRU

INDRUMIND consecvent creația contemporană să dezvolte și să ridice pe o treaptă superioară cele mai bune tradiții ale literaturii naționale și universale, partidul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu au acordat o atenție deosebită afirmării și înfloririi creației noi, umanist-socialiste, cu o viziune proprie, originală, a timpului nostru, orientind-o convingător și nuanțat către realitate, către marile probleme ale omului contemporan, către munca și idealurile sale, către viața poporului. Urmind acest drum, literatura noastră realistă, umanist-socialistă, a realizat dialogul cu realitatea din unghiul unor coordonate estetice fundamentale, dînd o nouă perspectivă asupra omului și a lumii. Sub raport tematic nimic nu rămîne străin acestei literaturi, fie ea poezie, fie proză, eseistică sau dramaturgie. Raportul dintre existență și conștiință, sensul vieții, al muncii și eroismului, mersul istoriei, timpul, spațiul, destinul individual, existența socială, valorile morale, iubirea, viața și moartea, marile mituri ale cunoașterii, patriotismul, răspunderea civică față de cetate, conduita morală a oamenilor, reușitele și neîmplinirile lor, lupta acerbă dintre vechi și nou pe toate planurile existenței, pe scurt, tot ceea ce este omenesc va fi interpretat acum din perspectiva exprimării omului complet, a unității sale, de către o concepție filosofică integratoare, materialist-dialectică.

IATĂ pentru ce toți fiii acestei patrii poartă în inimile și mințile lor, cu o deosebită mîndrie, semnificațiile profund revoluționare ale Congresului al IX-lea al partidului :

le poartă pentru că frumoasa și bogata noastră țară este acum liberă și suverană, pentru că pămîntul ei, amestecat de-a lungul veacurilor cu singele și osemintele străbunilor, luptători pentru dreptate socială și independență națională, rodește astăzi înzecit întru fericirea întregului popor ;

pentru că marea și unită noastră familie socialistă, formată din români, maghiari, germani și alte naționalități, muncește cu o exemplară înfrățire sub conducerea partidului și e stăpînă în casa ei tot mai înfloritoare ;

pentru că pe plaiurile românești, brăzdate pînă la revoluția socialistă de preistorice pluguri de lemn, au apărut herghelii de tractoare produse în România ;

pentru că pe cîmpurile și dealurile noastre au răsarit păduri de sonde, de turnuri impunătoare, de moderne fabrici și uzine ;

pentru că sute de sate, oropsite odinioară, au devenit, sau sînt pe cale să devină, orașe cu o civilizație pe măsura secolului al XX-lea ;

pentru că, într-o țară cu 40% analfabeti în zilele Eliberării de sub dominația fascistă, s-a generalizat acum învățămîntul gratuit de 10 ani ;

pentru că întreaga țară a devenit o imensă școală a muncii, creației și armoniei, cu 23 milioane de „elevi” ;

pentru că toți producătorii de bunuri materiale și spirituale au acces real la știință și cultură, putîndu-și afirma plener aptitudinile și talentul, în cadrul amplului Festival național „Cîntarea României”, formă de democrație culturală generoasă, unică în lume ;

pentru că știința și cultura au cunoscut o înflorire fără precedent prin descătușarea energiilor creatoare ale întregului popor ;

pentru că industria românească a crescut de zeci de ori față de 1939, semn al înțelepciunii și justeței politicii P.C.R. ;

pentru că prestigiul României socialiste se afirmă cu strălucire pe toate meridianele și paralelele globului ;

pentru că la noi în țară se împlinesc visuri neîmplinite vreme de milenii și omul este tratat cu omenie ;

pentru că societatea noastră e guvernată de legile eticii și echității socialiste ;

pentru că stăm sub semnul rațiunii și al omeniei comuniste și nimeni nu e victimă nici unei discriminări ;

pentru că, odată cu creșterea neîntreruptă a nivelului de trai material al celor ce muncesc, odată cu sporierea sensibilă a venitului național, crește însuși pentru fiecare cetățean al țării venitul de frumos și omenie, de spirit partinic și revoluționar, de cinste și adevăr, de elan constructiv, patriotism și principialitate comunistă ;

pentru că Partidul Comunist Român este inima și conștiința națiunii noastre socialiste ;

pentru că 23 de milioane de oameni au creat un poem într-un cuvînt : Ceaușescu ;

pentru că miinile Lui au purtat cătușe pentru ca miinile poporului să fie libere ;

pentru că miinile Lui au ținut și seceră țaranului și ciocanul muncitorului și condeii intelectualului ;

pentru că El sintetizează în gradul cel mai înalt geniul creator al poporului român ;

pentru că tot ce se înfăptuiește astăzi la noi poartă luminoasa amprentă a personalității sale, însemnele geniului său politic, ale patriotismului și dăruirii sale comuniste pentru fericirea poporului său, pentru triumful păcii și socialismului în lume.

Ion Dodu Bălan

OMAGIU — pictură de Nicolae Constantin

Filosofie și cultură

Revoluții în știința modernă (I)

IN perspectiva amplului program de activitate teoretică, ideologică, preconizat de tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunerea* la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, vizînd, între altele, „înțelegerea procesului revoluționar mondial”, un loc de seamă ocupă creșterea rolului și ponderii științei în toate actele constructive, civilizatorii ale omului și ale societății contemporane. Dealtminteri, știința a constituit un factor esențial în întreaga istorie a civilizației moderne, începînd cu Renașterea. A cunoaște statutul și rolul științei în această civilizație, valoarea sa culturală într-un context axiologic mai larg nu e posibil însă fără o perspectivă filosofică explicativă-integratoare. Desigur, nici filosofie idealiste speculative, nici cele empiriste-pozitiviste și analitice, chiar dacă-și spun „scientiste”, nu pot oferi asemenea cunoaștere. Numai materialismul dialectic și istoric ne poate da o înțelegere clară a științei în general, a evoluției ei moderne, și — ceea ce este mai important pentru activitatea ideologică-educativă — a orizonturilor filosofice pe care le implică și le generează știința modernă.

Printre cercetătorii cel mai avizați în problemă, un loc de frunte îl ocupă Simion Ghiță, doctor în filosofie, cercetător principal la Institutul de filosofie, care și-a cîștigat mari merite în ultimii ani în analiza aprofundată a concepției filosofice materialiste, raționaliste și ateiste a lui Titu Maiorescu, pe baza unor lucrări de tinerețe mai puțin cunoscute sau total ignorate ale mentorului „Junimii”. Cartea sa — *Titu Maiorescu — filosof și teoretician al culturii* (Editura științifică), precum și ediția îngrijită, cu studiu introductiv și note, *Titu Maiorescu — Scrieri din tinerețe* (Editura „Dacia”) au trecut aproape neobservate.

Sînt de asemenea vechi și originale contribuțiile sale de *filosofia științei și istoria filosofică a științei*. Simion Ghiță a explorat mai mult decît oricare altul mineurile filosofice bogate din gîndirea unor oameni de știință români și străini sau din curente științifice ce au constituit momente de referință în istoria științei moderne, în zeci și zeci de studii sau în cărți, dintre care voi menționa *Filosofie și știință în România* (Editura științifică), *Aspecte istorico-metodologice ale gîndirii filosofice și științifice* (Editura științifică și enciclopedică), *Orizonturi filosofice în evoluția științei moderne* (Editura Academiei), apărută cu prilejul Congresului Mondial de istorie și filosofie științei ce a avut loc anul trecut în țara noastră. Considerațiile ce urmează se referă îndeosebi la ultimele două lucrări.

Un unghi de vedere fertil ce ne îngăduie o cunoaștere adecvată a *valorilor epistemologice, metodologice, etice și sociale* pe care le pune în joc evoluția științei moderne este cel al *revoluției știin-*

țifice ; sub raport epistemologic, Simion Ghiță face o distincție între revoluțiile (mutațiile mai adînci) ce se produc în anumite științe particulare și *revoluția științifică generală*, propriu-zisă, care presupune transformări adînci de ordin structural și metodologic ce se produc în întregul sistem al cunoașterii științifice și care afectează poziția și rolul științei în ansamblul culturii, stilul gîndirii științifice în raport cu filosofia și condiția umană.

„Prima revoluție epistemologică — serie autorul — s-a produs în antichitate, odată cu apariția gîndirii filosofico-științifice grecești, prin emanciparea ei de religie și de empirie”. Este și prima revoluție culturală ce face trecerea de la *orizontul mitologic* al culturii arhaice la *orizontul istoric*, laic al culturii clasice grecești, aceasta reușind să elaboreze o adevărată *matrice spirituală, categorială* pe care s-a clădit edificiul grandios și multiiform al culturii europene.

Cea de-a doua revoluție științifică de natură epistemologică — ce constituie de fapt obiectul investigației lui Simion Ghiță — este cea produsă în secolul al XVII-lea și care, de fapt, încoronază, desăvîrșește *revoluția copernicană* a științei începută în Renaștere și pune bazele științei și filosofiei moderne. *O a treia revoluție științifică de semnificație epistemologică*, născută din noua teorie a cîmpului, teoria relativității, mecanica cuantică, teoria genetică etc., se desfășoară sub ochii noștri ca o revoluție ce devine, de fapt, atotcuprinzătoare — ca revoluție științifico-tehnică, cu implicații transformatoare adînci în toate sferele științei și ale vieții sociale. Această din urmă revoluție, ce a provocat și provoacă cele mai mari controverse, ar necesita o analiză aparte.

Deși o treime din ultima sa carte este consacrată Renașterii — inclusiv dezbaterilor cu privire la esența și delimitarea istorică a Renașterii, umanismului și tendințelor generale innoitoare ale culturii sale —, Simion Ghiță nu plasează în această epocă prima revoluție modernă a științei.

Cu excepția acelor gînditori de orientare romantică, apologeti ai Evului Mediu, nimeni nu se îndoiește că, oricîte elemente de *continuitate* ar exista între evul de mijloc și Renaștere, aceasta din urmă reprezintă o *epocă de revoluție culturală*, datorită mai ales *umanismului* ei *antropocentric*. În ce măsură *Reforma* continuă Renașterea, deși îi trădează unele din valorile ei umaniste, este o altă problemă ce ar necesita o tratare aparte. Din unghiul de vedere al temei acestor însemnări este mai important să ne întrebăm : această revoluție culturală este restrînsă la sfera culturii literar-artistice sau cuprinde și știința ?

Al. Tănase

PATRIEI — PARTIDULUI

Partidului

În frunte cu tine
am coborât atunci în cîmpiile patriei
și prin ploaia aceea de aur a soarelui
uimiți am privit
cum dansau brazdele viitorului,
cum semințele noi, de lumină,
răsăreau precum diminețile
în fiecare suflet, în fiecare inimă.

Și iată :
acum strîngem griul păcii
și al bucuriei
și pe brațele noastre tinere
îți aducem piinea cea caldă
a recunoștinței.

Partid al meu
și al poporului meu —
primește dragostea celor care
te poartă în inimi, soare
rotit prin ochii cîmpiilor !

Eugeniu Nistor

Cîntec de vară

Polenuri pure în corole visînd
Zborul nupțial al eternei geneze ;
Aceași taină, mereu, și același cuvînt
Spus cu buzele sevelor veșnic treze.

Și glasuri, neadormite, materne glasuri
De pămînt reavăn sub crugul solar...
Ele ne pun pe inimi șoapte de-atlazuri,
Prin ele ne luminăm privirile iar și iar.

Parcă vine cerul întreg să ne-audă
Respirațiile din fiecare dimineață,
Cu depărtare în ele și iarbă crudă
În care clorofile se răsfășă.

Și iată, ne ascultăm inimile, în cor
Cu florile și apele cum cîntă :
Slavă și iar slavă ție pămînt al patriei, hrănitor.
Albia riului nostru, dulce și sfîntă !...

Haralambie Țugui

DIMITRIE GRIGORAS : Fete dobrogene

OMAGIU — pictură de Zamfir Dumitrescu

Scrisoare către eroul țării

Întîiul în faptă, în crez și-n voință
Noi așa te cunoaștem — Stîndard și Erou
Ești ideea noastră de bine și conștiință
A veacului comunist, a evului nou.

Acolo unde viitoarea-i mai mare
Acolo unde orizontul e poartă spre viitor
Pe tine mereu întîi te vedem. Și chemare
Este îndemnul tău pentru binele acestui popor.

Din străveche cetate a muncii îți scriem
Un poem despre țară.
Cuvintele tale ca pe niște blazoane le-avem
Ca niște flăcări cuvintele tale ne luminară.

Întîiul în faptă, în crez și-n voință
Noi așa te cunoaștem — Drumul cel Drept

Sonet de aur

„Dărăgan, frumoasă oaste”

Pașnică oaste care-ocupă țara,
retrasă-n adăposturi, sub zăpadă,
să pregătească marea escaladă
în alianța ei cu primăvara !

Ostașii supli stau ca o dovadă
că-nvingătorii n-au de ce să piară
decît atunci cînd singuri se-nfioară
de dorul de-o muri pe baricadă.

Și-n ceasul tainic al supremei treceri
se lasă-n plata sclipitoarei seceri
cu-ntregul lor mărinimos tezaur,

purînd culoarea soarelui și-a lunii —
o, sfîntul griu ce ne-a hrănit străbunii
și-acum se-ndură să-i îmbrace-n aur...

Andrei Ciurunga

Ești ideea noastră de mină ființă
Și inima patriei îți e inima-n piept.

Din cetatea Moldovei îți trimitem scrisoare
Îți trimitem în dar gîndul nostru curat
Ție Părinte al țării în sărbătoare
Îți trimitem un poem despre țară, adevărat.

Mereu cel dintîi să te știm pentru țară
Mereu cel dintîi pentru neamul — Erou
Tu care ești ideea noastră de primăvară
A veacului comunist, a evului nou.

Îți scriem poemul acesta de bine
De aici din cetatea Moldovei, de dor,
Ție eroul născut ca un astru să inlume
Îți trimitem mănunchi de cuvinte în Tricolor.

Emilian Marcu

Rouă

În griul țării, an de an, se suie
Lumina lor, aceeași rază vie,
Sudoare nu-i și nici o taină nu e
În duhul lor stăpin peste cîmpie...

Cît brume, ca de foc, se sting în glie
Pămîntul mai miroase-a veșnicie !

Alexandru Brad

Și iată-ne...

Și iată-ne purtîndu-ne mereu
merindele de vise și sudoare
și iată-ne ironizînd un zeu
prea mic echerul să ni-l infioare...

și iată-ne români ca la-nceput
și iată-ne români ca-ntotdeauna
cu flori și singe pe același scut
vegîhind la porți cu pacea sau furtuna

și iată-ne înmuguriți pe steag
deopotrivă dor și temelie
și iată-ne-ntre marmură și prag
sădînd în îmn cite-o melancolie

și iată-ne aproape de soroc
— răsruce tandră, ăripă-nțeleaptă —
zidînd cite un timp din loc în loc
istoriei prin vis și taptă.

Constantin Voiculescu

Spre alte fructe noi

Fructele țării sînt profunde mîntuiri de lumină,
Căderea lor e-o lege veche a gravitației,
Pămîntul e mai proaspăt și mai lînă
Cărarea singelui spre ziua germinației.

Pătrunse de odihna unui necesar amurg
De clipa grea, subtilă-a rotunjirii,
Un fruct de-un dor de țară, un vis de demiurg,
Pe care cerul reavăn îl dăruie iubirii...

Fructele țării sînt simboluri ale înălțării,
Capăt de drum, de anotimp, de ploi,
Un ciclu de prefaceri, pe care, răbdători,
Îl imităm aievea spre alte fructe noi.

Radu Vaida

„Pe urmele lui Gala Galaction“

FERVENT discipol, exeget, editor și bibliograf al lui Gala Galaction, Gheorghe Călinescu a spart în această carte *) cadrele colecției și astfel a depășit așteptările ce se puteau pune în titlul generic al acesteia, dându-ne, de fapt, o succintă și substanțială monografie, urmărindu-l oarecum pas cu pas existența „eroului” său, unul dintre cei mai „umblați” din marii noștri scriitori. Într-adevăr, prin profesiile sale, autorul *Bisericii din Războare* (1914), fără a fi fost un pasionat turist, în sensul propriu al cuvintului, a străbătut aproape întreaga țară și multe străinătăți, în „interes de serviciu” sau pentru propria sa delectare, împărtășindu-și impresiile în reportaje sau integrându-le în operele lui de imaginație, ale căror celule germinative, de mai multe ori, au fost generate cu ocazia cîte unei deplasări.

Fiu întâi născut, la 16 aprilie 1879, în satul Didești—Teleorman, al unui arendaș, adultul a păstrat amintirea vie a pădurii limitrofe, cu doi stejari seculari, din vechiul codru al Vlăsiei, care dăduse cu milenarul lor staroste din Ghergani, suprema sa pilpilă de viață. „Pădurii”, ne spune Gh. Călinescu, „i-a acordat un rol capital în închegarea lui sufletească”. Este aceeași, descrisă de Zaharia Stancu (protejatul lui Gala Galaction la nesiguranțele lui începuturi), sub titlul *Pădurea nebună*, care nu este altceva decît talmăcirea vocabulei turcești *Delorman*, de la care a derivat numele românesc al județului Teleorman. Nebunia este, în această sintagmă, expresia metaforică a unei uriașe vitalități, *mutatis mutandis*, o junglă în plină cîmpe dunăreană. Ca și rezervele incalculabile de sevă vegetală ale pădurii copilăriei sale, Gala Galaction a fost muncit de impulsuri, instincte și pasiuni, deseori în conflict cu conștiința sa profesională, dar această dramă intimă, mărturisită în primul volum de *Jurnal*, este singura fațetă a biografiei lui, pe care a ocolit-o cu grijă Gh. Călinescu.

Fire neastimpărată și dornică mereu de alte experiențe de viață, precum și de noi orizonturi, avînd într-însul cele două fețe ale demoniei, cea trupească și cea spirituală, Gala Galaction avea, în cursul lungii sale existențe, să umble mai mult cu trenul decît pe jos, ca turiștii de vocație. Exegeții i-a cules propria expresie, „un neastimpărat feroviar”, care-l va face și „mai mare prieten al cefeștilor”. La vîrsta de 17 ani, făcînd prima călătorie mai lungă, pînă la Sinaia, a debutat publicistic cu un satiric reportaj, în care se profilează vîitoarea lui orientare socială, antiburgheză și promuncitoarească. De altfel, liceanul trecuse pe la clubul socialist din sala Sotir, unde auzise discursurile frunțășilor, cu voluptatea delincventului care sîrșise peste zidurile internatului de la Sfîntul Sava, călcînd aspra disciplină a condiției sale. Debutase la „Liga ortodoxă” a lui Macedonski, cu „două-trei reportaje scurte” după ce-și făcuse mină bună, măgulind vanitatea marelui poet „blestemat”, care trăgea consecințele nefecitelor sale epigrame, publicată la întunecarea lui Eminescu. Înainte de a-și cîștiga un nume în literatură, a făcut ucenicia serioasă în ale scrisului, dacă îl credem (și n-avem motive contrarii) pe exegetul și biograful său, cînd ne spune următoarele :

„Scrie mult ; scrie o literatură ascunsă, pentru sertar, pentru coșul de hirtie, pentru sobă, pentru prieteni”

Scria mult, dar și citea cu nesațul generației sale, de sfîrșit de veac. Imprietnit cu N. D. Cocea, colegul său de clasă, îi prefăcî cu însuflețire romanul de scandal, *Poet-Poetă* (1898), duse volumul acasă lui Titu Maiorescu și-l prezentă Academiei Române, pentru premiere, spre marele scandal al severei instituții. Marea lui admirație era însă închinată precocei lui poet Ion N. Theodorescu, viitorul Tudor Arghezi, în care a presimțit genialitatea și de dragul căruia, cînd acesta rămase repetent, repetă și el clasa, pe care toamul o absolvise. Dăruirea de sine este calitate pe care o surprindem în acest gest al adolescentului, facultate ce avea să-i determine vocația apostolică și o altă serie de „gesturi” publice, socotite în vremea lor incompatibile cu poziția sa socială.

A încerca să-l urmărim în toate acestea, începînd cu raitele sale prin țară, ar însemna să nu mai isprăvim niciodată

„folletonul”?). Se cade să precizăm însă că, în calitate de „defensor ecleziastic”, obligat să inspecteze bisericile din Oltenia, a străbătut provincia în lung și în lat, cu legendă cu acest prilej, spre folosul adevăratului său debut literar, „subiectele” nu-velor ce aveau să-l consacre printre primii prozatori antebelic. Să amintim *De la noi la Cladova*, considerată capodopera lui, *Dionis grecoțelul*, în *pădurea Cotoșmanei*, *Lîngă apa Vodislavei*, *Mi-e dragă Nonora*, *La Vultur* și *În drum spre păcat* ; toate jalonează drumurile lui de o parte și de alta a Oltului și îi fixează fizionomia literară, apreciată de „Viața românească” și premiată de Academia Română?). Autorul are în acel moment vîrsta de 36 de ani și colaborează la presa democratică, alături de N. D. Cocea, care „conducea trei publicații : „Viața socială”, „Facla” și „Rampa”.

În perioada neutralității, este acuzat de a fi în solda propagandei centraliste și germanofile. Gh. Călinescu îl apără de învinuirea aceasta, dar nu e mai puțin adevărat că patronul presei în cauză, Al. Bogdan-Pitești, era finanțat de nemți și figura pe faimoasa listă Günther, pentru subsidile primite. O altă învinuire ce l s-a adus lui Gala Galaction a fost aceea de a fi redactat, în București ocupatei germane, la porunca mitropolitului Conon, un manifest ce avea să fie aruncat în tranșeele noastre. Răspunderea și-a luat-o însă șeful de resort al lui Gala, Virgil Arion, fost președinte al „Ligii culturale”, care a tras consecințele de ordin moral, ale morții civile : ani de-a rîndul, l-am văzut pe strada Edgar Quinet, mergînd pe lîngă zid, cu o tragică mască dantescă și evitînd privirile trecătorilor.

După o scurtă perioadă de somai și sărăcie, următoarea victorie, pe care patriotul o salutase în *Jurnalul* său, Gala Galaction e însă primit în rîndurile președintelui (era doctor în teologie de la Universitatea austriacă din Cernăuți), iar mai tirziu, definitiv reabilitat, ca profesor de exegeza Noului Testament, la Facultatea de teologie din Chișinău. Va fi navetist pînă la transferarea în București, nestîndu-se însă, de cite ori va fi nevoie, să se pronunțe public împotriva represiviilor antimuncitorești, să se ridice împotriva valului de antisemitism, să predice toleranța religioasă, cu înfrățirea cultelor și expunîndu-se astfel injuriilor presei de dreapta.

CA SĂ NE INTOARCEM însă la tema centrală a cărții, îl vom vedea pe Gala Galaction *Dincolo de Carpați*, curînd după întregire, și apoi făcînd *Drumuri la Pontul Euxin*, străbătînd țara cu Cadillacul unui prieten, apoi în *Alte drumuri* și sfîrșind periplul intern cu descoperirea Deltei. Trecînd hotarele va vizita Ungaria, de șase ori Italia, unde se măritaseră două din cele patru fiice ale sale, Egiptul și va face cele două haghalicuri, la muntele Athos (de două ori) și la Ierusalim. În Egipt, a contemplat Sfînxul, în statura sa originară, cu brațele atunci recent deshumate.

Același pasionat editor ne dăduse cu cartea *Prin țară*?), o selecție de peste cincizeci de articole cu impresiile de călătorie ale maestrului, în mai toate provinciile românești. Noua carte spicuiește esențialul din aceste pagini ale neobositului peregrin, scrise la diapazonul ridicat al fervoarei. În fond, cel ce părăsise din vreme muza lirică propriu-zisă, adică versurile, deși le exercitase la școala instrumentalistă macedonskiană, în largi cadențe armonioase, era și în proză un poet, dacă prin acest cuvînt înțelegem talentul transfigurării. Știu, o mare parte a liricii moderne, de peste hotare și de la noi, nu mai vede în poezie ceea ce cultiva trecutului, ba chiar se complăce să uritească natura și să răscolească drojdiile simfîrii. Gala Galaction arunca însă peste peisaje „Zaimful” cules de simbolisti, de pe urma lecturii romanului *Salammbo*, înțelegînd să potențeze frumosul, printr-o viziune optimistă a universului. Neignorînd, ca psiholog și confesor, reversurile vieții și ale conștiințelor, povestitorul s-a încrezut însă în virtuțile chiar ale celor decăzuți. La ivirea lui, un erimnal îi căzu în genunchi și-și mărturisii public vina (prescrisă prin vechime). Un individ, care i furase paltonul, dar primi de la el, prin gazetă, mesajul să-l poarte sănătos, se pocîi după cîțva timp și-l trimise, cu o sumă de bani, anonim, stofa trebuincioasă și promisiunea îndreptării. Generozitatea scriitorului, în acel moment sărac, luminează conștiința celui răcit. Astfel personalitatea lui Gala Galaction, tradiind bunătatea și generozitatea, ajunsese familiară în zecile de orașe, de tîrguri și de sate pe care le străbătuse cu căruța, pe jos, călare sau în automobil. Era un conferențiar ascultat, citînd, într-o făcere respectuoasă, conferențiar înegalabil, smulgînd entuziasmul pînă și al sarcasticului Alexandru Căzaban. La cealaltă extremitate, a devitalizării prelungiri, se situa în 1915, la vîrsta de 49 de ani, Coșbuc, care se declara „un biet bătrîn”, la o sezătoare literară.

Pînă la vîrsta de 73 de ani, cînd mereu activul scriitor și conferențiar suferi de accesul de paraliză cu afazie, care-l imobiliză într-o lungă agonie, de șase ani, țara se obișnuise cu apariția tolstoiană a

Istoria Istoriei

X

47. Scrisă în mai mult de patru ani, într-un răstimp în care lumea a devenit de nerecunoscut, Cartea pare scrisă dintr-o singură răsufiere, autorul păstrîndu-și de la început pînă la sfîrșit, pe durata a peste opt mii sute de pagini — cit să te duci pînă în fundul oceanului și să te întorci — aceeași voluptate de a aborda autori și epoci literare. Lucrînd neobosit și de zor, pornind de la Neacșu din Cîmpulung și ajungînd pînă în zilele noastre, el ne apare ca un pictor care, avînd la îndemînă suba de modele, iar pe paletă toate culorile, și-ar fi propus să termine, din zori și pînă la cîderea nopții, o altă frescă a unui alt Ateneu Român.

48. Spre deosebire de clădirea sub a cărei cupolă ne-am obișnuit să auzim acordurile muzicii universale, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* a fost începută și sfîrșită într-una dintre cele mai dramatice epoci din întreaga existență a omenirii : în anii în care s-a pregătît cel de al doilea război mondial. În acei ani, ai unor minți rătăcite și ai sufletelor în panică, atît de senin și de robust sufletește s-a dovedit G. Călinescu, zidit în fortăreața lucrării sale, neîngăduind împrejurărilor să-l tulbure și să-i anihileze forța creatoare, trăgîndu-și noi puteri și o mai hotărîtă neclintire din rău-prevestitoare desfășurare a evenimentelor.

49. În timp ce el lucra, pe o uriașă schelărie, o schelărie de catedrală de pe care își mai arunca, din cînd în cînd, ochii asupra lumii, ce făceau contemporanii săi ? Cei mai mulți, cuprinși de teamă sau roși de ambiții nemăsurate, urmăreau dacă vîntul nu bate mai tare dîncotă începuse să bată, spre a-și potrivii pasul — respirația, gîndirea, simțămintele — cu cei ce se declarau viitorii stăpîni ai lumii. O sumptuoasă limuzină primise — viața orașul — din partea acestora, mefistofelicul Noe Ionescu, în care se urca dezinvolt, aplaudat de studenții săi. Nimănu-i, atunci, nu l-ar fi dat prin mînte să facă vreo paralelă între adulatul filosof și profesorul de literatură care abia își începuse cariera universitară, într-un oraș din provincie. Și totuși, acum — după ce spre sfîrșitul vieții G. Călinescu a fost, el, îndelung și cu atîta temei aplaudat —, această paralelă se impune, ea avînd forța să dezvăluie, într-o lumină crudă, fără putînța nici unei amăgiri, la ce duce pescuitul în ape tulburi, chiar și atunci, mai ales atunci, cînd e vorba de o lucrare a spiritului, și la ce, o muncă tăcută și responsabilă, căreia te dăruiești cu entuziasm și abnegație.

50. În acel timp, al atîtor false iluzii și reale deșertăciuni, al atîtor greșeli ce n-aveau să întîrzie prea mult spre a fi plătite, a unei limuzine trimise de I.G. Farben Industrie, după care întorceau privirile bucureștenii — se spunea că este un dar personal al lui Hitler —, G. Călinescu citea, pentru a scrie cîteva pagini despre Sadoveanu, șaptezeci de cărți de Sadoveanu. Acele cărți pe care băieții cu priviri vinete — nemoiputînd să le îndure, avea să se sinucidă Petre Andrei — le ardeau în piețele publice. Nu îmi închipui că acelor vremi ale demagogiei, minciunii și crimei, li s-ar fi putut da o replică de un mai sincer și rodnic patriotism.

Geo Bogza

Cîteva mici observații !

Mihnea cel Rău (1508—1510) n-a fost ucis de „Dumitru Iacțag”, (sic), ci de Dimitrie Iacșici, la Sibiu. Gh. Călinescu crede că voevodul pribegit trecuse la catolicism. N. Iorga afirmă că se prefăcea, ca să-și recapete tronul. Ucigașul a fost eroul unei drame de profesorul Ion Perez, după G. Călinescu, autor de „piese istorice multicolore și cu mult zgomot de pistoale”. Piesa se intitula : *Mila Iacșici*.

Traducătorul Noului Testament din greacă scria *Thalatta* (ca în clinică !) în loc de *Thalassa* (marcă).

Exegeții a reținut dintr-o informație ce ne-a fost dată de Gala Galaction, că iubita lui Argehezi din *Litanii* se numea Melania (în realitate, o sirboaică, Natalia !).

Culegătorul a cules 1833 în loc de 1883, data apariției volumului de *Poesii* ale lui Eminescu (pe copertă, 1884).

Nu știu ca francezii să numească pălăria țărănilor bucovineni „chapeau valache” (sic), dar pe la jumătatea secolului trecut, presa lor literară numea chica tînerilor „coiffure moldovalaque”.

Ion N. Dobre care semna o recenzie la prima carte a lui Galaction în „Viața studentescă” era, probabil, viitorul Nichifor Crainic.

Vîrsta primejdioasă la bărbăți era socotită, la începutul secolului, nu la cincizeci, ci la patruzeci de ani. De aici romanul lui Paul Bourget : *Le démon de midi* (1914). Este cazul eroului din romanul *Taifun* de Gala Galaction, care anulează noțiunea de femeie tinărată. Așa a absolut-o pe eroina dramei de la Buciumeni. Ca și Heine, muribundul, Galaction credea că „meseria” lui Dumnezeu era iertarea.

Șerban Cioculescu

*) Pe urmele lui Gala Galaction de Gheorghe Călinescu, Editura Sport-Turism, București, 1982, cu ilustrații în afară din text, în alb și negru și în culori și cu Bibliografie selectivă.

?) Așa numesc tinerii cronică literară, chiar dacă nu mai apare ca în trecut, în subsolul paginii. Primul nume al rubricii, la noi, fusese „foița” !

3) Premiul I. Heliade-Rădulescu, de 5.000 lei, i-a fost acordat primului său volum de nuvele, *Biserica din Războare* (1914) în 1915, la raportul lui Barbu Delavrancea.

4) Culegere, cuvînt Introducție, tabel bibliografic și note de Gheorghe Călinescu, Editura Sport-Turism, 1975.

Palia de la Orăștie

O RĂSTIA, leagănul vestitului umanist Nicolaus Olahus (Românul), unde în 1504 tatăl său Ștefan, din neamul Basarabilor de la Curtea de Argeș, născut de soră al lui Ioan Hunyadi și unchiul regelui Matei I. Corvin (1458-1490), dobândise cirmuirea de jude al orașului, și apoi fratele său mai mic Matei I¹, era un centru românesc, care, în secolul al XVI-lea, după Sibiu și Brașov, s-a afirmat și ca un centru cărutar-tipografic, legându-și numele de opera cunoscută în istoria literaturii române ca **Palia de la Orăștie**, cea dintâi încercare de a tălmăci în limba română Vechiul Testament, din care nu apăruse până atunci decît Psaltirea.

Palia (de la adj. vechi gr. *palaios*, -ă, -on = vechi) cuprinde primele două cărți din Biblie: **Facerea și Ieșirea** sau, în cuvintele slavone ale traducătorilor: **Bitia și Ishodul**. Tipăritura, singura cunoscută de la Orăștie, constituie unul din cele mai însemnate texte românești din secolul al XVI-lea, fiind rodul colaborării între cărțurarii români din Transilvania, Banat și Țara Românească. Textul românesc a fost tradus „den limbă jidovească și grecească și sirbească pre limbă românească” de către clerici și dascăli din Banat și din părțile Hunedoarei, „eu Tordas Mihailu, ales episcopul românilor în Ardeal și cu Herce Ștefan, propovăduitorul Evangheliei lui Hristos în orașul Căvărnan Sebeșului, Zaran Efrem, dascălul de dascăli a Sebeșului și cu Peștișel Moisi, propovăduitorul Evangheliei în orașul Lugojului, și cu Achirie, protopopul varmigiei Henedoriei”.

Tipărirea cărții s-a făcut de fiul diaconului Coreși din Tîrgoviște, „Serban diacu, meșterul mare a tiparelor și cu Marien diacu”. Opera, realizată de cărțurarii români din trei provincii românești, era destinată tuturor românilor, contribuind la dezvoltarea conștiinței unității de neam, care avea să pregătească realizarea unității politice a tuturor românilor sub Mihai Viteazul la Alba Iulia. Unitatea conștiinței de neam e exprimată cu o claritate impresionantă în epilogul **Paliei**: „**Dem mila lui Dumnezeu, eu Șerban diacu, meșterul mare a tiparelor, și cu Marien diacu dindu în mina noastră aceste cărți, cetind și ne plăcure și le-am scris**” voe fraților români și le cetiți, că veți afla întru iale mărgăritari scumpu și vistieriu nesfîrșit...”.

Pentru prima dată, numele etnic se pronunță și se scrie **români** și nu **rumâni**. Era reconstituirea numelui poporului nostru după rostirea latină clasică, și prin acest semn de cultură, care provine de la Șerban, fiul lui Coreși, se proclama originea românilor, „și are, într-o carte tipărită sub stăpînire străină, un înțeles patriotic”.

Această remarcabilă realizare tipografică a cărțurarii români era o nouă dovadă a biruinței limbii naționale față de limbile culte și medievale neînțelese de popor, o dovadă a influenței umanismului în țările române.

Palia de la Orăștie, tipărită din inițiativa lui „Tordas Mihailu, ales episcopul românilor în Ardeal”, „cu stirea marelui Batâr Jigmon, voivodul Ardealului și a țării ungurești și cu stirea și cu voia a toți domnilor mari și sfetnici ai Ardealului, pentru intrămătura Besearecei sfîntă a românilor...”, cu cheltiala „Celui domn de steag și vestit vitez Gestî Freanți, alesu hotnogiu Ardealului și Țării Ungurești, lăcutoriu în Deva”, cum sublinia P. P. Panaitescu (**Începuturile și biruința scrisului în limba română**, București, 1965, p. 151-152), nu cuprinde nici o aluzie de propagandă a Reformei, nici o pomenire despre Calvin. Ea era adresată românilor în general, fiind rodul unei opere de politică culturală românească.

Numele tipografilor, Șerban și Marien, apar pentru prima dată în epilogul **Paliei de la Orăștie**, care au tipărit-o între 14 noiembrie 1581 și 14 iulie 1582. Șerban diacu, care se intitulează „eu Șerban diacu, meșterul mare a tiparelor”, își însușise arta tiparului de la tatăl său, diaconul Coreși.

Volumul **Paliei** cuprinde 160 de file, grupate într-o predoslovie de 6 foi și 20 de caiete, dintre care **Bitia** cuprinde 11 caiete și **Ishodul**, 9 caiete.

Cartea este tipărită într-o singură culoare, cu 21-29 de rânduri pe pagină.

În 1963, în Ed. Acad. R. S. România, Viorica Pamfil ne-a dat o reeditare filologică integrală a **Paliei de la Orăștie**. În 1925, Mario Roques tipărise cu litere chirilice numai **Bitia**. Pentru a se putea urmări corespondența dintre versiunea românească și cea maghiară, textul românesc, în transcrierea interpretativă făcută de Viorica Pamfil, este publicat, ca și cel în ediția lui Mario Roques, împreună cu cel din **Pentateuhul** lui Heltay Gáspár, tipărit în 1551 la Cluj. Textul este redat în facsimile (reproduse pe verso-ul foii) și în transcriere (pe recto-ul foii următoare), dîndu-se posibilitatea de a se avea în față pagina facsimilată și reproducerea ei în alfabetul latin.

I. Popovici², M. Roques și Viorica Pamfil au dovedit că **Palia** este, în cea mai

mare parte, o traducere după versiunea maghiară a **Pentateuhului** lui Heltay Gáspár (A Biblican elso része).

Palia de la Orăștie a apărut într-o regiune căreia îi aparține, după precizările lui Ion Gheție³, **Cartea de cîntece** (tipărită la Cluj între 1582 și 1601, tradusă în intervalul dintre anii 1562-1571), cunoscută și sub numele de **Fragmentul Todorescu**, un text bănățean-hunedorean, primul text românesc imprimat cu litere latine, de proveniență calvină. Tot prin părțile Banatului și ale Hunedoarei se localizează și traducerea **Tetraevangelului de la Sibiu** (1551-1553), precum și **Cazania I-a și Molitvenicul** (c. 1567-1568)⁴ lui Coreși.

Traducătorii **Paliei** s-au folosit de unele cuvinte caracteristice graiului lor din jurul Hunedoarei. Aceste cuvinte nu aveau circulație decît în Banat, în Transilvania și, în parte, în Moldova. Folosind textul maghiar al Bibliei lui Heltay Gáspár, de care s-au servit în cea mai mare parte traducătorii, ei au întrebunțat, în primul rînd, împrumuturi de origine maghiară, unele cunoscute pe întreg teritoriul lingvistic daco-român, iar altele, cele mai multe, caracteristice graiului din Transilvania și Banat.

Cuvinte păstrate în **Palia de la Orăștie**, care în trecut au avut o circulație generală, fiind răspindite pe întregul teritoriu lingvistic daco-român și care în decursul timpului și-au restrîns aria de circulație, majoritatea sînt moștenite din vechea zestre latină, spre exemplu: **aur**, **strugure** („uva,-ae); **a veni**, **a dospî** („ad+venire); **căin**, **văs** („catus); **a căsă**, **a trăi** („constare); **im**, **lut** („limus); **a la**, **a spăla** („lavare); **mesereare**, **milă** („misereo,-ere); **oacă**, **alb** cu **pete negre** („obaculus); **turna** (vb. I, tranz. și refl.), **a (se) întoarce** („torno,-are), păstrează forma (să) **toru**, care trimite spre cunoscutea și dezbătuta exclamație a soldatului din armata bizantină, din cursul expediției împotriva avarilor din anul 587: **toru, toru fratre**, justificînd-o a aparține limbii române comune sau străromâne; **vipt**, **brană**, **merinde**, **bucate** („victus).

Din studiul comparativ al lexicului **Paliei de la Orăștie**, în cele peste 300 pagini ale ei, alături de numeroase cuvinte de origine latină și slavonă, care alcătuiesc baza vocabularului românesc, se întîlesc puține elemente regionale, aproximativ 40.

Dacă traducătorii **Paliei** au ținut ca la tipar să fie respectate o serie de particularități ale propriului lor grai, și mai ales cele răspindite pe o mare parte a teritoriului daco-român, tot ei au putut considera necesar eliminarea unor fonetisme, forme sau termeni strict bănățeni, ca, de pildă, **caltă**, **lupa**, **nečit**, **scamu**, care ar fi îngreunat înțelegerea și difuzarea cărții dincolo de granițele provinciei natale. În această situație se desicferează o influență vădită a cărților coresienene⁵. Se adaugă însă și o înaltă conștiință românească a truditărilor tipografice pentru opera pe care o săvîrseau și pe care o credeau

⁵ Ion Gheție, **Fragmentul Todorescu**, în „**Texte românești din secolul al XVI-lea**”, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 259-364.

⁶ Emanuela Buză, **Contribuții la localizarea Titlului Evangheliei și Molitvenicului românesc (1567-1568)**, în „**Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice**”, Universitatea din București, Institutul de Lingvistică, București, 1982, pp. 13-26.

⁷ Ion Gheție, **Baza dialectală a românei literare**, București, 1975, p. 221-228.

■ **TRUNCHIULUI** încă viguros al virstei lui Ștefan Popescu i s-a adăugat, luna aceasta, încă un mel: al șaptezecilea. Anii senectuții, cum s-ar zice l Protestatar însă cum îi e firea, parcă îl aud obiectînd: — S-o credeți voi! Eu, stimabile, nu am vîrsta pe care o arăt. Și totuși, calendarul nu iartă.

Plămădit parcă numai din candoare și zîmbet, bonom și nonșalant pe de-o parte, caustic pe de alta, de un sentimentalism controlat, mai bun pentru alții decît pentru sine, Ștefan Popescu fîci nu se putea să nu se dăruie unui țel nobil. Și s-a dăruit, de foarte tîrziu, Poeziei. Și tot prin Poezie s-a alăturat, cam în aceeași vreme, luptei clasei muncitoare.

În sfera Poeziei, Ștefan Popescu e o prezență la fel de singulară ca însăși firea lui contradictorie. Nu se aseamănă cu nimeni. Trăiește în mijlocul mulțimii, participă la sbuciumul, la țelurile ei, dar

Palia de la Orăștie

„**voe fraților români**”. Era acea conștiință transmisă ca o flacără de diaconul Coreși fiului său Șerban odată cu proprietatea tipografiei lui și cu meșteșugul tiparului. Fiul său, Șerban, se dovedește, ca și tatăl său, „meșterul mare a tiparelor”, dar și mare român. „**Nei pentru dragostea lui Dumnezeu am ustenit...**” le am scris vouă fraților români și le cetiți”.

Faptul că traducătorii **Paliei** au luat de bază textul maghiar al **Pentateuhului** lui Heltay dovedește că au știut să se oprească asupra unui text verificat într-o limbă modernă, cit mai fidel originalului. Ei nu s-au lăsat însă aserviți textului maghiar și au intervenit acolo unde au considerat necesar, apelînd la izvoarele clasice ale Bibliei, Vulgata, Septuaginta, textul slavon, și poate cel ebraic, cum o arată o-nomasia **Paliei**; cu multe substantive proprii ebraice sau ebraizante, cu caracteristici proprii flexiunii evreiești.

PALIA DE LA ORĂSTIE a fost rodul unei opere conștiente de politică culturală românească, și numai așa o putem înțelege.

Că această operă de cultură românească s-a putut realiza într-un mediu confesional calvin, problema prezintă cu totul alt aspect.

În 1571, la 14 martie, ocrotitorul propagandei calvine în Transilvania, Ioan Sigismund Zápolya, se stînese, urmîndu-i la conducerea Ardealului familia catolicului Ștefan Báthory, favorabil Bisericii Ortodoxe românești din Transilvania. Ioan Sigismund Zápolya, care cunoștea și limba română, fusese cel care inițiasse o vastă acțiune de atragere a românilor la calvinism, noua confesiune îmbrățișată de unguri în 1564 la sinodul de la Aiud (dintre care o parte au trecut în 1568 la unitarianism).

Puternica ofensivă calvină de convertire a românilor la religia oficială, întreținută prin decret și persecuții, a determinat o emulație în traducerea și tipărirea cărților sfînte românești. Într-un răstimp scurt, 1566-1570, s-au imprimat 6 cărți religioase românești: **Titlul Evangheliilor**, **Molitvenicul**, **Psaltirea**, **Liturghierul**, **Cartea de cîntece** și, probabil, **Apostolul** (1566-1567)⁸.

Trebuie să reținem însă că din acțiunea „politică” de convertire a românilor la calvinism s-a născut ca răspuns și acțiunea

⁸ Al. Mareș, op. cit., p. 18.

nea de politică culturală românească. În acel moment, românii au știut să-și salveze credința lor ortodoxă și ființa de neam, fiindcă pentru românii din Transilvania, în fața Reformei, credința lor ortodoxă n-a însemnat numai o dogmă religioasă, ea a fost un refugiu împotriva tendințelor de deznăționalizare⁹.

Ideea introducerii limbii naționale în Biserică, pusă însă în slujba Ortodoxiei, exemplificată, în special, prin traducerea și tipărirea **Liturghierului**, în 1570, de diaconul Coreși la Brașov, din care în 1585, la Brașov, nu se mai afla nici un exemplar nevinovat, în timp ce din celelalte tipărituri românești se păstrau încă exemplare, este o idee românească, și ea a aparținut românilor și a fost realizată de români, indiferent că veneau dintr-un mediu calvin, luteran sau ortodox.

Pentru biruința acestei idei a militat și a trudit diaconul Coreși toată viața lui, și acesta este marea lui merit pentru biruința limbii române ca limbă de cultură românească, merit care avea să-l transmită fiului său Șerban și ucenicilor săi tipografi pe care îi formase și care ne-au tipărit în 1582, la Orăștie, **Palia**, carte cu largă deschidere spre cultură.

Cu **Palia de la Orăștie** se încheia seria tipăriturilor românești din Ardeal în secolul al XVI-lea. În curînd, luptele dezlănțuite de cavalcada epopeică a lui Mihai Viteazul în toate cuprinsurile românești pentru independență și unitate politică au pus capăt activității tipografice. Abia peste o jumătate de veac avea să fie reluată dincoace de Carpați, în timpul domniilor lui Matei Basarab și Vasile Lupu, ca să se afirme din nou în Alba-Iulia lui Mihai Viteazul sub mitropolitul Simeon Ștefan: „**Nei drept aceea ne-am silit, den cit am putut, să izvodim așa cum să înțelegă toți...**” (Din prefața la **Noul Testament**, 1649).

Prin cartea românească, scrisă într-o singur grai, de-nțăles, se înfăptuia unitatea spirituală a poporului nostru, care avea să rămînă unit și peste vicisitudinile soartei lui.

Palia de la Orăștie este o treaptă de marmură a acestui mare edificiu național.

I. Ionescu

⁹ Pavel Binder și Arnold Huttmann, **Românii din Brașov în epoca Reformei**, în „**Studii și articole de istorie**”, București, 1969, p. 84.

Nedisimulata candoare

e un însingurat. La el, volubilitatea e o mască a tăcerii, a reticenței. Agitația, un contralto al moderatiei.

Palmaresul sensibilității lui include toate genurile ținînd de travaliul penitei și călimări. S-a manifestat (nu în sensul cochetăriei) în poezie, proză, critică, eseistică, publicistică, jurnalistică. Le enumer doar pe acestea. Dominanta multipelilor lui activități rămîne însă, spre a sa laudă, marea, niciodată trădată-i pasiune: **Poezia**. Pentru **Poezie** are un cult. Pentru **Ea** a suferit, suferă, răbdă, singură, pătîmește.

Ștefan Popescu s-a afirmat nu numai în planul creației, ci și în acela al animației culturale. A întocmit și condus ziare, reviste, a lansat numeroși scriitori al căror nume se situează, în prezent, la loc de frunte în țară și peste hotare. În revista antifascistă, „**Cădran**”, pusă la cale de el, a semnat cu pseudonimul Sabin Vasia, pseudonim rămas și astăzi strîns legat de adevăratul său nume.

Ceea ce dă permanență scrierilor sale, patronate de o remarcabilă aplecare asupra substanței și forme, este vocația vizuală atotcuprinzătoare a vieții, transformarea uneori hazardată, totuși lucidă, a realului într-un alt real, posibil, inflexibilitatea nemetamorfozică și modernitatea dicționarului, a limbajului poetic. Aș cita, în acest sens, mai toate volumele lui, multe la număr, dar mă rezum la cele de mai acută rezonanță: **Alfabet**, **Excursie în munți**, **Nestematele unelte**, **Tuturor**, **Adio**, **Xenia Vilari**, sau mai recentul **Măiastra**. Inclusiv, bineînțeles, și pe cel de eseistică (**Poezia trubadurilor**) suscitat și astăzi de interpretări utile la nivelul discuțiilor fructuoase despre modernitate, rigoare,

accesibilitate, profunditate în poezia contemporană.

Ca om, rareori un confrate a izbutit să mă intrige, prin comportament, mai mult decît amicul Ștefan Popescu. Îi place să hoinărească și a călătorit mult, prin mai toate meleagurile. Odată, la Constanța, locuind în aceeași cameră de hotel, m-a trezit, în plină noapte, un zgomot bizar. Pe terasă, amicul, abia întors dintr-o lungă călătorie, tocmai își scutura, neatenț, pipa. Iovînd-o de bordura grilajului și contemplînd nostalgic marea, țărîmul, depărările.

— Ce faci, mă Fănică, e ora trei, de ce nu dormi?

— Tu vezi-ți de insomniile tale, nu te amesteca într-ale altora! m-a repezit.

Altădată, vrînd să facă haz de necaz, mi-a istorisit, pe-o bancă și tot la Constanța, unul din dramaticele episoade ale biografiei lui oneste și pe nedrept siluite într-o vreme de tristă amintire. Rideam, ca să-i fac plăcere, dar se amuza și el ca despre cine știe ce ispravă burlescă. Sub risul, sub zîmbetul lui am simțit însă tot timpul lacrima.

Acesta e Ștefan Popescu, poetul, și acesta e Fănică, omul! La vîrsta senectuții a rămas același, neschimbat, ca pe vremea cînd, rupîndu-și de la gură, a tipărit cărți (cărțile altora!) și a deschis drum tinerilor sovietici, dar înzestrați. Întru mulți ani, Ștefan Popescu! Fle-mi, sau fie-ne hărăzit ca peste zece ani să te sărbătorim, din nou, în aceeași revistă, cu lauda și prețuirea pe care le meriți.

Liviu Bratoloveanu

Călătoria la români

DRUMURI
ȘI ZĂRI

SINT călătorii care trebuie făcute și călătorii care trebuie citite. Adevărata literatură de călătorie e menită mai curînd să ne scutească de a călători decît să ne îmbie la drum. Ea se adresează imaginației noastre sedentare, nu fanteziei noastre deambulatoare, cu alte cuvinte „burghezului” nu „aventurierului” din noi: este inversul reclamelor și prospectelor turistice, iar dacă seamănă uneori cu ghidurile, acest lucru trebuie să ne pună în gardă: vom descoperi mult mai ușor în ea pe cel care a scris-o decît un itinerar de urmat. De aceea, probabil, nu avem argumente suficiente spre a o defini ca gen specific. Orice carte poate fi considerată una de călătorie dacă în ea apar motivul sau pretextul călătoriei: de la reportaj la jurnalul intim sau de la documentul brut la ficțiunea livrescă, forma rămîne indiferentă. În plus, o definiție a literaturii de călătorie presupune o definiție a călătoriei. Sfera noțiunii e însă infinită. Poți călători cu Jules Verne spre centrul Pământului și cu Argezi în Obor. După cum este evident, noțiunea se schimbă în funcție de tehnologia transporturilor. Costache Negruzzi ajungea mai greu în 1852 de la Iași la Tg. Ocna decît Petru Comarnescu de la București la New York în 1932. Înainte vreme, orice drum devenea o călătorie și orice călătorie se putea transforma într-o aventură (dacă ne gîndim la Ulise: de-o viață). Astăzi, din contra, cele mai multe călătorii au devenit niște drumuri banale. S-a produs o erodare a sentimentului de călătorie, tocmai fiindcă se călătorește mai mult și mai bine. Cînd poți fi în aceeași dimineață la București și la Paris, luînd confortabil avionul, te pui greu în situația lui Alecsandri care, făcînd după multe amînări un drum de la Peatră la Mănăstirea Pingrași, cu o birjă care-l scutura, pe el și prietenii lui, ca pe niște saci de nuci, e cuprins de o extraordinară frenetrie: „Lumea întreagă atunci era a noastră!” Un subiect de meditație este chiar și vehiculul călătoriei: real sau imaginar. Visez să scriu un studiu de semiotică pe tema aceasta, în care nu voi uita nici omnibusul lui N. Filimon, nici bastonul lui Argezi (instrument de cunoaștere și deopotrivă de deplasare); în care voi arăta de ce călătoria cu Orient-Expressul era altădată un roman (dovadă că s-a și scris) iar astăzi este doar o corvoadă și de ce Thomas Mann citea pe vapor *Don Quijote* iar în avioanele moderne care te traversează oceanul citești cel mult ziarele; în care, legînd călătoria de lectură (idee de la care am și pornit), voi încerca să explic că literatura care se citește azi în călătorie (poliște, magazine etc.) e produsul vitezei și al dorinței de a scurta timpul, pe cînd odinioară călătoria era un scop în sine, de care te bucurai pe îndelete, și în care cititul nu era un drog sau somnifer, ci un adjuvant al drumului. În sfîrșit, clasificarea cărților de călătorie poate urma, pînă la un punct, clasificarea călătoriilor. Nu mă încumet nici măcar s-o schițez.

CONSIDERAȚIILE din această parte prea lungă introducere mi-au fost sugerate de o recentă antologie a prozelor românești de călătorie, intitulată nu tocmai atractiv *Drumuri și zări*, dar care cuprinde cîteva din cele

mai interesante pagini ale literaturii de acest fel de la noi din ultimele două secole. O prefață documentată și inteligentă (nesemnată, dar în care cred a recunoaște condeiul lui St. Cazimir, care este și coordonatorul antologiei) semnalează toate principalele titluri, caracterizînd sumar, dar admirabil, epocile și operele, reface deci istoria „genului”, neocîlînd chestiunile teoretice. În definirea literaturii de călătorie, de exemplu, autorul crede că, esențial fiind „motivul literar al drumului”, e bine să avem în vedere „laicizarea” lui, sau mai exact tratarea lui realistă, nu mitică, spre a distinge acele cărți, precum *Odiseea* sau *Faust*, unde apar de asemenea drumuri și călătorii, de adevăratele cărți de călătorie. O idee notabilă este și aceea că, dacă în alte părți începuturile literaturii de acest fel s-au datorat dorinței de a explora locuri, stînd asadar sub semnul expediției geografice, la noi, impulsul a venit din partea istoriografiei: primii noștri călători au făcut, de nevoie, istorie, nu geografie. Dar aceștia ne-au lăsat doar însemnări în care călătoria era secundară. De o literatură de călătorie propriu-zisă putem vorbi abia de la Dinicu Golescu încoace. Întîli mari călători (de plăcere, dar și de nevoie: căci au cunoscut exilul) au fost pașoptiștii. În epoca „marilor clasici” (ca să recurg și eu la acest inevitabil clișeu de manual), memorialul de călătorie moare. Observația prefațatorului m-a surprins, în prima clipă, apoi a trebuit să-i dau dreptate. Eminescu, Caragiale și ceilalți nu ne-au lăsat asemenea cărți. Doar Maiorescu, Duiliu Zamfirescu și Slavici pot fi amintiți, dar contribuția lor este evident mult sub aceea a scriitorilor din generația anterioară. După 1900, literatura de călătorie reînfloră și se diversifică. Aproape nu este scriitor ori artist în epoca modernă care să nu ne fi lăsat însemnări de acest fel.

Nu voi discuta sumarul antologiei. Astfel de discuții sînt fatalmente oioase. El reprezintă o selecție a autorilor, după un criteriu istoric și deopotrivă de gust personal, și ar fi nedrept să plecăm de la premisa că se putea una mai bună. Voi face o singură observație de principiu. Greutatea în astfel de cazuri este nu de a alege între notele de călătorie ale scriitorilor adevărați și cele ale unor simpli turiști (cum pare a-și închipui prefațatorul: „cine va ști să distingă cu precizie scriitorii care călătorește de călătorii care scriu...?”), ci de a putea deosebi pe scriitorii cu vocația „genului” de cei care-l practică întîmplător. Sub acest raport, ca să dau și două exemple, mi se pare că nu trebuiau să lipsească, dintre cei vechi, Odobescu, autor al unor din cele mai interesante și moderne note de drum (în țară și străinătate) din cite s-au scris la noi în secolul trecut și, dintre contemporani, Mircea Zăciu, autorul unei minunate cărți intitulate *Teritorii*.

LECTURĂ cu creionul în mînă a textelor ne poate furniza lucruri instructive și agreabile. (Nu-mi voi încălca articolul de titluri etc. Cîtîtorul le găsește în Notă asupra ediției, redactată cu maximă scrupulozitate). Citește acum prima orară, în fragmente, însemnările din *Antarctida* ale lui Emil Racoviță și mă frapază la acest mare sa-

vant că, descriînd o furtună pe ocean (desigur, una foarte reală) — se folosește de limbajul unei întregi literaturi care, în secolul XIX, stabilise oarecum stereotipurile necesare. Aventurile vaporului „Belgica” par scoase din *Un manuscris găsit într-o sticlă* de Poe: „Căci totul sta acum cuprins în întuneric. Pe negrul orizont se desinau contururi negre de țări necunoscute și cerul negru acoperea fioros marea cernită. Numai creștele spumoase ale talazurilor luceau albe, și din cînd în cînd un munte de gheață trecea amenințător, sclipind verzei, clătînat de furia vîntului și de puterea apelor” etc. Imaginația omului de știință se dovedește plină de toposurile și codurile literaturii vremii și, deși nu e îndoielă că vede cu ochii lui, printre cei dinții în lume, *Antarctida*, descrierea e făcută din materiale împrumutate. O amuzantă călătorie cu ajutorul reclamelor de călătorii ne oferă Radu D. Rosetti în *Dincolo de hotare* (altfel, mare călător): „...Iarna, cînd crîvîțul viforos urlă prin horn — nu știu de ce horn sună mai poetic decît coș — îmi iau un scaun, mă așez la gura sobei, le înșir pe o planșetă și încep să descop. Prin contrast, aleg țările calde. Tunisul, Algeria, Egiptul, Ecuadorul.” Și așa mai departe.

TRECÎND peste vechii călători, mai bine știuți, să stăruim asupra celor mai apropiați de noi sau contemporani. Însemnările lui M. Ralea au stilul eseurilor lui: ideologic, impresionist și aforistic. Plăcerea lui Ralea sînt definițiile, formulele lapidare, generalizările fulgerătoare: „O călătorie în Egipt e o cochetărie cu neantul și o meditație a neexistenței” sau: „Amsterdam e o cetate de mușceai, înflorită pe țărîmuri de umezeală și ceață”. Emoția nu e nici vizuală, nici altfel, ci ideologică. Călătorul e un sociolog și un filosof al culturii care explică de ce piramidele îi apar ca opere naturale ale deșertului și nu ca reușite tehnice sau artistice ale omului, sau care, nimerindu-se la un teatru de „variété” din Napoli, în vremea lui Mussolini, îi auzind imnul național întonat regulat printre cuplete caracteristice localului, dă această extraordinară definiție ironică musulinișmului: „M-am gîndit totdeauna că fascismul e un patriotism mai ales de music-hall.” Toate însemnările lui conțin asemenea strălucite fraze. Fantezia analogică este și particularitatea lui G. Călinescu pe care, citindu-l, ai impresia din această cauză că se află cu mintea necontenit în alt loc decît se află cu trupul. „Kremlinul poate fi socotit Vaticanul Moscovei”, spune el, Sf. Vasile de alături „simbolizează un Sf. Petru” roman, deși plată respectivă, „în trecut fie zis, de departe evoca mai degrabă, prin forma oblungă, Piazza del Campo din Siena.” Eru-ditia aceasta impresionistă e adesea uluitoare. Neinteresant călător e Reboreanu, iar Tican-Rumano, un la fel de neinteresant scriitor. În schimb, Camil Petrescu e plin de haz și de obișnuitele contradicții: însemnările de drum în Turcia constituie un amestec original de Baedeker pedant și de păreri foarte personale. Călătorul „Judecă” tot ce vede. Numărul adjectivelor e apreciabil la doctrinarii substanțialismului. Nici un obiect descris — din foarte multe, căci Camil Petrescu e minuțios ca în romane, anticipînd „chosesismul” — nu e lăsat fără o apreciere, de obicei ne-

favorabilă: „îngust”, „meschin”, „comic”. Petru Comarnescu îi seamănă în unele privințe, deși nu strîmbă atîta din nas: dar impresionismul lui, ca și al lui Camil Petrescu, nu se mărginește să fie doar spontan, simpatic, ca la Ralea, dar urmărește să creeze iluzia de exactitate științifică. Lînia acestui tip de jurnal (cu elemente de reportaj modern) va culmina în notele lui Adrian Marino, unde narcisismul fundamental se scaldă într-o baie de enciclopedism. Principiul este de a nota regulat totul, lucruri esențiale și neesențiale, impresii proaspete și prejudecăți, de a amesteca informația banală de glid cu înalte considerații teoretice, oarecum de-a valma, într-un stil precipitat și aglomerat. În vechile însemnări din India ale lui M. Eliade, și el un narcisist, spontaneitatea rămîne esențială, în forme adesea neglijente, stilistic, din cauza notării la întîmplare, pe foi sprijinite pe genunchi, în chiar desfășurarea evenimentelor. Putem include aici (cu toate deosebirile și judecînd mai ales prin prisma selecției din antologie) pe Eugen Simion, al cărui jurnal parizian arată o neașteptată vocație a observației directe: „eroul” este strada. Oamenii sînt auziți și văzuți, pînă în detaliile mersului, pînă în gesturi. Criticul are ochi de prozator. Eugen Barbu înseamnă triumful senzorialității în stare pură. San Francisco, de exemplu, devine pentru el o masă de culori, sunete, mirosuri, un virted de impresii niciodată sedimentate. În fine, Ioan Grigorescu nu e de fapt un autor-de proză de călătorie, ci un reporter al senzaționalului.

O categorie diferită o înfățișează cîteva autori care par a-și contraface jurnalele. Nu știu dacă ele sînt cu adevărat rescrise, dar, oricum, sînt ulterioare evenimentelor și alcătuite răbdător, metodic. Capul de serie este aici T. Vianu, erudit catedratic, profesor care vorbește cu folos unor studenți imaginari despre ce a văzut în călătorie. Însemnările lui Mircea Malița sînt, în același fel, esențiale, cîntînd mai puțin ochiul sau urechea decît informația, știința, lecturile. Un esalm volubil găsim la Dan Grigorescu, iar la Zoe Dumitrescu-Bușulenga, deși jurnalul propriu-zis pare rece, fără suflet, considerațiile despre pictură (Ruysdael, Hobemman) sînt remarcabile. În acest context, Dan Hăulică e un manierist în sensul de logofil, care cunoaște plăcerea (și efectul) ocularilor, cîtelelor, sonorităților, ritmurilor. Își ascultă frazele. E și el un spirit analogic, influențat însă mai puțin de Călinescu decît de Malraux, din a cărui dicție patetică și emfatică a reținut enorm. A.E. Baconsky e un livresc nostalgic, de o subiectivitate neașteptat de placidă. Între cele două categorii trebuie pus Octavian Paler, ideolog ingenuu, de un impresionism educat ca al lui Comarnescu, dar scriind mult mai îngrijit, cu o artă a cuvîntului evident. Formulele lui le evocă pe ale lui Ralea, mai puțin acut și cu tendință. către redumdanță.

Nicolae Manolescu

Drumuri și zări. Antologie a prozelor românești de călătorie. Intocmită de Stefan Cazimir, Viorica Diaconescu, Florin Manolescu, Alexandru Melian, Petre Nicolau. Coordonator, Ștefan Cazimir. Editura Sport-Turism, 1982.

Observație și analiză

medic — o face pentru a izola și amănunțit analitic momentele de tensiune lăuntrică, de acută interogație a sinelui și de captare a semnalelor neliniștitoare ale vulnerabilizării biologice, de confruntare a conștiinței cu experiența și a devenirii biografice cu prezentul. Nu se configurează însă, cum se întîmplă de obicei în cărțile despre un univers profesional constituit, o imagine diferențiată prin elemente de cadru și atmosferă; se recompozează, într-o ambianță caracterizată de deprinderea cu suferința, traseul unor vieți intersectate prin hazard, în scopul de a se lumina, sub incidența unei întîmplări revelatoare, acele laturi ale existenței prin care personajele sînt devină reprezentative într-un sens mai larg și totodată să se detașeze ca ființe inconfundabile. Preocuparea de tipologie merge paralel cu atracția spre unic; tot așa cum nu apartenența la mediu va fi scoasă în relief, ci felul în care mediul însuși este înfrînt de condiția și de conduita personajelor.

Faptul care provoacă întîlnirea erorilor romanului, o „întîlnire” desigur simbolică, permițîndu-i autorului să-i observe, este moartea neașteptată a unui director de clinică, Zenobiu Barbu. Relativ simultan, un alt medic, Alexandru Balș, adevăratul protagonist al cărții, își descoperă o incipientă suferință cardiacă. Remarcabil descrisă, prin notații fine și adevărate, starea de neliniște nu e totuși împinsă în zonele tulburii ale spaimii; Nicolae Neagu procedează într-un fel oarecum asemănător celui în care eroul său, Alexandru Balș, se detașează de sine și reușește să-și fie propriul pacient, ironic, degajat, de o dezinvoltură a cărei artificialitate este abil ascunsă: fiindcă tonul

narațiunii este mai degrabă unul vag sarcastic, rece, de diagnostic pe îndelete stabilizat. Se trece astfel suficient de repede, nu însă fără surprinderea unor momente acut semnificative, peste episoadele inevitabil aglomerate de grotesc ale manevrelor administrative, prin care se întîmplă ocuparea postului de director și ale ceremoniei funerare; exactitatea privirii îl dispensează pe autor de inutile insistențe. El este mai atras de comportamentele ciudate (Ion Milea, un autopsist maniac; Lena, soția lui Alexandru Balș, căutătoare de victorii erotice obținute prin umilirea partenerilor) și întoarce firul cărții către altă țintă decît înregistrarea unor situații ce puteau să se transforme ușor în pamphlet și caricatură.

Fiindcă indiferent de natura și de starea lor toate personajele din *Anonimul, de-aproape* sînt văzute în raport de o problematică exprimînd voința realizării de sine, într-un plan sau altul. Ion Milea este produsul detracat al unor drame ale istoriei, orgolioasă și egoistă Lena ascunde vechi traume, doctorul Alexandru Balș trăiește de fapt un viu sentiment de îndepărtare de sine. Aspirțiile de adolescență și de tinerețe sînt puse într-un contrast puternic și necruțător (aici e cruzimea autorului) cu starea de acum a erorilor, mai toți aflați în jurul vîrstei de 40 de ani, la acel punct al vieții cînd visurile de odinioară sînt decisiv corectate, și fără menajamente, de realitate. Principala figură a romanului, Alexandru Balș, are astfel în chip explicit obsesia realizării sale în plan profesional și sentimental; a desprinderii de serie și de anonim; nu este un orgolios, vrea doar să-și dobîndească o conștiință a individualității, din zonele de penumbră ale

conștiinței răsărîndu-l, tot mai des, întrebarea „cine te crezi? cine-ți închipui că ești? ce? cit?”; reținută de memorie dar pînă atunci rămasă fără ecou.

Această temă, a eșecului și a succesului, a proiectelor și a realizărilor, este predominantă în *Anonimul, de-aproape* și pînă la un punct autorul pare să fi fost înclinat spre configurarea unor destine ironice (Marin Curelaru, Zenobie Barbu, Verona-Li). Prin suprapunerea contrapunctică de situații și de biografii, prin alternarea observației cu analiza și prin interferența rememorărilor cu relatările în prezent, Nicolae Neagu face însă din cartea sa un roman mai degrabă al definirii de sine, ca impuls deopotrivă afectiv și rațional. Se creează astfel un mănunchi de biografii și destine semnificative; cu discreție, dar nu fără precizie, elementele de viață socială, istorice și politice ale actualității sînt introduse într-o narațiune densă, substanțială, de o remarcabilă concentrare, eăreia trebuie totuși să i se reproșeze un oarecare abuz de formulări rebarbative, consecință probabil a adevărării la condiția profesională a personajelor.

Anonimul, de-aproape este un roman deschis despre formele variate în care se manifestă nevoia specific umană de unicitate, de afirmare a personalității. Nicolae Neagu a scris o carte ce denotă o bună pătrundere a mecanismelor psihologice și o curajoasă lipsă de menajamente, întrucît frivolitatea, duplicitatea, căderea în stereotipul și automatismul sau înfățișarea unor modalități de falsificare și de deformare dramatică a existenței.

Mircea Iorgulescu

POET, în primul rînd poet (șapte din cărțile publicate pînă acum sînt de versuri), Nicolae Neagu s-a arătat interesat și de proză, experimentînd mai întîi posibilitățile de extindere în spațiul epic a înclinației sale către simbol și alegorie, supunîndu-se mai apoi rigorilor specifice genului, înțeles — printr-o convertire treptată — aproape în cel mai tradițional chip. Recentul său roman, *Anonimul, de-aproape**, abis dacă mai trădează pe alocuri vocația lirică a autorului: este o carte foarte realistă, nu lipsită chiar de o anume cruzime a privirii, de observație socială obiectivă și deopotrivă de analiză, urmîrind să contureze un tablou de moravuri dar și să coboare în întimitatea unor conștiințe și a unor structuri sufletești de o izbitoare, adesea, specificitate.

Roman de actualitate în sens temporal, acțiunea petrecîndu-se „în zilele noastre”, *Anonimul, de-aproape* (titlul, în răsucirea lui voit sugestivă, este o reminiscență... poetică!) are nu mai puțin și o actualitate în sens artistic și problematic. Pătrunzînd în viața interioară a unor personaje ce aparțin unui mediu definit, lumea medicală, scriitorul — el însuși

*) Nicolae Neagu, *Anonimul, de-aproape*, Editura Cartea Românească.

Descoperirea de sine

VASILE BĂRAN

CAVALERII
DE PE
COASTA

roman

SINT scriitori de la început intrați în posesiunea deplină a temei/temelor proprii. Din primul moment al carierei literare ei dau scrieri în ale căror conținuturi umane simțim că le sint angajate ființa profundă și experiențele de viață decisive. Si-au intuit cu repeziune domeniul și acționează ferm în cuprinsul acestuia, scrisul lor generind de timpuriu o impresie de siguranță și de calm al creației. Este adevărat că mai târziu unii caută să evadeze, năzuiesc — și încercă — să se illustreze și prin altceva decât prin tema lor, cîteodată făcîndu-ne să asistăm la redimensionări spectaculoase, altele lăsîndu-ne însă regretul că au părăsit drumul inițial, acela pe care apucînd se impuseseră atît de repede și de convingător.

Alți scriitori ajung numai după căutări îndelungate la tema proprie. Chiar dacă ne-au convins de talentul lor prin texte de incontestabilă expresivitate literară, mult timp ne dau senzația că amină să se manifeste esențial, parcă mereu neîdefiniți, în totul, asupra lor însile. Într-o s-a arăta, de fixare, ei prospectează în direcții numeroase, deschid fronturi de lucru pe care le părăsesc peste puțină vreme, atrași neconștient de altele noi. Și se poate întîmpla să prospecteze la nesfîrșit, existența lor literară înscrîndu-se atunci sub semnul incertitudinii și al frumozelor promisiuni etern neîmplinite.

Dar sint și cazuri cînd după multe rectificări de trasee un scriitor se găsește cu adevărat, confirmînd printr-o operă majoră ceea ce pînă în acel moment lăsase doar să se întrevadă că ar fi posibil. Iși ia în sfîrșit în stăpînire ce este al său, noua scriere așezîndu-l într-o lumină care ne obligă să-i privim cu altă atenție și manifestările anterioare.

Aceste considerații imi sint prilejuate de apariția ultimei cărți a lui Vasile Băran, *Cavalerii de pe coastă**, cartea unui prozator care se descoperă pe sine după un lung proces de limpezire.

Aș spune că pînă azi Vasile Băran a ilustrat cu hărnicie ipostaza prolificității literare. În cei peste douăzeci de ani de cînd scrie a tipărit și mult, și diferit, și inegal. Practician aproape exclusiv, în prima fază, al reportajului de fapte cotidiene, a trecut aproape pe neașteptate la o proză de fantezie lirică și miniaturism grațios, în care se putea ghici dorința de purificare stilistică. Dar s-a întors apoi la foiletonul satiric și iar la reportaj. Apoi a frecventat poemul în proză, naratiunea onirică și simbolică, romanul istoric sau pe cel de tehnică polițistă, o diversitate de formule literare, de situații și de medii umane din a căror alăturare cu greu s-ar fi putut alege o dominantă. Care erau temele acestui prozator, lumea lui, prin ce altceva putea fi definit decît prin larga disponibilitate? — Iată întrebări cărora nu era prea lesne să li se răspundă.

Dar spre a fi drepti cu Vasile Băran să ne amintim tofusi că un volum al său din 1971, *Cuptorul de ars cărămidă*, conținea originar, observăm azi, elemente ale viziunii atît de personale din cartea de acum: evocarea unor evenimente ciclice din spațiul țărănesc, evocare filtrată de receptivitatea ingenuă, nimbă de umor, a unui copil care povestește.

IN *Cavalerii de pe coastă* această evocare de medii țărănești își sporește dimensiunile și se îmbogățește în sensuri. Nu avem doar aspecte, de astă dată, ci reprezentarea unei lumi cu toate ale sale, deplin coerență launtric și arcuită pe toți pilonii. Deci să observăm acest fapt în *Cavalerii*

* Vasile Băran, *Cavalerii de pe coastă*, Editura Eminescu

de pe coastă: tot ce la prima vedere ne apare ca particulă autonomizată — porțete, replici, întîmplări, imagini — se realizează treptat unui principiu focalizator și configurează o structură. Înțeleg prin structură, aici, un cuprins de viață umană activat de o dinamică proprie, cu indivizi exponențiali angrenați în anume raporturi. Lumea din cartea lui Vasile Băran prezintă asemenea trăsături. Este unitară, literar vorbind, și ni se înfățișează ca un complex de realități omenesti imbinat firesc în toate articulațiile.

Elementul principal unificator este perspectiva din care sint povăstite evenimentele satului de pe coastă, aceea a naratorului copil incitat de priverile lumii care i se descoperă și în care caută sensuri. Bineînțeles că sint rodul amintirii aceste desfășurări, aceste restaurări de întîmplări și chipuri ce populaseră cîndva, în anii războiului, scena unei așezări țărănești din Oltenia de sus. Deci amintiri din copilărie, spre a le da un subtilu posibil, dar totul înregistrat de foarte aproape, readus la emoția fremătătoare a unei trăiri ca și în imediat, fără distanță, fără acea acaparatoare nostalgie după trecute vremi ce nu se mai întorc, sentiment care deobice însoțește asemenea reconstrucții, colorîndu-le, cîteodată, parcă prea „literar”. Aici insul matur, cu înțelegerea lui corijată de lentilele virstei sufletești de acum, stă retras spre binele povestirii. Fiindcă într-adevăr cînd uneori, totuși, apare, se pierde ceva din prospețimea receptiei, din naturalitatea și farmecul acestor mărturisiri al căror esențial element de susținere este spontaneitatea.

SPUNEAM așadar că factorul principal unificator al cărții este perspectiva povestitorului copil, felul cum sufletul acestuia înregistrează și răsfrînge spectacolul lumii.

Dar cum este, văzut mai de aproape, acest atotprezent personaj, ce impulsuri îl mină și ce rosturi îndeplinește printre ai lui în satul de pe coastă? Strecurat oriunde instinctul îl spune că s-ar putea petrece vreun fapt deosebit, neabgât în seamă de cei mari decît pentru a-l trimite în grabă, încoace și-ncolo, după cine știe ce lucru, acest spiritul iscodește fără odihnă în dreapta și-n stînga, curios de tot ce întîlnește și avid să pătrundă tîlcul adînc al felurilor întîmplări. De la nimic nu se eschivează, deși se cam face abuz de bunăvoința cu care răspunde la orice i se cere, pe de o parte pentru că e săritor din fire, oricînd gata să ajute după puterile lui, pe de alta însă gîndindu-se că din orice împrejurare, la urma urmei, ar putea trage un folos în direcția care îl interesează cel mai mult: să audă, să vadă, să fie la curent cu tot ce se întîmplă în sat între oameni. E sociabil și afectuos acest băiețuș dotat cu simțul superior al autoironiei, nu se formalizează de micile șicane pe care i le mai face cîte unul, mai ales cînd de la aceasta vrea cu orice preț să obțină informații despre ceva care îl preocupă. Despre instituția căsătoriei, de pildă, căreia vîru-său Mite, cel cu care păzea împreună oile, i se dedicase nu de mult. Neapărat va trebui să afle de la el ce și cum, chiar dacă vîlăganul, ca preț al inițierii, amuzat desigur, îl va obliga să-i îndeplinească în prealabil tot felul de comice capricii: „Eram foarte curios să știu cum e cînd te însori și mai ales cînd te însori cu Oara, sora Noarei Marișii Marinii, cea care se măritase cu Matache, timplarul de mobilă, dar îl lu-bea pe Toma lui Mară. Mite m-a pus mai întîi să dau mai încolo oile din marginea grîului, să-i aduc mere din mărul pădurei și corcodușe necoapte, să-l scarpin pe spinare, să stau în cap pînă numără la zece, să mă sui în copac și să cînt ca

Burtafete și bătrîn, și abia după aceea mi-a povestit...”

Eroul nostru nesățios de cunoaștere, doritor cit mai repede să se lămurească despre întocmirea și rosturile lumii, se află instalat în unghiul de observare cel mai profitabil pentru ce urmărește, căci are deschiderea cea mai largă: și către vii și către morți. Îndeletnicirea de paraclicer i-l procură. Acordat pe lingă popa din sat, e nelipsit desigur de la tot ritualul ce însoțește evenimentele fundamentale — nașterea, căsătoria, moartea —, de la toate desfășurările care țin de datini și de întreg calendarul vieții țărănești tradiționale, în vigoare încă în anii evocați. Cu o față a sufletului stă întors către cele lumești — jocurile cîpîlăriei, petrecerile tineretului, muncile gliei rînduite după anotimpuri ș.c.l. — cu alta însă către cele de dîncolo, ar fi să spunem, constrîns de îndatoririle țîrcovniciei: „...fiind tocmît de Gore Știrbu să trag clopotul, și cum serviciul ăsta trebuia îndeplinit de patru ori pe zi, o dată dimineața, o dată la prînz, o dată la chindie și o dată seara, pe cînd soarele scăpăta complet, imi petreceam timpul mai mult pe lingă gropari, oameni de-ai mei de pe coastă, amintînd fel de fel de întîmplări pe seama mortului. Și pe măsură se înaintau în adînc, încît groapa mi se părea fără fund, se ridica mereu spre mine o luminiscentă lividă, licărînd, printră rădăcini de arbuști, grase și fragede, făcînd să se audă distinct un suncet straniu...”

Această familiarizare cu secularul creează povestitorului nostru o mentalitate care nu discriminează între viii și morții satului său de pe coastă. Și unii și alții sint prezențe ale acelui univers, co-activînd la impunerea unui epos. Cei duși nu au plecat de tot („în mintea mea nici nu-l socoteam morți, imi era imposibil să accept ideea de dispariție”), sau în orice caz nu au plecat prea departe, stărînd cu întîmplările lor în memoria colectivă a satului, trimițînd mereu „semne” — ca acea Bălașa care mereu i se arăta lui bărbatu-său în rama ferestrei —, insinuîndu-se cu ființa lor de abur în toate cele. De pe acest prag saltul în fabulos este lesne de întreprins, stimulat desigur și de inclinația înnăscută a oricărui mediu țărănesc pentru cultivarea eresurilor. Dar peste toate intervine imaginația febricitantă a micului povestitor, la rîndul ei potențatoare, zămislînd viziuni hipertrofice, cum este aceea a șarpeului înzăușat și cu mai multe limbi, cu ochi de foc aruncînd săgeți străpungătoare, sau a țapului gigantic devorator de lupi și de vulpi, dărîmător de copaci, stăpîn peste o pădure unde nimeni nu poate pătrunde.

Tot ce trăiește eroul în inchipuire sau în fapt e convertit în experiențe sufletești formatoare. Neîstovit absorbe impresii, le cerne, le caută înțelesul, înstrîindu-se despre cum sint oamenii, despre bunătate și ticăloșie, despre destep-tăciune și prostie. Ca și Darie al lui Zaharia Stancu nimic nu uită, dar spre deosebire de acela fără a stringe resentimente sociale sau de alt ordin. Nici urmă la el de obsesie vindictivă sau de umoare rea, cu toate că suportă vexațiuni de tot felul. Cel mult o îngîndurare, o întunecare de moment în fața suferinței, a ticăloșiei și a prostiei. Dominanta lui sufletească e bunătatea.

CEL este lumea de care ia treptat cunoștință acest personaj al lui V. Băran cred că s-a văzut, în oarecare măsură, și din ce am arătat pînă acum. Să mai spun că este o lume țărănească vitală, de o sănătoasă, decentă senzualitate, cu moravuri destul de libere exprimînd nu numai însetarea

dar și încîntarea de a trăi bogat. Chiar părințele sufletească al colectivității nu e imun față de ispitirile lumești, lăsîndu-li-se pradă fără prea multă fereală sub privirile candid amuzate ale învățăcelului-său. Cenzurarea libertăților din acest plan e făcută în lumea satului de pe coastă prin ironie. În povestiri situațiile comice cu amorezi iliciți sint numeroase și de o mare savoare, culminînd cu aceea în care se află angajați cei doi prețuritori în contratimp al farmecelor Valentinei, o nevastă nurlie: iubitul aspiră să-i devină soț, și nu întîmpină multă opunere din partea legiuitului, însă după ce lucrul e făcut se întîmplă că fostul soț înșelat devine el iubitul, iar fostul iubit, soț înșelat, și tot astfel mereu, în căutarea simetriei.

Această bunădispoziție, această înțelegere destină pentru anumite slăbiciuni ale firii omenesti nu imblînzește însă asprimea, duritatea pînă la cruzime a raporturilor umane din alte sfere. Un anume Gore, sărac lipit, și-a luat nevastă urîtă, „cea mai urîtă față de pe globul pămîntesc”, pentru avere desigur. În comportarea lui cu femeia nu încapă cruțare, mimarea afecțiunii sau alte asemenea mofuri. Nefericita făptură va fi tratată exact drept ce a fost, adică un obiect tranzacționat. („O puneam în car, printre unelte, și uneori, minînd bo”, se așeza pe ea ca pe un sac”). Murînd această înțînă-obiect Gore își procură alta în aceeași condiții, și cînd este să moară și cea nouă, în împrejurări încă mai profitabile fiindcă e pe moarte și socrul, deci areva îi va rămîne toată și deodată, Gore dă fuga să se asigure de altă combinație asemănătoare, abordînd pe noul viitor socru, vizat din timp, în termeni atît de tranșanți, atît de inechivoci asupra mobilurilor, încît atitudinea individului ne apare, într-un fel, cu desăvîșire ingenuă. Omul e în totul neconștient de criteriul moral: „Taica-i pe moarte, Maria o să moară și ea, Mi-o dai pe Leana dacă moare Maria?” Desigur că manifestarea lui Gore atinge patologicul și cel căruia i se cere fata în chipul de mai sus îl și tratează ca atare („Ce-al, bă? nu știa Cîrlag ce să înțeleagă. Nu ești în toate mințile?”) dar nu e mai puțin adevărat, totuși, că modul acesta de a proceda, împins aici la o limită extremă, își are suportul său în realitățile acelei lumi.

Sint și afinități cu universul țărănesc al lui Marin Preda în anumite înfățișări ale vieții din satul de pe coastă. Ca și acela, nu e un spațiu ermetic îndiguit, lipsit de punți în afară. Se pleacă, se vine, la și dinspre Tirgu Jiu, Craiova, București, chiar Constanța, cu treburi de tot felul. Mulți își iau slujbe prin oraș, prin Capitală, paznici, portari, lucrători la tramvaie, la căile ferate, de unde se întorc cu ceva bani ca să-și înalțe casa, să cumpere unelte, ceva pămînt, sau unii să înghebeze vreo negustorie, ca Gîngirone, circumarul satului, trăitor o vreme prin porți unde făcuse comerț cu pește iar acum introdusese și în sat acest nutrimenț excentric.

Acest du-te-vino creează o atmosferă de contacte, oamenii află de una de alta, observă că „vremurile sint în schimbare” și se deschid în felul lor către politică. „La Gîngirone vinul se bea cu silicon, la masă cu alții, și intri în discuții de tot felul: „Ce s-aude cu Mussolini, nu-i mai tare ca Hitler?”. Așadar oamenii discută, la cîrcumă sau pe șanț, cîntăresc, taie firul în patru, emit ipoteze și presupun cauze, doritori să se lămurească despre mersul vremurilor, al războiului, al „politicii”, ca și în legătură, bineînțeles, cu tot ce se petrece pe coastă. Vorbeam despre atingerile cu supranaturalul ale lumii de aici. Ele există, cum am văzut, dar bine temperate de această vocație iscoditoare. De acest bun simț încredul și circitor care este și al țărănilor lui Preda: „Băi, fire-ai tu al dracului, ce tot ne înbolmoșești pe noi aici? Păi ori spu ceva ca lumea, ori te lași păgubaș”, i se aruncă celui în care vine să povestească despre aparițiile „în rama ferestrei” ale nevastă-si moarte.

Episoadele naratiunii lui V. Băran se însușie fără conexiune faptică imediată, urmînd fluxul unei aducerii aminte capricioase ca oricare alta. Dar s-a înțeles desigur că alcătuiesc toate un întreg epic: prin aceeași figurație umană, prin cadru, prin sensuri și toată atmosfera. Cîteva sint mai fără pregnanță, mai fără miză de fapt (*Atila* și altele cîteva), utilizînd tehnica poantei comice, totuși facilă, din popularele „microsoioane” ale autorului. Puteam fi eliminate cu folos.

Roman, a ținut să menționeze prozatorul pe copertă, și de ce nu? Genul protelic admite în cuprinsurile sale și asemenea aglutinări de secvențe narative atîta vreme cît ele se împlinesc într-o structură, conducînd la reprezentarea — încăpătoare și pluriformă a unei lumi epice de sine stătătoare.

Cornel Regman afirmă că este cartea cea mai bună de pînă acum a lui Vasile Băran, și susțin și eu același lucru. A daug că este o carte bună și luată în sine, deci nu numai prin trimitere la ce a scris pînă azi autorul ei, dar și la întreg contextul literar în care se ivește.

— Bună dimineața, Cornel!

Alecu Ivan Ghilia

G. Dimisianu

Amiaza unui leu

■ PARTICULARIZAT în vorbă și gest, în gînd și faptă, în impulsurile energetice pe care le propagă dezinvolt și năvalnic în jurul său dar mai ales prin forța convingerilor sale politice pe care și le exprimă în actele de conștiință cetățenească și consecvent, persuasiv, în scrisul său, Cornel Regman e o prezență robustă, cu statut propriu în Republica literară. E un „tată” de „patriarhi” și cronicarul febril (chiar dacă nu exhaustiv) al evenimentelor mari, al biografiilor spectaculoase. O întrupare dinamică a fermității și credinței în sine. Personajele sale sint rodul imaginației dar și al prototipurilor smulse vieții, concepute cu pasiune, purtînd în ele destine neobișnuite.

Unul dintre cele mai neobișnuite este al

autorului însuși. Sub incidența zodiacală a numelui, firea lui posesivă, explosivă, multiplă și ardentă, l-a purtat prin surprinzătoare simultaneități de situații și aventuri cotidiene, dezintegrat ca un atom al setei de cunoaștere și de afirmare pe toate (sau destule) meridianele și paralelele. Se vrea omniprezent, cucerînd și structurînd în scrisul său cotidianul, sensibil la grandoarea, puterea și prețul pe care-l are intensitatea trăirii, voluptatea includerii, bucuria angajării. Marele nostru patron spiritual, patriarhul stirpei scriitoricești, Mihail Sadoveanu, pe care citiva privilegiați l-am apucat în apoteoză amurgului său, are, într-una din „Istoriisile lui de vinătoare”, fixată ca-ntr-o efigie, această imagine: „Cînd am ajuns pe un colnic, am avut în față apusul de soare; pe cerul purpuriu, jumătate scufundat la orizont, a apărut, puternic conturat, un plugar cu plugul și cu boii lui, venînd dintr-acolo din fund, spre mine. A fost o clipă de areolă a anonimului acestui pămînt, care vine din noianul trecutului aplecat pe plug cu gestul muncii neîntrerupte și îndărătnice”.

La cei cincizeci de ani împliniți, Cornel Regman este unul din plugarii prozei contemporane românești. Sigur că pe toți ne flatează în întimitatea ființei noastre o astfel de imagine (sau nu, mai știi!) dar poate nici unuia nu i se poate atribui cu mai multă

cuvînt. Un atribut nobil al întregii lui stirpe de cărturari care coboară, statornic în dragoste de muncă și țară, pînă în apropierea lui Ștefan, Leii fiind din generații în generații înalte fețe duhovnicești și prea cinstiți oameni de bine. Nu vreau să-i sporesc numărul vrăjmașilor (agonișii cu nedomolita lui fire) spunîndu-i ceea ce îndeobște se spune în astfel de inevitabile împrejurări și ceea ce el știe oricum mai bine decît i-aș spune eu, oricît de convingător, cit este de puternic, adevărat Leu (adică scriitor) acolo și atunci cînd, sfidînd convenițele conjuncturale, rămîne și se afirmă prin scris credincios sieși, slujitor harnic și modest al adevărului. Frenetica, pătimașa lui ambiție și voință de-a lua în posesiune ogoarele și pîrloagele vînturilor de himere poate răni (și a rănit) multe orgolii, multe desertațiuni cu țîfnă. Nu vreau să-i spun, deci, mai nimic din ce i-aș putea spune dragului sărbătorit. Nu vreau să-i spun de la maturitatea tulburătoarelor ani rotunjiți peste un veac de răsturnări și prefaceri, de la superba culme cu care se poate confrunta mai exact și mai profitabil pentru literatură cu veacul și adevărurile sale, ca de pe balcoanele de pe Zamora, unice în toată Valea Prahovei, din perspectiva cărora se desfășoară cea mai fascinantă priverile a Caraimanului, decît simplu și pentru todeauna prietenește:

„Și tu, glorie a logosului“

A FLATE la o distanță de patru ani față de versurile din *La Fanion* și îndreptate împotriva „faraonismului în general“, cum află din dedicația pe care autorul mi-o adresează din Focșani, poemele din *Inima de raze* *) sînt sarcastice și provocatoare în stil suprarealist, trădînd o imaginație foarte inventivă. Nouă este nota de patetism: un patetic al absurdului, o mare încordare în fața derizoriului, o iubire neascunsă față de discontinuitățile realului sau, mai degrabă, o continuă, violentă subminare a realului. Liviu Ioan Stoiciu, poetul iritat de *faraonismul* existenței, întreține relații speciale cu obiectele, vorînd, cum însuși declară, „să distrugă orice semn“ și să scape de orice capcană a retoricii. Ne amintim că *retorica* era inamicul numărul unu al vechiului suprarrealism. A rămas, în continuare, dușmanul cel mai detestabil al poetului modern exasperat de geometriile lumii și de retorica (știința) ce le servește cu rusinoasă obediență. Numai că dorința de a șterge orice semn este ca însăși semnificativă și din negarea retoricii a ieșit, se știe, o retorică mai dificilă decît cea dinainte. Ea se bazează, în esență, pe o relativă libertate a imaginii în raport cu discursul liric. Poemul devine un cîmp magnetic care atrage materiile explozive. Dar înainte de a fi un stil (o metodă), suprarealismul este o stare de spirit bizuită pe o permanentă revoltă. Poetul suprarealist n-are niciodată liniște și contemplația nu-i pentru el starea de grație a spiritelor înalte. El se simte bine numai în virtuți și privește lumea cu un ochean întors. Acela care transformă orice gîză într-o vîietate monstruos gigantică. În sferă morală, suprarealistul este un adversar neîmpăcat al conformismului.

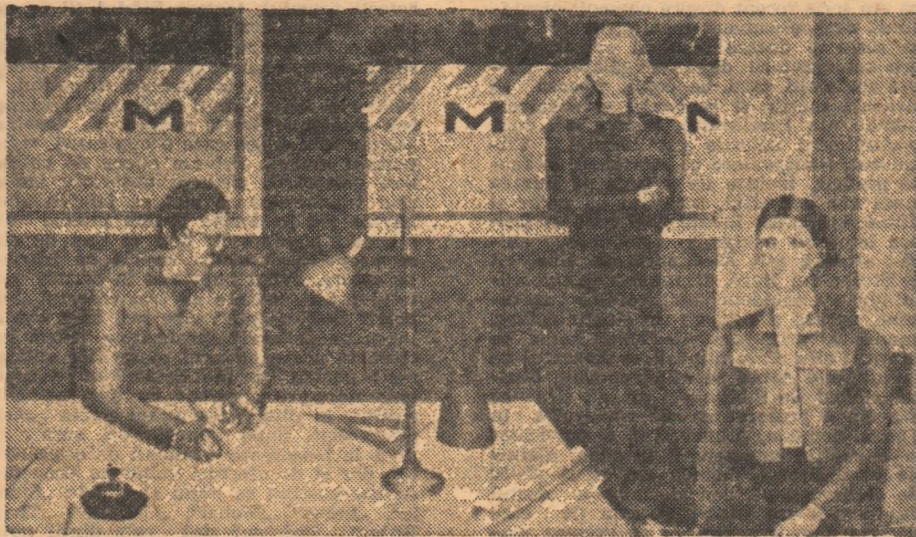
Liviu Ioan Stoiciu, care își prescurtează numele în *Lis* pentru a sugera cititorului instruit o dulce ambiguitate, are un simț remarcabil al concretului și o putere de invenție care transformă poemul într-un tablou fantastic construit prin adăugarea de obiecte inaderente. Un elefant, un cristal, un înger, un cadavru cu o floare în dinți nu comunică decît în ordinea ascunsă a lumii. Suprarealistul de tipul Magritte scot mari efecte plastice din astfel de juxtapuneri imposibile pentru logica normală. Poezia imită pînă la un punct pictura, fără a putea renunța însă la o minimă legătură între imaginile trase atît de abil din universuri ce se exclud. Liviu Ioan Stoiciu începe cu o imagine nehotărîtă între sugestia renașterii materiei și, simultan, a descompu-

nerii ei: „Ce ați înverzît, cărnurilor: acum, la sfîrșitul primăverii mele, de după pinza de tifon a rădăcinilor / voastre, neînțelese, îngroșate de puroi, răsuflarea / fiarei îmi provoacă / amețeală: prostituato, tu, cu păstaie de mazăre, / te aleg pe tine // O, iubitele, bufonul din pădurea din aer“... Poem de dragoste? N-aș putea jura, deși unele versuri lasă să se înțeleagă mai limpede o stare de transă erotică: „privesc, uns la inimă, la sinul tăi, fără sutien“... sau: „Ce plăcut întunericul: fără / trupuri, în / el ne putem sfîrteca unul pe / altul...“.

Fragmentarea versurilor este arbitrară, nici o logică poetică nu cere ca pe să fie despărțit în versul citat de *altul*, dar, înainte de a certa pe poet în această privință, ne amintim că poezia are, în fond, o gramatică specifică pe care n-o putem judeca decît în funcție de efectele ei. Impresia pe care o lasă poemele lui din *Inima de raze* este de agresivitate și devălmășie a lucrurilor, de sarcasm prelungit și patetism rece. Aleg din poemele care se constituie, în fapt, într-un poem continuu, fragmentul care încearcă a sugera culoarea și haosul unui iarmaroc: „să încep și cu descrierea lotusului“ (azi, la / bilci, la oraș, de 6 august, unde suntem cu / copilul veniți la ai mei la casa / părintească: mortul / se dă în barcă-pestă cap și tu, de la geamul mașinii / care duce la o isterie a literaturii, faci: a / l... neatență la ce îți / spun eu): născută din / ou, floarea de lotus... dar nu mă ascultă // un om, mic de înălțime, trece pe lingă noi ținînd / de funie o capră pe / care o sudule că îl trage să

mănince una din cărțile / sfînte, frumos parfumate, alunecată / fără să știu din teancul de sub brațul meu: ni, bouă / ni, aud și mă întorc din drum // cu care ocazie cade, din cer, miere pe / locul unde eu, în tunică împodobită cu o panglică / de purpură și cu broderii / în formă de frunze de palmieri, numai / pe locul acela, unde eu, totodată / mă chinuiam să adun de pe jos / focul, de la inimă și să îl îngrop definitiv și unde / trecătorii / mă și înconjuraseră și / mi se închinau în fugă / e drept: aici, tu, lubito cu plăgi / deschise pe pămîntul / roșu al pustiului, profiți de «structura / visului» și mă / circumseri / cu cărbunele rădăcinii, din care se face culoarea / galbenă, a rădăcinii / faraonului și strigi, răstignită, intrigată: 5 lei / mirositul“.

Poemul este mai coerent decît altele, discursul înțepat, repetă vioale amintesc de Geo Dumitrescu din *laza Libertății de a trage cu pușca*, iar ironia care trece dincolo de lucruri și un anume gust pentru desenul absurd (capra care vrea să roadă cărțile sfînte frumos parfumate!) trimit la lirismul lui Marin Sorescu. Incontestabil, aici și în toate poemele este, repet, sensibilitatea la concret (copacii plini de bube, grăsimea de măgar, paralișicul plimbat cu barca, clovnii cu capetele chele, orbul condus de un ciîne...), un mod foarte personal de a primi materiile degradate: cu o patetică indignare și o mare silă. Imaginea stăruitoare este aceea de bilci, de larmă și confuzie. Din cînd în cînd țîșnesc desene fantastice scandalose: deasupra caselor trece o turmă de capre înjun-

MIHAI RUSU: Proiecții

*) Liviu Ioan Stoiciu, *Inima de raze*, Editura Albatros.

ghiata, poetul însuși umblă cu o sită de păr de cal pe cap, un nud „cu ambele sexe“ este purtat între făclii de eunuci în genunchi, pe cer un cal mascat ține în gură trupul poetului și tot pe acolo trec în stol sîcîrie zburătoare... Sînt și imagini mai crude. O femeie cu părul adunat în coc traversează pustiul cu o tavă în mîini și pe tavă se află, bineînțeles, un cap („eu, tu, el“ — precizează, demonic, poetul); o prostituată rurală doarme pe o piele de țap și visează nu mai spun la ce; alta, goală la trup dar pe cap cu o piele de elefant, bea dintr-un ulcior o „pierzanie“ și întreabă filosofic: „oare ce se mișcă pe deasupra apelor?“... În clipe de mare liniște poetul aude „aceiași scîrțit al racelor pe ape“, iar destul, marele simbol, se intrupăază în imagini ale derizoriului: „înima de raze, renăscută, / puha-vă, în marea ei, / prin văzduh umblînd în derivă: a, salut, / salut și mă bilbil... // ispitit, fără trup cum sunt, îmi / rostesc, poste / un bulgăre de aur (limbă a/noastră), ferit, viața / că: o, la picioarele tale, zici, pisica / atacă șarpele (pis- / pis...) și iarba, pe pieptul lui tăticu (pămîntul), / crește / regulat un centimetru... pe // urmă deasupra capului, apa: după o perdea de porfiră, / susurînd și susurînd: în / ea, femeia, cunoscută de bărbatul / ei, universală, în / fața / profetului a născut o mașină de catastrofe... cînică: / „dacia 1300“... casă de nebuni... ha, și în replică, tu — / pe linia orizontului cum / treci / livrescă, „stea pitică / albă / în rotație“, cu ulciorul cu / miere... și cine se ține după / ține, destinul“.

Cartea are două cicluri de poeme (*Cimitirul terfeloagelor* și *Copacul care face mui*), fără mari deosebiri între ele. Ultimele poeme par mai coerente, mai discursive, grupate în jurul cîtorva nuclee lirice: erosul și moartea, realul și livrescul, autenticul și haosul existenței... Peste tot, în versuri, aceeași luteală a limbajului, aceeași nerăbdare a comunicării. Liviu Ioan Stoiciu este un poet original, ireverent față de retorici, uneori grațios și de neînțeles în efortul lui de a doborî normele constrîngătoare ale literaturii și de a compromite *gigantismul* ca mod de gîndire și de manifestare, dar, în fine, un poet autentic cu o imaginație productivă și sarcastică. Ea sapă în pămîntul atîtor teme, vînd să ajungă departe, la originea universului absurd: „sap pînă la Dumnezeu care se poartă ca un monarh cretin“.

Eugen Simion

Viața la țară

■ **MIRCEA BÂRSILĂ**: *Obrazul celălalt al lumii* (Ed. Albatros). Una din cele mai frapante particularități ale poeziei scrise de poetul promotorii 80 este, în materie de univers liric, absența quasitotală a satului, ca umanitate dar și ca decor, ca pretext al vreunei relații afective dar și ca orizont al mentalității. Poetii tineri sînt îndeobște citadini, ei coboară din bibliotecă în strada aglomerată, pare că satul și natura... naturală sînt la cel puțin două generații depărtare de prezentul lor, prea mult pentru ca memoria afectivă să mai poată reține ceva, dacă ar mai fi ceva de reținut; nici obiectiv (satul nu mai e ce-a fost) și nici subiectiv (comunitatea rurală nu mai e ce-a fost, în mentalitatea și tradițiile ei), lumea satului poeticește consacrată odinioară (și pînă nu de mult, la Nicolae Labiș și Ion Gheorghe) nu mai atinge sensibilitatea poetului citadin de azi, fie și în zona sentimentelor negative (dezrădăcinarea, nostalgia țărîmului edenic etc.). Mircea Bârsilă e una din excepțiile (trei sau patru cu totul) de la această regulă a celei mai recente promoții lirice. Satul este în poezia lui mai mult cadru, spațiu însușit al unui timp care rămîne, mai totdeauna interior. Dar privirea poetului asupra constituenților acestui spațiu nu e tradiționalistă nu se împletește în ea nostalgia și idilismul pitorescul și bucolic al realismului și ironismul Poetului este al generației sale, nu sare edic departe de modul liric al acesteia doar că în loc să coboare din bibliotecă pe străzile orașului coboară pe ulița satului și în peisajul campestru: „Freamătă tristă copaci în urma mea / și buruienile din straturile cu ceapă / ceas ce nu poate rămîne fără efect / asupra sistemului meu nervos / de o finețe care

face din mine o zi cu vînt puternic / asta presupunînd un suflet niciodată în largul său / niciodată o stea care se crede în cer / și desigur în fiecare zi sentimentul / că orgoliul vieții s-a pornit abia adineaori / în timp ce-i spuneam sîrîmîna realității / la fel ca paznicul de semănături în copilărie / cînd apăreau întii porumbi de fiert / și trebuia să-l fac să nu mă controleze în traista / cu buruieni pentru porc / culese din lanul de la marginea satului / Realitatea, străveche pe deasupra mereu și mereu ca un paznic îndărătul meu / făcîndu-mă să par aproape cretin / și-i mai spun și sîrîmîna / cu cele o mie de voci ale sale / cu imboldurile ei în permanență noi și imprevizibile / la care se adăugă visele turburi cu morți / luîndu-mi absolut totul / și aripile cu care îmi acopăr ochii / și repetatele surisuri ale tale iubito / din care aș putea face piatră cu piatră un mîncă / să nu mai curgem la vale“.

Comentîndu-și propria viață la țară, poetul nu face abuz de lirism, se lasă uneori în voia anecdoticului sau decupează din cotidian secvențe semnificative; narrative, textele sale chiar și cele pur descriptive sau notațiile neutre afectiv mizează pe sugestia eliberată de imagistică, nu o dată foarte frumoasă aceasta (enunțul laconic al unui ritual sătesc finalizează între-o comparație superbă: „Cînd naște o femeie / oamenii își impart unii altora / prîmîniți la cîmîr, colacii din pămînt / disting semne cerești / în zbie-retul vacilor / în orăzîtul broaștelor posede de lună / și se duc la lehubă cu daruri / ca la o biserică / de pe ai cărei pereți s-a desprins un sfînt / și a zburat“; o secvență din realitatea imediată, adine sugestivă și parcă „scrîșă“ cu aparatul de filmat: „Mama îndreptîndu-se

către casă agale, încruntată / și în urma ei tata beat / cu un pahar plin cu vin în mină / oferîndu-i-i insistenț spre a îndupleca-o / o amintire de care încerc în zadar să fug / firului de palinăriță prins în roata carului / de cite ori ajunge sus / l se simte mirosul / mama îndreptîndu-se către casă / ca un animal care trage după el o capcană“). Dovada că spațiul cîmpiei și al satului răspunde unui timp interior o aduc însă, în chip convingător, citeva poeme elogiace și reflexive, grave în substanța lor, în ciuda unei rostiri oarecum nepăsătoare (*Presimțire, Verdele pom, Dincolo, Elegie, Toată noaptea, Surisul ei*); ultima citată e o fișă de stare psihică, subtil compusă anecdotic: „A venit firul de iarbă / și m-a întrebat de ce nu moare și piatra. / Se uita la mine ca o jucărie pe care am stricat-o / admirînd cu capul pe ea și striga: / ea crede că pentru a exista / este de ajuns să pară dusă de gînduri. / Și iar, nu după mult timp, în tristețea sa: / piatra este un chin al materiei, / o ipostază împietrită. / A venit trista, tristețe a pietrei, / cea care-l dă întruna tîrcoale ca un berbec oi în călduri / și m-a întrebat de ce nu poate fi tristă și piatra. / Îmi amintesc privirile ei de plantă / care își duce viața sub o piatră / înăbușite de sentimentul caracteristic al lucrurilor inutile / care zac prin beciuri / A venit însăși piatra înfășurată în surisul ei de piatră / ca o țigăncă în fuste Surisul ei: / o piscică moartă aruncată înăuntru, în mine, / în fîntina din mine“. Sînt și destule texte incolare și insipide în placheta lui Mircea Bârsilă, semn al unei insuficiente selecții, dar talentul poetului e în afara oricărei îndoieli.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 16.VII.1932 — s-a născut Gheorghe Buzolanu
- 21.VII. (2.VIII.st.n.) 1808 — s-a născut Simion Bărnuțiu (m. 1864)
- 21.VII.1821 — s-a născut Vasile Alecsandri (m. 1880)
- 21.VII.1889 — s-a născut Mircea Dem. Kădulescu (m. 1946)
- 21.VII.1921 — s-a născut Violeta Zamfirescu
- 21.VII.1904 — s-a născut Ion Biberi
- 21.VII.1907 — s-a născut D. Măcrea
- 21.VII.1930 — s-a născut Bodor Pál
- 21.VII.1932 — s-a născut Corneliu Lea
- 21.VII.1938 — s-a născut Mircea Cojocaru
- 21.VII.1948 — s-a născut Ioana Diaconescu
- 21.VII.1979 — a murit Ion Pascadi (n. 1932)
- 22.VII.1911 — s-a născut George Morozanu
- 22.VII.1939 — a murit I. I. Mironescu (n. 1883)
- 23.VII.1869 — s-a născut Gheorghe Adamescu (m. 1942)
- 23.VII.1922 — s-a născut Eugen Teodoru
- 23.VII.1922 — a murit Ion Scurtu (n. 1877)
- 24.VII.1910 — s-a născut Vasile Tacu
- 25.VII.1876 — s-a născut Mihai Codreanu (m. 1957)
- 25.VII.1978 — a murit Petre Iosif (n. 1907)
- 25.VII.1979 — a murit Tudor Baltes (n. 1935)
- 26.VII.1901 — a murit Mihail Cornea (n. 1844)
- 26.VII.1907 — s-a născut Silvestru Zaharodnel
- 26.VII.1939 — s-a născut Cezar Baltag
- 26.VII.1939 — s-a născut Gheorghe Azap
- 26.VII.1961 — a murit Al. Tudor Miu (n. 1901)
- 26.VII.1978 — a murit Dominic Stancu (n. 1926)
- 27.VII.1881 — a murit Al. Pelimon (n. 1922)
- 27.VII.1907 — s-a născut Lucian Predescu

Mubrică redactată de GH. CATANA

ACUM 17 ani, în vara lui 1965, cei ce se aflau în ultramoderna sală a Palatului Republicii Socialiste România au fost martorii unui eveniment istoric : alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al partidului. Cu toții aveam pe-atunci mai puțin cu șaptesprezece ani, unii dintre copiii noștri nici măcar nu se născuseră, iar secolul al XX-lea se precipita, mai grăbit parcă decît alte veacuri, să-și predea ștăfeta enigmaticului său urmaș, secolul al XXI-lea..

O filă nouă a început a fi scrisă, astfel, în cartea străbună de fapte, simțită și visare. Odată cu Congresul al IX-lea, o altă perspectivă i se deschide patriei, partidului, datorită rolului determinant al secretarului general în orientarea întregii activități, pentru edificarea unei societăți socialiste multilateral dezvoltate. Vizitîndu-ne mai apoi țara, în perioada fecundă a acestor 17 ani, renumitul viitorolog Alvin Toffler, cel care a formulat conceptul de „șoc al viitorului” pentru a defini „tensiunea și amețea care-l cuprind pe individul supus unor schimbări prea bruște, petrecute într-un interval de timp prea limitat”, declara că, după opinia sa : „Știu că sînteți una din puținele țări care au un plan de dezvoltare economică și socială egalizat pînă în anul 2000. O țară care privește în viitor, peste 25-30-40 de ani, înseamnă că are o concepție despre dezvoltare foarte sănătoasă”.

O țară care privește în viitor..

Stratul din adînc

DUPĂ 17 ani am revenit în orașul meu de baștină, în orașul copilăriei, în cea de-a III-a Cetate-de-Foc a țării : Galați ! Aici, la mila 80 de pe firul Dunării albastre, am regăsit un oraș cu aproape 300 000 de locuitori, în care optzeci la sută din întregul fond locativ, acum modern, a fost clădit în ultimul deceniu și jumătate... În primele luni ale anului prezent, 4 000 de familii gălățene s-au mutat în casă nouă... Și cum memoria își are legile-i specifice, sistemul acesta de oglinzi paralele mi-a reproiectat în minte ceea ce văzusem cîndva, în Bădălan, copil fiind, pentru ca apoi să citească într-un ziar local de dinainte de război : „Casele mici, cu pereți dărăpănați, iar ferestrele, în loc de geamuri, sînt astupate cu saci și rogojinii. În casă nu se vede arzînd focul în sobe. Dacă locuințele se prezintă într-un asemenea hal, nu e mai puțin adevărat că viața pe care o duc oamenii în aceste cocioabe nu este mai multumitoare, este tristă. Pentru încălzit este nevoie de lemne, copiii cer de mîncare, statul și comuna își reclamă cu insistență impozitul. Mîncarea zilnică se compune dintr-o ceapă și o bucățică de piine” („Acțiunea”, 1935).

Pe-atunci, Galați produceau : halva, surugate, oțet, băuturi spirtoase, uleiuri vegetale și lacuri, apă gazoasă, nasturi, săpun, luminări, sîrmă ghimpată și alte produse de același „nivel”. Dar axa de rotație a orașului s-a schimbat, mai cu seamă în ultimii 17 ani ! Și-am revenit

aici, pe malul Dunării de neuitat, fiindcă am scris recent despre oamenii pămîntului, despre oamenii focului, firesc este să scriu și despre oamenii apelor, despre constructorii de nave gălățeni, despre mateloții care, de copii, visează să străbată mările și oceanele, amfiteatrele lichide ale Pămîntului, pentru a duce pretutindeni culorile pavilionului, Tricolorul. Nădăjduiesc că marinarii de toate gradele, înainte de a urca pe puntea unui vas sau altul, înzestrat cu radar și altele așijderea, învață cite ceva și despre istoricul navigației românești, adică : știu că atît Alexandru cel Bun, cît și Ștefan cel Mare, dispuneau de celebrele pinzare moldovenesti, corăbii sprintene, ușoare și iuți, cu un singur catarg, cunoscute prin porturile Mediteranei de atunci ; știu că la minăstirea Zografului de la Muntele Athos se află relicvele farului ridicat de Ștefan cel Mare ; știu că Wavrin a preferat navele construite în Țările Române, atunci cînd a participat la expediția împotriva turcilor, alături de Vlad Dracul, dovadă e-a cerut 40-50 de ambarcațiuni, considerîndu-le destul de încăpătoare pentru iușeala de care dădeau dovadă ; știu că, pe vremea marelui Ștefan, adică acum o jumătate de mileniu, navigația românilor pe mare a dobîndit o reală prosperitate ; știu că domnitorii noștri s-au văzut nevoiți să construiască cu meșterii locali șeice, caface, ustoaice pentru inamici, după ce otomanii și-au impus dominația ; știu că, pe vremea lui Constantin Brîncoveanu, se vorbea atît despre nave de luptă, cît și despre cele destinate negoțului ; știu

Marea desc

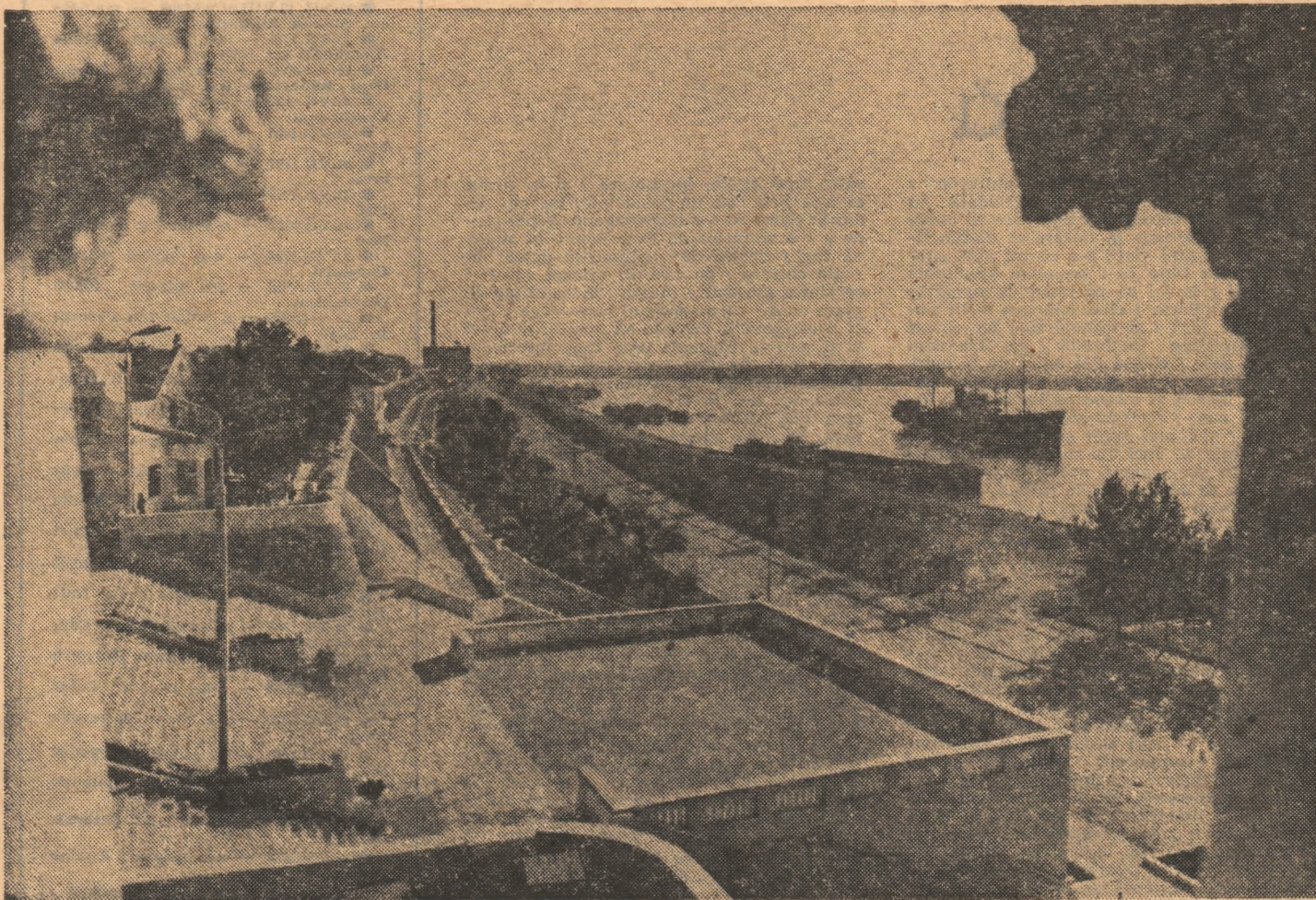
că Ion Neculce citează prezența a două șeice, pe Dunăre, domnitorul Grigore Ghica folosind una din ele ; știu că... Să ne oprim aici, nu înainte însă de a sublinia ideea care ne-a determinat să reîmprespătim memoria navigatorilor : nimic nu începe pe un „teren viran” (fie și lichid !), în curgerea timpului se întretaie cele trei instanțe temporale, prezentul, trecutul și viitorul.

Tot așa precum, atunci cînd plutești pe apele imaculate ale foilor albe, de hîrtie, ca scriitor, se cuvine să nu nescotești trecutul, tocmai fiindcă ții seamă de viitor, și atunci cînd navighezi pe involburatele ape ale fluviilor, ale mărilor, ale oceanelor, cunoașterea stratului adînc înseamnă certitudinea drumului, a călătoriei spre țărîmul dorit, mai apropiat sau mai îndepărtat. Metaforic vorbind, Istoria este elicea care propulsează orice periplu uman... Privesc elicea de pe faleză gălățeană, element decorativ amintind trecătorilor că aici se fabrică elice navale (ca în foarte puține puncte ale globului pămîntesc). Zeci și zeci de elice propulsează astăzi navele cu tricolor pe catarg, avînd imprimat în carnea metalului trei cuvinte ca trei culori : „Fabricat în România”. Am fost să-i văd la lucru pe „elicali” (profesiune nouă inclusă în nomenclatorul meseriilor gălățene) : pentru prima dată sînt turnate pale necesare elicelor cu pas reglabil ; așadar, în plin marș, vasul poate „păși” diferențiat, după împrejurări, ceea ce duce la însemnate economii de combustibil, dar și de eforturi valutare. Economii de combustibil se obțin și altfel : „Sinaia”, „Beius”, „Motru”, „Callatis”, „Tirgu Bujor”, „Vidraru” sînt cele dintîi nave românești la bordul cărora au fost montate receptoare de navigație prin satelit (pînă la sfîrșitul anului, numărul lor va spori la 25). Adio „poeziei” imprevizibilului, a steei polare și-a sextantului ! Ca în clasele primare, însă mult mai greu de turnat în fapt : drumul cel mai scurt între două puncte este linia dreaptă... O fi ! Dar apa mărilor și oceanelor ține prea puțin cont de ce scrie în manualele

școlare. Noroc de „ochiul” mirific lansat tocmai în Cosmos : pe lângă economisirea combustibilului, se micșorează durata marșului și sînt alese soluțiile optime, satelitul staționar veghează și securitatea vasului... Traversînd Oceanul Atlantic nu de mult, „Motru” și „Vidraru” au scurta durată a călătoriei lor cu trei zile. Și, la revenire, au regăsit pesemne platforma de foraj marin „Gloria”, pe puntea căreia am pășit și eu, cîndva, pe vremea cînd se mai afla în construcție la Galați, acest „monstru marin” cu o greutate de zece mii de tone. Un confrate povestește că, de Anul Nou, petrochimistii de la Brazi le-au expediat sonderilor-mateloți, în dar, un brad splendid, de trei metri înălțime, primind, în schimb, proba mulțumirii lor și a rivnei de care dau dovadă : o sticlă de țigle. Umorul se asociază de minune cu hărnicia și succesul ! Iar cei 72 de „cetățeni” ai „Gloriei”, în diferent de indeletnicirea exercitată aici, simt — realmente simt — bucuria (m-am ferit de cuvîntul „mîndria”, sigur mai potrivit) de a munci într-un domeniu atît de modern și inedit (doar zece țări ale Terrei extrag petrol astfel) ; de la explorare la exploatare — iată ce pas au de făcut cei de pe „Gloria”, pentru ca platforma să-și merite, pe deplin, numele. Oamenii de-aici nu sînt decît prelungirea multor mîini și minți care au lucrat la proiectul acesta de concepție autohtonă (Galați și Hunedoara — oțelul, Reșița și București — motoarele, Ploiești — instalațiile de foraj, Craiova, Timișoara și din nou București — aparatura electrică și electronică etc). „Gloria” nu-i decît primul copil dintr-o serie, iar cea dintîi grijă a mateloților de pe „Motru” sau „Vidraru”, sosiți cu trei zile mai devreme acasă, a fost, cînd au pus piciorul pe țărîm, să-și îmbrățișeze copiii care, în cite zile și în cite nopți, din pozele păstrate în portvizite sau pe nopțiere, le-au legănat, laolaltă cu undele mării și oceanelor, visele, le-au îndulcit orele de cart... Copiii ! Cum să nu te preocupe rezultatul unor cercetări întreprinse de o echipă de oameni de știință care au testat creativitatea diferitelor grupe de vîrstă, ajungînd la concluzia că peste 10 la sută din copiii de șapte ani sînt dotați cu creativitate, procentul „sărînd” la 90 la sută, la copiii de cinci ani ; de unde și grija pe care adulții s-ăr cuveni s-o manifeste și față de folosirea inegalabilului zăcămint : aurul cenusiu. „Ce noroc ar avea omenirea dacă ar exista multe națiuni care să-l fi adus, față de numărul de locuitori, atît cît i-a adus patria română în ultimii 120 de ani” (Henri Coandă).

Firul vieții

COPIII se zbgue, zburdă ca miei scăpați primăvara pe o nepătată pășune. Sîntem în vacanță. Va-can-ță ! Apa te desface, deopotrivă, la mare, la munte... Natura ne-a hărăzit frumusețe și echilibru. Depinde de noi și numai de noi s-o protejăm, tot așa cum și ea ne protejează ; măcar dintr-un ascuțit simț de echitate, să convenim că avem îndatoriri față de Natură, la fel cum au copiii față de părinții lor, cum au părinții — inclusiv Natura-mamă — față de copii, față de noi, năstrușnicele ei progeneraturi. De la asemenea obligații filiale nu putem, niciodată, lua vacanță ! Altminteri ajungem la (expresie senzațională) „criză ambientală”... Poluarea APEI preocupă actualmente omenirea și ne preocupă pe noi înșine. Dealtminteri, poluarea a devenit o noțiune la fel de eurentă ca apa, poate doar ceva mai limpede. Legea apelor precizează : „În vederea protecției apelor ca factor natural al mediului înconjurător și ca element de bază pentru viața și desfășurarea activităților social-economice, poluarea în orice mod a apelor este interzisă și sancționată de lege”. Ce te faci însă cu cei care mai cred că apa-i un biet cărăuș de reziduuri și, în consecință, preschimbă un prieten într-un dușman ? Oamenii de știință s-au întîlnit, recent, la Constanța, într-o constatare națională privitoare la „Folosirea rațională și protecția apelor”, păstrarea cali-

Galați — faleză

vedere

il apei fiind echivalentă cu respectul torat înaintașilor. De ce? Pentru că: a acoperă 71 la sută din suprafața rrei, se găsește și în atmosferă sub mă de vapor, și în litosferă — în minerale și roci; apa este un factor ologic, probabil leagănu vieții, oricum ediul primar de dezvoltare al acesteia... orisme: biologia este „știința apei“ (lès); „știința apei la toate etajele de ganizare“ (Lavoile)... Cit scriu aceste iduri, sorb dintr-un pahar cu apă și i răcoresc. De acord, apa-l banală pe mint pentru că Pământul însuși este planetă leșită din comun! Dar și omul te un specimen excepțional: cele roape nouă miliarde de celule germi- tive din care s-au născut toți oamenii, și există, în clipa de față pe suprafața obului terestru, reprezintă ca voium ai puțin decit o picătură de apă... Firul etii, suplu, poate fi lesne asemuit cu rgerea unei ape, existența omenească fiind deloc dezordonată, ci urmînd un um perfect ghidat; materiile fi este oprie frumusețea mișcării, tocmai în rtutea organizării ei neconținute, în- rne. Făclia arde în apă, Binele și Răul cătuiesc sensurile duble ale jocului, i-i nevoie de cine știe ce larghețe de irt pentru a înțelege că existența are i caracter misterios, pe cale să se des- ame și să se complice exact în măsura care se destramă... **Apa!** După ace- și H. Coandă, cine știe dacă ea n-a terminat diversitatea biologică, rasele, ecile? Pledoaria urmărește un singur op: să clarifice, cit de cit, însemă- tea **picăturii de apă**, „platră de con- rucție“ în alcătuirea ființei umane și unversului acesteia.

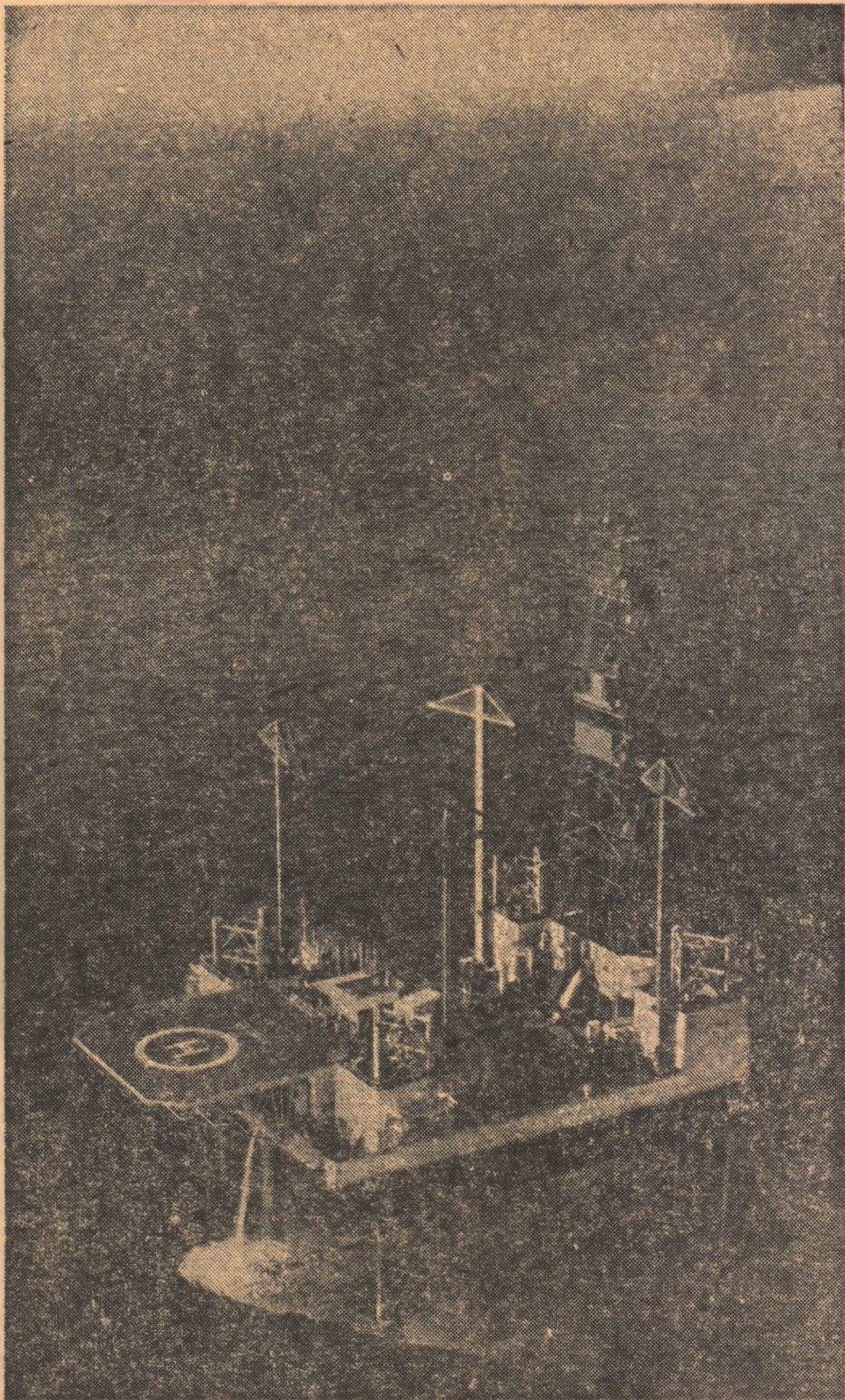
După tumultuoasele izbucniri ale apei inundațiile care ne-au încercat țaria o spirit, în primul rînd, s-a întocmit a „Program național de perspectivă entru amenajarea bazinelor hidrografe“ de pe urma căruiua ne-am ales cu: onstruirea și punerea în funcțiune a nor acumulări cu un volum de peste 3 miliarde m.c.; hidrocentrale cu o atere instalată de 863 MW; circa 0 km. de indiguiri; 2.500 km. de re- darizări pe albiu; astfel, peste 900 de calități din cele 1.500 lovite de inan- țile din 1970 și 1975, sînt acum, în ărsit, la adăpost de orice primădie de ceasă natură (de pildă: Reghin, Tg. ureș, Mediaș, Sighișoara, Alba Iulia, laj, Tîrnăveni, Arad — din bazinul Mă- șului, Gherla, Dej, Satu Mare — din azinul Someșului, Urziceni, Sibozia — în bazinul Jaleiței, Roman și Pașcani — din bazinul Siretului). Cîți dintre noi nu au un pahar de apă, își răcoresc pi- oarele într-un riu sau fluviu, pescuiesc, zvîrle într-o doară reziduuri sau lasă obinetul să picute... Și alte asemenea mărunte“ gesturi omenești, în absența sicărelor reflecții (nici o vină!?) asupra alorii și simbolisticii incluse într-o umi- i picătură de apă! Trist, dar adevărat... a pofida tuturor neajunsurilor, comba- nții de pe frontul apei acționează, își ac pe deplin datoria. Cîste lor!

reditul generațiilor viitoare

DAC-AR fi să plutesc acum pe întin- erea cine știe cărei mări (să nu exage- ez scriind: ocean), probabil că aș profi- a de „ambiental“ și aș medita, sub cerul e culoarea leșiei înghețate sau în lumina iezișă a soarelui, la ceea ce semnifică — aterial și spiritual — pentru om, apa... ară doar și poate apa este, și mai ales va i, o sursă de energie, este și va fi o sursă limentară, este și va fi o sursă de să- țătate și destindere... Și, totodată, o con- enabilă „șosea“, cînd amicală, cînd ad- ersă, gata să care în spinarea-i ondulată rijile umanității, treburile curente, cli- ele de destindere și acuitatea unui ori- ont veșnic mișcător. Nu este nevoie de ine știe ce efort de cunoaștere, pentru i conchide că flota maritimă a unei țări eprezintă, ea și accesul la o apă sau alta, un plămîn vital, viabil, binevenit. Pretu- indenii la noi, de-a lungul Dunării maies- uoase sau la țărnuul mării, șantierelor na- le lansează la apă navă după navă, în irtutea unei chemări ancestrale și toto- lată contemporane: nevoia acută a omu-

lul de a stabili legături cu sementi săi de pretutindenii, astăzi și în timpurile imemorale. Apa a fost, dintotdeauna, mina întinsă de Natură pentru a facilita dialogul om-om... Extinderea șantierelor navale, a porturilor, întreținerea și dre- narea cursurilor de apă, toate se cuprind într-un vast plan de acțiune: în portul Constanța, nouă dane au și fost construite (aproape doi kilometri lungime); la Capul Midia se naște un port maritim comercial, primul chei lung de 350 de metri și cu o adîncime de 6,5 metri se și află în construcție; încă în anul a- cesta flota comercială românească pri- mește în dotare alte 24 de nave (total tdw: 415 000 t); petrolierul „Libertatea“ (nume sacru), cu un deplasament de 150 000 tdw, și-a făcut probele de mare (lungime: 304 metri, lățime — 46 m, înălțime la catarg — 47 m, greutate to- tală — 28 000 tone, motor românesc — 28 400 CP, autonomie de marș — 18 000 mile marine, instalații de manevră, de încărcare-descărcare complet automatiza- te)... În anii următori, ritmurile cons- tructive se vor intensifica impresionant: „Comitetul Politic Executiv a examinat și aprobat un program privind creșterea gradului de participare a flotei maritime românești la transportul mărfurilor de comerț exterior, astfel încît, pînă la finele anului 1985, acestea să asigure transpor- tul în proporție de 75 la sută din vo- lumul total“ (ședința din 31 mai 1982).

Multe duce în spinare apa, Goliatul Pă- mintului, dar — vorba unui rivcran — slujindu-te de apă, te îndatorezi, trebuie s-o slujești la rîndu-ți! Ceea ce se și întîmplă... Cit de plăcut este să-i vezi la treabă pe elevii Liceului de marină din Galați, pentru care apa se aseamănă cu o vastă sală de clasă, desigur mai a- tractivă, mai mobilată de neprevăzut. Acești viitori Jacques Piccard, Alain Bombard sau Tor Hayerdhal, răspunzînd însă la nume de domnitori, Ștefan, Mi- hai, Mircea, Alexandru, Vlad, cîtreieră Dunărea la bordul navei școlare și, sub îndrumarea profesorului Eugen Alonte, efectuează măsurători în perimetrul na- vigabil al fluviului, pe tot sectorul ro- mânesc; rezultatul muncii lor, care în- seamnă, totodată, învățate euristice, ur- mărește să descopere modificările surve- nite în timp, datorate intervenției omă- lui în Natură (baraje, obiective industria- le, lucrări de hidroameliorații), iar mă- surătorile, graficele întocmite, schițele, nu vor ajunge sub cheie, fie și cu nota „10“, în cine știe ce dulap de școală, ci vor sluji la întocmirea unei hărți a navi- gației fluviiale, pusă la dispoziția navi- gațiilor gălățene. Și tot elevii aceștia mi- nunați, pe lingă cele învățate în bancă sau pe punte, au deprins, în orele de practică din atelier, meșteșugul construc- ției de bărci. O flotilă de 42 de ambar- cațiuni, cu rame, ieșită din miinile lor, va fi propulsată acum, în vacanță, de a- celeași miini, plus energia incalculabilă a „motorușului“ care bate în cosul piep- tului fîcărui, în lungul marș al verii... Însoțiți de profesori, de instructori ma- rinari, copiii de astăzi ai Galaților stră- bat cei 1 075 km. despărțind Porțile de Fier de vărsarea în Marea Neagră, la Su- lina, autentici argonauți porniți în cău- țarea Liniei de Aur a idealuși lor, ma- rinăria. Ei lasă în voia valurilor, pe a- pele involburate ale inchipuirii și cu- noașterii, visurile care-l animă, orice a- semenea vis de copil fiind o bărcuță de hirtie, inocentă și temerară, lansată pe apa vieții... Dintre sute de catarge... La steaua care-a răsărit / E-o cale-atît de lungă... Cobori în jos, luceafăr blind, / Alunecînd pe-o rază... Momentele de re- verie ția puțin la vîrsta aceasta, așa că, ațîntindu-și privirea asupra bolții înste- late și a Luceafărului, elevul-marinar își aduce aminte, fără doar și poate, că ul- timele cercetări au dezvăluit că atmo- sfera venusiană este o „veritabilă supă chimică“ (97 la sută — gaz carbonic, azot — 1 la sută, restul heliu, neon, ar- gon, acid sulfuric, oxigen și... vapori de apă); totodată, oă spre deosebire de cli- ma terestră, determinată în esență de un „ciclu al apei“, clima venusiană pare a fi un fel de „ciclu al sulfului“... Și pen- tru că sîntem pe Pămînt și ne sprijinim cu nădejde tăpile pe scoarta Terrei și fiindcă avem și apa la dispoziție, elevii Liceului de marină din Galați (anul IV)

Platforma de foraj maritim „Gloria“

nu s-au lăsat pînă ce n-au pus la punct macheta unei nave pe pernă de aer: motoare electrice în loc de clasicele mo- toare (alimentate fie de baterii obiș- nuite, fie de băterii solare) — așadar, în varianta solară, extrem de economică. Copiii privesc departe, nu începe îndoi- lă că adulții de mine vor găsi soluții pentru toate penurile și problemele globului, cu condiția — minimă și com- plicată — de a-și păstra și cultiva, cu sprijinul adulților de astăzi, creativitatea inițială. Parafrazînd un aforism celebru, putem afirma: n-are doar însemnătate ce face natura din om, ci și ce face omul pentru natură... Ecologul arată: „Oame- nii s-au smuls din cercul vieții imboldiți nu de nevoi biologice, ci de organizarea socială pe care au născocit-o pentru a cuceri natura: un mijloc de a dobîndi bogății care satisfac cerințe aflate în con- flict cu cele care guvernează natura. Re- zultatul final este criza mediului am- biant, o criză a supraviețuirii. Pentru a supraviețui, trebuie să închidem cercul. Trebuie să învățăm cum să restituim na- turii bogăția împrumutată de la ea“ (B. Commoner). Așa cum socotea și un ilustru matematician român: „Fiecare din noi trăim pe credit și n-avem drep- tul să compromitem creditul generațiilor viitoare“ (G. Moisil).

Semenul nostru, Pămînteanul

DAR nu numai la suprafața apei se muncește: iată-i și pe scafandrii în imersune: repară părțile de sub apă ale navelor, la nevoie devin constructori tot sub apă, lucrînd la temelia cheiuri- lor, participă sub apă la anumite cerce- țări de ordin științific, recuperează de sub apă fel de fel de materiale scufun- date, inclusiv epave pe care le „fractu- rează“ acolo, în adînc, pentru a obține fier vechi destinat oțelărilor... Cu mulți ani în urmă, la Galați, m-am rugat cu atîta insistență de echipajul vasului-sal- vator „Tirgu Mureș“, contra semnătură proprie că-mi asum toate riscurile esca- padel, să mă lase și pe mine să mă scufund un pic în Dunăre, încît acesta a a acceptat; de fapt, bătîndu-și joc de subsemnatul, ori dimpotrivă, protejîndu-mă de rele, scafandrii m-au lăsat să alunec în apă pînă la un metru și ju- mătate, la mal, după care, prin microfon, m-au sfătuit să inghenunchez, dacă într- adevăr doresc să văd ce culoare are Du- nărea sub epiderma ei... Așa am făcut:

lumină gălbuie, semiopacă, deloc asemă- nătoare celei din filme, transparentă și scintilicioare... Căci Dunărea este și un mare cărauș de mil: 60 milioane de tone pe an cură și tot cară din anonte în aval. Ce căutau cei de pe „Tirgu Mu- reș“ sub apă? Fier! Descoperind epava unui remorcher scufundat în timpul răz- boiului, „Zimbru“, cu un deplasament de 50-60 tone, au muncit în „subteranul li- chid“ douăzeci și cinci de zile și au iz- butit să-l aducă la suprafață de unde a plecat direct în cuptoarele locale. Acum, la Constanța, în Laboratorul hiperbar ex- perimental, a fost pusă la punct și se fac probele primei instalații românești de sudură și tăiere oxielectrică sub apă: epavele vor fi sectionate mai rapid, lu- crările de construcție (cheiuri, poduri etc.), și reparații, de asemenea efectuate într-un timp redus. Omul se luptă cu apa, dar și cu Timpul — apa noastră existențială, căci încă acum 26-27 de se- cole, Thales considera apa ca principiu al tuturor lucrurilor! Pesemne că sca- fandrii din echipa lui Vasile Ion Bulzan nu stau să facă filosofie, nici la supra- față, nici în imersiune, au destule altele de făcut: au recuperat — lansîndu-se pînă la 45 de metri — tot felul de apa- ratură de navigație, ancore, lingouri de fontă, faianță, marmură și, bineînțeles, pur și simplu fier vechi... Totuși, un punct de contingentă cu antichitatea tot nu: în zona Căminului constănean, ca dealtminteri și la Mangalia, vor readuce la lumină amfore, vase, opaițe — vesti- gii ale unui trecut milenar... Alții trăiesc în actualitate, cercetează starea clapei- lor, a cordoanelor de sudură, la platfor- ma de foraj „Gloria“... Pași lor n-au egal, poate cel mult se apropie de pașii cosmonauților aflați în imponderabili- tate: și alci, sub apă — record: 117 me- tri! — și se pare că toate devin mai u- șoare, cu cit te apropii mai mult de iz- vorul vieții, tot așa cum se întîmplă și în cosmos, cu cit te apropii mai mult de simburile vieții, Soarele... Ca două o- glinzi paralele, oceanul cosmic și ocea- nul planetar, între acestea plasîndu-se, vertical și cutezător, semenul nostru Pă- mînteanul, predecesorul, contemporanul și urmașul fiecăruia dintre noi. Cînd pi- cură o boabă de rouă, ca o lacrimă de bucurie a zorilor, parc-ar zice: viața-i un dar și o misiune. Într-adevăr, omul se naște pentru a-l sluji pe celălalt om. Sîntem picătura în care se răsfrînge în- tregul.

Mihai Stoian

Tudor ȚOPA

Adunare

Radu Petrescu

AUZISEM de Radu Petrescu din facultate încă, de la o foarte bună prietenă, o faptură cu nemaipomenită putere de discernămint; îmi repeta că ar trebui să-l cunosc mai bine, să știu ce scrie; de fapt, îl cunoșteam aproape numai din vedere; ne salutăm, dar atât. Tot ea mi-l recomanda în același sens pe prietenii lui din copilărie, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu. Continuam totuși să-l cunosc și pe ei mai mult din vedere. După terminarea facultății, am fost profesor aproape cinci ani la Vaslui și la Iași. Într-o bună zi m-am întors și iată-mă ghid de expoziții la Iași. Se făceau primele retrospectivă Luchian, Pallady, Tonitza, Ghiță. Scrisesem Unele însemnări într-un mic roman (nepublicat până acum, deși compus în 1955). Era într-o zi de vară, pe la ora prinzului, nici un vizitator în sala cu Pallady, iar eu tocmai sfîrșisem copierea micului roman. Apăru Radu, mă salută, îi răspunsei, privi mult timp tablourile, apoi veni în spatele meu, mă întrebă ce scriu, îl lămurii, îmi ceru voie să citească, mă oferii să-l citesc eu, mă ascultă cam o oră, citi dăru textul care, sub titlu, avea indicația „Se citește fără întrerupere”, apoi mă rugă să-i împrumut până a doua zi caietul, plecă și reveni la ora hotărâtă cu caietul și cu... o carte subțire în octavo, broșată de el însuși: îmi copiasem micul roman, mi-l editase — ce mai! —, și mă întrebă dacă-i permit să-l păstreze în biblioteca lui. Altfel nu i-aș fi permis.

Didactica nova am citit-o mult înainte de a fi tipărită, într-un volum similar — o „tipăritură manuscrisă”, care stătea și ea în biblioteca sa, printre cărți.

DINTRE marii oameni mai vîrstnici, am cunoscut doar puțini; de văzut, cred că i-am văzut pe toți (în afară de Brăncuși); pe unii i-am și auzit.

Eram copil încă atunci cînd am ascultat pentru prima oară Marea simfonie în do major de Schubert: o dirija Enescu; stam propit în peretele exterior al lojii de avanscănă din stînga, la Ateneu, și-l priveam din profil. N-am văzut om mai adîncit; și, pentru că era de o neasemuită delicatețe, la urmă a făcut foarte iute un imens efort pentru a „reveni”, a se

„arăta”, întorcîndu-se și înclinîndu-se cu nesfîrșită seriozitate și considerație publicului ce aplauda.

Alergam într-o zi tăind curtea Academiei, ca să prind începutul unui discurs al lui Călinescu despre Ibsen, și deodată simt piedica unei umbre; ridicîndu-mi ochii, mi-i opresc drept în ai lui Sadoveanu care stătea în prag, în cap cu pălăria aceea cu boruri largi, și mă tîntuise. Mi-am dat seama că știe despre mine tot. Ceva mai tîrziu, l-am fost prezentat de Vladimir Streinu, care lucra pe vremea aceea (în 1955—56) tot la expozițiile de pe malul lacurilor, ghid și dînsul. N-am schimbat nici un cuvînt. Aveau să-și spună ceva între palru ochi și s-au retras pe o bancă; nici nu m-am mai uitat într-acolo.

Sadoveanu a locuit un timp pe Pitar Moș, într-o casă drept în fața casei în care, la București, a locuit totdeauna Radu Petrescu.

Cineva, auzind că plec la Cluj cu treburi, mă rugă să-i transmit lui Blaga o scrisoare din partea d-nei Pompiliu Constantinescu. Mi-a plăcut cum îl fereau de întreruperi la Biblioteca Universității unde lucra: am trecut prin nu știu cite vâmi; m-a primit ceremonios, distant, mi-a mulțumit, m-a întrebat ce citesc, i-am răspuns că Diderot — și cu cit entuziasm îl citesc —, ceea ce, însă, l-a răcit și mai mult; am plecat repede. La un an după aceea, Blaga murea. Povestindu-mi odată lui Radu Petrescu scurta întrevvedere, a comentat numai rîzînd — mai mult decît ridea de obicei.

(Dintr-un caiet de însemnări.) 3 martie 1969. — Acum citeva zile a murit Silvestri. Poate chiar în seara cînd i-am pus unui tînar plăcile nu prea bine imprimate, totuși destul de străvezii pentru ca / de bine de rău să-ți dai seama, cu Marea missă în do minor a lui Mozart. Îl cunoscusem cel mult cu un an înainte plecării lui fără întoarcere: mă aflam la secția de muzică a bibliotecii de lângă biserica Crețulescu; el, nu știu cu cine și ce discuta — în haine gri, subțiri, ascultătoare corpolenței lui brusce și elastice, cu pălăria în mină, cu ochii nu se poate mai liberi, atît în largul cit și în adîncul lor, sub marea și bolțita-i frunte albă, proaspăt ras, tîmînd țigara scumpă și plăcut aromată, ținută în colțul gurii sale cu buza inferioară foarte plină, roșie, dar fermă, expresivă, și învăluit de fumul pe care tot învîrtîndu-se îl lăsa pretutindeni. L-am luat deoparte pe un librar și l-am întrebat dacă aș putea să-l propun lui Silvestri cumpărarea unui tablou. „Desigur”. Atunci: „Iertați-mă, o mîtușă de-a mea are un Tonitza; e din ultima fază, totuși minunat, unul rar; n-are bani și vrea să-l vîndă; m-am gîndit că mai bine cuiva care să-l privească, decît... Și știu că dvs... — Bine, dar cum să-l văd? — Vi-l aduc eu”. După o scurtă opunere, neapăsată dar sinceră, acceptă să-l aduc a doua zi la unu. Ajung, sîm, nimeni, mă irlit, dar peste trei minute apare în hol zburînd și gîfîind, îl iert, descuie și intru. Dă jos de pe un șevalet întors către o fereastră un Vlaminek. „În examen”, îl așează pe Tonitza, îl admiră, se plînge că nici pentru Vlaminek-ul tocmai neguțat nu-l prea ajung banii și-mi declară că nu-l cumpără (scăpîndu-mă dintr-o mare încercătură: tabloul adus de mine nu era de vînzare și-l sustrasem cu chiu cu vai din casa mîtușii mele, plecată două zile în provincie). Îi ghicesc de la distanță toți pictorii din casă și triumf prin

George Enescu

Mihail Sadoveanu

ghicirea tot instantanee a doi Pallady din perioada Buciumului cu care, copilărește, era sigur că mă-nfundă.

Un superb Pallady din perioada Bucium, un nud urias, se află și acum acasă la familia Petrescu, alături de niște flori de mult mai tîrziu ale aceluiași, alături de peisajele Adelei Petrescu, de tablouri ale lui Paul Gherasim, Horia Bernea, Florin Nicu, Grigorescu Ion, Ion Dumitriu, pe care le-am privit ani în șir, ore în șir, în timp ce vorbeam cu prietenul meu, din cînd în cînd chiar despre ele.

Ghiță venise el însuși la panotarea expoziției lui din 1955 sau 1956 (?). Expoziția trebuia „vizionată” de o comisie pentru a putea fi sau nu deschisă. Marele pictor era acolo cînd apăru comisia. El dispăru: a stat tot timpul ascuns într-un tufiș. După aceea, m-a invitat să bem must, cerîndu-mi iertare că nu știa să vorbească „atît de minunat” cum vorbea Tonitza; îi părea rău pentru mine că n-avusesem cum îl auzi vorbind pe cînd trăia.

Mai tîrziu, cînd avu loc marea expoziție retrospectivă Tonitza de la Palat, am scris un articol despre ea. A doua zi după apariție, am primit telefonul lui Radu Petrescu.

Pe Pallady îl vedeam adesea pe stradă; nu privea pe nimeni, decît pentru a împunge, a străpunge și arta reală sau presupusa obrăznicie a cuiva. Îmi plăcea și reușeam să mi-l închipui, singur la masa lui de restaurant, apoi rugămîntea scurtoasă a doi ofițeri străini — prin 1940—41 — de a fi primiți la aceeași masă și răspunsul său ca o spadă: „Non, messieurs, j'ai besoin de mon espace vital”.

Cînd Radu Petrescu și soția sa cumpărară în 1950 Florile de la Lévy, venind să le ia, îl găsiră acolo pe Pallady, curios să vadă cine le cumpără — pe o asemenea vreme de lipsuri postbelice. Deodată se ridică, arătă cu bastonul un Roștor de Grigorescu și-i întrebă, sperîndu-i, de ce nu-l cumpără pe acela. După o clipă de teroare înfrîntă, Radu răspunse: „Noi preferăm florile”. Scăpară cu bine.

Pe Camil Petrescu l-am văzut o singură dată, cumpărînd jucării; era mulțumit în acea clipă.

Radu sfîrșise tocmai Matei Iliescu, urma să-l predea editurii; plîmbindu-ne, mi-a cerut un sfat: să-și ia un pseudonim? După ce m-am prefăcut că deliberiez în sinea mea, i-am răspuns cu un „Nu!” mai tare decît oricînd. A tăcut; parcă auzeam în inima lui zumzetul unei mari bucurii și, îndrăznesc să spun, al unei mindrii — pentru mine...

Pe Ion Harbu l-am surprins odată la Nestor, iritat de întîrzierea unui chelner, înroșindu-se, lăsînd pe masă o bancnotă de o sută de lei și plecînd furios. Eram mindru. Curînd, s-a întors. După ce-a primit restul, a ieșit încet, cu capul plecat. M-a străbătut o durere cumplită, aldoma celei dintr-un coșmar în care îl văzusem pe Luchian pictînd cu o mătură de nuiele, mulată într-o găleată pe un fîraș ținut cu cealaltă mînă în dreptul ochilor, vis din care m-am trezit într-un plîns ce nu mai putea conțeni.

Pe Călinescu nu l-am cunoscut direct. Dar, prin 1956, cineva s-a încumetat să-l dea să citească un caiet de-al meu înti-

tulăt Din drum, scris îndată după micul roman amintit mai sus. Spre uluirea mea, am primit două foi în care alesese și copiasse fragmente din text, însoțite de cîteva rînduri despre ochiul meu, despre felul meu de a privi. Și un amănunt: apropiase caietul de față și înfăbuse: „Fumează mult? Spune-i să se lase”.

MEMORIA nu se desface lesne; vrea să păstreze încă; nu o grăbesc.

Prietenii se nase de obicei în copilărie. Prietenia mea cu Radu a fost relativ tîrzie. S-a constituit încet; se mai constitua; era un om inepuizabil; îl tot aflam.

Spuneam despre el că e „os tare”, că e un muntean din timpul lui Matei Basarab.

Cine l-a văzut manuscrisele, poate îmi va da dreptate: pagina era ca înzăuată; prin ochiurile scrisului său nu putea trece decît aerul, și anume cel mai curat și mai străveziu; n-ar fi putut trece nu doar o sulită, o săgeată, un cuțit — nici un ac măcar. N-am pomenit alt om la care între scrisul său și tot ce era tot ce era al lui, tot ce privea, tot ce făcea, să fie nu concordantă, ci identitate, una cum nu se poate mai vădită.

Receptiv? Mai degrabă prezent fără amestec, dar susținător, înălțător, esențial nutritor, cu totul străin îndopării sau terorii; și de o fermitate fără pereche.

Senzația că te citește perfect, că te pricepe perfect. Rigoare și lipsă de fanatism. Admiratie (pentru Paul Gherasim sau pentru Bernea, de pildă) compatibilă cu nesmintita veghe a spiritului critic — cu atît mai întemeiată deci.

„Nu te recitești? Dă curaj. Recitește-te”.

Era un om făcut să dea încredere; de aceea, cînd îl răzbea îndoiala asupra-i, ca pe orice mare artist, era ceva greu de îndurat.

Păstra sensul înalt al cuvîntelor. Nu știu dacă a pus vreodată un cuvînt între ghilimele. Plecase într-un an la mare. Chiar a doua zi stătu la coadă pentru „România literară”. Alții, pentru diferite ziare. Cînd ajunse și-o -eru, debitanța întrebă mirată și rîzînd: „Cum, pentru România literară ați așteptat atîta?” Se întoarse în aceeași zi la București, atît fusesse de ofensat în numele titlului acelei reviste.

Iubea marea. Știa s-o privească de la București, s-o atragă cu privirea și s-o aducă aci, aproape; unise București cu Constanța și-i făcuse oraș maritim.

O coerentă eroică.

Unei redacții care se plîngea de mulțimea manuscriselor de parcurs, îl dădu următorul sfat: să citească în fiecare dimineată un paragraf din Miron Costin; apoi să deschidă la întîmplare manuscrisul în lucru și, dacă rezistă cîteva rînduri, să dea cartea la tipărit fără s-o mai citească toată; dacă nu, iar nu mai are rost s-o citească toată.

A privi la opera lui e a privi cum se rupe nezmormotos un fagure în care structurile rămîn mereu recunosciibile, astrictate. Dintr-un fragment ai putea reface totul. Îmi vorbea de miracolul întregului care crește din fragmentele rămase de la Petronius și eu îl confr-

Satul

Cu gîndul început pe margini de amiez
te bănuiam o șoaptă prinsă-n ramuri
și-ți culegeam șireag din flori de tei,
pînă amurgul tînar se tînguie prin geamuri.

Apoi veneam agale în satul dintre dealuri
unde pe clipa serii tăcerea intră-n slavă
și rămîneau în noapte cu geana fumegîndă,
pe cîntul meu comete se așterneau în iarbă.

Marină

De-atîta albastru marin
strigăte mohorite
de marinari obosiți.

Pe cerul imens
se-ntrezărește
steaua
ce poartă catargul
spre ferestrele deschise
ale așteptării.

Pe drumul întoarcerii
steaua crește.

În curînd
voci cunoscute
vor aduce tumultul
regăsirii.

Apoi
inimile lor
vor bate
în ritmurile domoale.

Emil Ciuraru

Bunicul

mam amintindu-l neverosimil de puținele fragmente rămase de la Sapho.

Capul său aducea și cu unul din sculptura portretistică romană, parcă și mai mult, însă, cu unul de Donatello.

Stringerea de mină: inclinarea netă, din care ponderea fizică dispărea, înlocuită de o căldură, de căldura ta cea mai curată, pe care el o chema, o stirnea și ți-o lăsa (ie, te tonifica. Privea drept în ochii tăi, fără a răni niciodată, oșcit de sever s-ar fi nimerit să fie uneori.

Spunea de poezii că e de acord cu Platon — să fie lăsați în afara cetății. Pe Platon, îl aprecia enorm ca dramaturg. „Dar, filosof fiind, parcă lasă în urmă cînd trece o mireasmă de curea militară și de cataramă; sandalele probabil, căci arme nu poartă asupra sa”.

Unde ajunsese oare cu *Estetica* lui Hegel cînd o azvirlise în tinerețe pe fereastră? De cîrind, a trebuit să i-o împrumut eu pentru paginile despre Homer, care-i erau de folos la scrierea ultimei lui cărți, *Meteorologia lecturii*.

Era un mare cunoscător al criticii lui Croce. Eu inclinam (revenind mereu) către filosofia aceluiași.

Eram de acord, ambii, că poetul are conconitment toate vîrstele.

Știam amîndoi, ca și Ion Barbu, că „balcanismul” aceluia e o genială *ficțiune*; că românii sînt carpatini, nu balcanici; că pulungul din Muscel fiind, ca și cel din Nord, subcarpatin.

LA Tirgoviste nu fusesem decît o dată, copil. Îneam minte o ploaie fioroasă și Minăstirea Dealului. Se bucura. Mi-a cerut de mai multe ori să-i povestesc călătoria. De ani de zile încercam să-l iau cu mine în Tara de Sus; n-a fost niciodată; aveam promisiunea lui că, în primăvara ce vine, vom merge împreună. Mă voi duce.

În preajma lui Radu Petrescu, o serie de și-uri (conjuncția) deplasate sîreau în ochi și deveneau inacceptabile pentru orice om cu bun simț — acel lucru egal împărțit tuturor —, deci pentru oricine. Nu putea nimeni să mai spună: omul și opera, literatura și viața, literatura română și universală, natură și cultură, artificial și spontanitate, livresc și nelivresc; ar fi semănat cu a spune prostii ca următoarele: trăit și trăirî, gîndit și gîndirî etc.

„Auzi, domnule, să vie Plutarh la Roma și să nu se întâlnească cu Tacit! Se poate? Sunt aproape sigur că nu s-au întîlnit. Plinius cel Tânăr ar fi consensat...”

Îmi povestea cum Renoir, după ce-l întîlni într-o zi pe Sisley alături de o femeie frumoasă, îl întrebă dacă o pictase. Aflînd că nu (cel puțin încă nu), îl afurisi. Îl amenință, îi spuse că nu merită frumusețea acelei femei. „Cine nu știe, însă, că Renoir era un bonom?”

Într-o vreme cînd nu lucram mai nimic, îmi spuse: „Și pana se cere exercită”.

La el, cuvintele numeau, nu îmbrînceau și nu mirosciau (împărtășea cu mine aceași oroare față de unele suiori de cuvîntătoare cu limba odoriferă).

Se bucura la orice manifestare a oamenilor în spiritul cărora credea (mulțoi menii avînd acum între 20 și 60 de ani știu asta din proprie experiență). Poezia o constata, o vedea; întruhiparea ei o stimula, o cerea, o încuraja, o aștepta. Cea mai mare varietate de structuri artistice se trezea unită printr-un fel de participare la valoare, care e una și aceeași, ca Poezia, una cu Poezia (indiferent de manifestare), la acel lucru care în prezența lui își vădea concretetea („Inefabilul? E concretul”, spusese odată Călinescu.)

Fervoare absolută pentru Corneille și Madame de Lafayette.

„De un an vreau să recitesc *Cinna* și nu pot de zgomet”.

Gust nelimitat, dar și nemilos, fără cusur.

Are cerul gurii negru — spuneam — pentru a-i apăra pe copii.

„Adulții nu-și dau seama că pășesc pe creștetul unui popor de copii.”

Voi recti cîrind *Matei Iliescu* și *Păruș Berenice*, conconitment însă: un capitol din prima carte și pe cel corespunzător din cealaltă; voi nota în timpul lecturii. Cînd va apărea *Meteorologia lecturii* (pe care o editează cel care mi-a făcut onoarea să-mi „ceară” citeva rînduri despre Radu Petrescu), voi nota tot ce-mi va trece prin minte citînd-o.

ULTIMA întrevvedere cu Radu Petrescu (27 ianuarie, seara) a fost totuși închinată lui Cervantes și limpedelui său traducător, poetului Sorin Mărculescu. Eram entuziasmat de licențiatul Sticloaș. Îi spuneam lui Radu (tot lăudînd traducerea, în care ce spuneam se vedea perfect) că, în asarațiunea lui Cervantes, în relatarea lui asupra licențiatului, se întîlnește Diogene Laertiu, Evanghelistul și Creangă din Popa Duhu. I s-a părut judicios.

Nesîtiind spaniola, îl întrebam acum cîtiva ani cum e *Don Quijote* în limba lui. „Trebuie citit stînd în picioare, cu voce potrivită, în mijlocul unei biserici.” Și el, și eu, îl rugăm, de cite ori ne întîlnim cu Sorin Mărculescu, să-l traducă în românește.

Mă tot sfătuiam, de cel puțin 15 ani încoace, să citesc *Cecile* de Benjamin Constant: dimineața însă, într-un parc, atunci cînd ziua e lungă și începe devreme, de cum poți vedea pagina și citi, pînă la înfrîparea zgomotelor orașului. Cartea e scurtă. Vara aceasta, în dimineața solstițiului, am să-i urmez sfatul.

17 februarie 1982

N U cred să fi fost în anii copilăriei mele alt om asupra căruia să arunc mai multă ciudă aspră, tăcută și săgetătoare decît bunicul Ion, căci așa îl numeam pe bunicul din partea mamei, spre a se deosebi de tatăl tatei, Dumitru. Era bunicul Ion om cu nesecată voioșie și putere de muncă, improprietărit după „războiul cel mare” cu două hectare de coastă și cîțiva ari de lăstăriș între dealurile clisoase ale Glodurilor. „Pămînt prost nu există. Numai om leneș, asta da!” spunea el cîrînd nisip cu spinarea să-l așeze pe terase de clisă întărite cu nuiele de răchită și să facă acolo vie pe rod, vie cu struguri galbeni-ruginii de tîmboasă, dulci și parfumați, cum nu cred să mai fi fost altii și cum n-am mai văzut după aceea nici unul, struguri de Hamburg cu pieluța catifelată și bobul țuguit ca un sin obraznic de țigancă, pere galbene și zemoase, mere ionatane cu coaja roșie și miezul gălbui, prune vinete care se păstrau proaspete și tari pînă după Bobotează, toate culese de pe crîmpele de pîrloagă, țesături și lunecături de ripă, din lăstărișuri curățate de rădăcini, vindecate cu focul și cazmaua, oblojite cu nisip de pe vale și cu balegă de vacă dusă pe deal cu tirna și desagi.

Crîmpele de vie și crîmpele de livadă s-au înfiripat încet-încet, timp de treizeci de ani, cite două-trei sîre pe an. Cînd eu m-am făcut măricel și bunicul Ion a început să tragă de mine „Băiete, sus!”, partea dinspre dealul Mălăia aproape că era terminată și dîncolo, pe Podușcă, primii pomi își roteau coroanele uriașe, în timp ce merii tineri, pădureți, aduși cu un an înainte din Vîforita, orimeau altoi de la merii cei mari și bineînțerați mai înalți, de la cei ce dovediseră că se împacă cu locul și că locul se împacă cu ei.

Toate zilele mele începeau la fel. De cum se arăta prima geană de soare, bunicul se apropia de culcușul meu: „Hai!” Deschideam ochii și-l vedeam gol pînă la briu, cu pielea licioasă și neagră sub care tremurau mușchii răsuciți ca niște funii. „Toarnă-mi!”. Purta în mină o doniță plină cu apă rece, scoasă atunci din fîntînă și eu trebuia să-i iau donița înainte de a mi se vărsa peste cap, să ies afară, sub nuc, să-i torn să se spele. Lua apa în căușul palmelor și, cu poftă mare, de om sănătos, și-o arunca pe față chicotînd: „Ha-ha! Ha-ha!” Apoi mă puneă să-i torn restul apei pe ceafă și îl pufăia multumit: „Puff!”. Lua de pe funie un ștergar de cîneapă înălbătit, se stergea cu același gesturi largi și măsurate, își îndrepta părul scurt și, întorcîndu-se cu fața la răsărit, își făcea cu solemnitate o cruce largă, de la înaltul frunții la nasturele de sus al pantalonilor, de pe un umăr pe altul, rostînd tare și cu convingere doar două cuvinte: „Doamne, ajută!”. Eu trebuia să repet și repetam, urmărit și corectat la fiecare greșeală cu o pîrîntescă asprime: „Lipește cele trei degete unul de altul și atînge fruntea să simți!”. Eu lîpeam cele trei degete și le simțeam pe fruntea mea o ștampilă.

Bunica îl aducea cămașa, întinsă pe palme, ca pe o tavă nevăzută. El și-o trecea peste cap, încheia șnurul de arnici și încingea betele. Încinsul betelor era un ceremonial. După ce apuca cu dreapta capul cu ciucuri mici, îi fixa la șold, își făcea singur o răsucitură trecînd sulul cu bete din stînga în dreapta. Apoi, bunica primea sulul și se depărta sase pași. Potrivea înălțimea și ținea panglica betelor drept. Apoi privea spre bunicul ca și cînd ar fi zis: „E gata!”. El începea să se răsucească în jurul axei sale și să se apropie de bunica înfășurîndu-și pe pîntecul supt, ca pe un mosor, panglica

lungă, pînă cînd lua în mină capul cu ciucurii mari și-l trecea pe sub cîngătoare, potrivîndu-l.

Cînd își puneă în cîrcă desaga cu cele trebuitoare, îmi făcea semn să iau ulciurul pe care știam că va trebui să-l umplu în drum, la izvor, și să-l duc pînă în vie. Avea bunicul obiceiuri ciudate. Purta cămașă de borangie, pantaloni albi de dimie fină, bete cu alesături și chiar la lucru mergea îmbrăcat cu haine frumoase, ca de duminică, pe care le schimbă numai acolo, în capul viei, luîndu-și altele de lucru sau lucrînd dezbrăcat de la briu în sus, în bătaia vîntului și sub arșița sfîntă a soarelui. Nu se privea în oglindă, dar era foarte grijuliu la ieșirea pe poartă și ținea ca faldurile cămașii să-i cadă drept, ca albul pantalonilor să fie mereu imaculat. Numai că încălțări nu folosea niciodată cînd pleca la lucru. Se ducea desculț și venea desculț, ceea ce ar fi putut să mă umple de admirație dacă nu mi-ar fi cerut și mie la fel. Nu-mi permitea să mă încălț, iar la protestele și smiorcăleliile mele rămînea insensibil. Îi arătam picioarele zdrobite de bolovani, zgîrțiate de mărăcin, sîngerînd de înțepături și tăieturi. Nici nu vroia să privească. „Picioarul, spunea el, trebuie să simtă pămîntul. Pe mine de ce nu mă înțepă nimic?” Și era adevărat, pe el nimic nu-l înțepa, nimic nu-l deranja, pe parcă cioturile, spinii, tășurile de piatră sau de ce vor mai fi fost ale pămîntului ar fi recunoscut pielea albă și subțire ca pergamentul și s-ar fi ascuns în sine la atingerea ei ca antenele de gumă ale unui melc. Bunicul putea cădea asemenea unui fahîr prin cei mai năbădăioși mărăcini, pe pîrloaga sau peste otava cosită, putea călca peste orice cu seninătate și nestîngherit. Talpa piciorului său nu primea de nălcăieri vătămătură și, în timp ce eu nîlbam pansat, cu tot felul de oblojești, cu foi de pătlăgină, cu leucoplast și alte dichisuri farmaceutice sau băbești, el nici nu privea spre tălpile mele nenorocite ci-mi oferea predică: „Că țărăn este numai acela pe care-l cunoaște pămîntul. Dacă nu te cunoaște, gata cu tine, nu mai ești țărăn, nu mai ești om”. Eu îi spuneam că nici nu vreau să fiu țărăn, că noi o să mecanizăm, o să automatizăm, că voi merge la liceu și așa mai departe, că chiar el îmi spusese să mă fac popă sau învățător și că, deci, n-aveam să mai fiu țărăn. Pufnea cu dispreț: „Popă, învățător, hotărnic, meseriaș, orice ai fi, țărăn trebuie să fii, că românul dacă nu e țărăn, nu e nimic. Auzi, nimic. Nu-i vezi pe-ai lui Sitaru? Or fi el ce-or fi pe-acolo pe unde sînt, dar dacă-l scuturi bine și te uști în sufletul lor ce mai rămîne? Ai, ce mai rămîne? Îți spun eu: nimic. Nimeni nu mai rămîne. Că așa sîntem noi, mă, așa sîntem și așa rămînem în veci: ori țărani, ori nimic.”

E U gîfiam din greu, urcînd Mălăia, dar bunicul Ion nu gîfîia deloc. Urca dealul așa cum ar traversa bătaura. La lucru mă făcea mereu de rușine. Lua rîndul de vie de jos și așa de frumos juca tășul sapei lui în jurul tulpinei noduroase că se aduna mușuroiul afînat și curat parcă singur. Eu aveam necazuri mari, tăiam rădăcinile și lăsam buruiana, iar cînd zăboveam să fac treaba de ispravă, vedeam că bunicul Ion a terminat rîndul și a început deja altul. Mie mi se băsciau palmele, dar în mina lui coada sapei dansa ușoară ca o pană de gîscă. Aș fi îngropat în sufletul meu rușinea neîndeminării dacă nu i-ar fi plăcut să ridă de mine, venînd să mă scoată de la necaz, să mă ajute, să mă învețe. Numai că învățătura lui n-avea o meto-

dică acceptabilă stării și dispoziției mele. „Sapa trebuie să cînte, auzi tu, după sunet știi dacă lucrează bine sau nu.” Eu auzeam cocoișii în sat, auzeam ciinii lătrînd, găinile cotcodăcînd, cite o mașină venînd la primărie și clacsonînd încă de pe la Lăculețe, auzeam vîntul, păsările cerului, auzeam fetele trecînd vesele pe poteca de sus, peste deal, la filatura din Zărăfoaia, auzeam chiar și sapa, dar sunetul ei era un oftat ascuțit, era ceva care nu aducea și nici n-ar fi putut să aducă a cîntec. „Dacă o bați mai adînc decît trebuie, tai rădăcinile viței. Dacă o bați mai puțin, ocrotești buruiana”. Eu aș fi vrut să-mi spună el, în centimetri, cît anume trebuie băgată sapa în pămînt însă bunicul era zgîrcit la vorbă și plin de mistere. „Trebuie să simți. Sapa este mai deșteaptă ca noi. Ea știe. Spune singură cît e bine să între. Numai că trebuie să o ascuți și să știi limba ei”. În materie de inventar agricol bunicul era poliglot. El nu ciocănea cu degetul în butoi să audă cît e și cum stă vinul acolo. El mîngîia butia sau butoiul și știa precis cum e și ce e înăuntru. Se uita la vaca borfoasă și spunea: „La noapte fată”. Îl întrebam de unde știe și iarăși pufnea cu o mirare joasă, aproape jucată: „De unde știi? Îmi spune ea. N-auri cum respiră?” Mie respirația bovinei nu-mi spunea mare lucru și nici lui nu cred că-i spunea totul. El amesteca și combina, de bună seamă, informațiile culese prin auz cu celelalte, le pipăia cu simțurile sale, le prelucra după sisteme de calcul obscure, dar infailibile, pentru că nu mi s-a întîmplat să prevădă vreodată ceva și să nu se întîmple întocmai, adică să nu plouă atunci cînd el a zis că va ploua, să nu fete vita la termenul fixat de el, să nu vină bură sau grindină, secetă sau potop după prevederile sale. Nu era un Mafalda. Viitorul păstra și pentru el destule taine. De multe ori cînd îl întrebam ceva îmi răspundea în dodii: „Cum o vrea Dumnezeu!” sau: „Vom trăi și vom vedea!” numai că atunci cînd el intra în comunicare intimă cu ființele, cu obiectele, cu forțele naturii avea răspunsuri clare și nu se sfîia să le rostească.

Ultima oară cînd am lucrat cu el în vie nu mai putea duce în spinare pompa cu zeamă de piatră vîntată pentru stopa. Eu mergeam în față, căram pompa și acționam pîrghia pistonului. El venea în urmă, țînd stropitoarea. Dirija jetul spre frunzele care se colorau cu piștru albastru-turcoaz. „De ce nu te uiti ce faci?” Mă uitam, dar nu înțelegeam ce vrea el să vadă. Treaba mea era simplă și cred și acum că o făceam bine. Distribuția jetului era la dispoziția lui. El doza și dirija ploaia artificială pe frunze. „Nu vezi ce e aici?” Mie nu mi se părea nimic deosebit și, dacă ar fi fost, cu presiunea pe care o avea în furtun ar fi putut să facă orice, să o dea mai densă sau mai slabă, mai sus sau mai jos, după necesitate și după propria lui apreciere. „Sufliă mai cu nădejde!” îmi porunceam cîteodată și atunci intensificam ritmul apăsărilor pe pîrghie. „Ho, nu vezi că se înecă?” Nu mi se părea că se înecă vița datorită mie. Ar fi putut să stăruie mai puțin cu furtunul asupra ei dacă era debitul prea mare, ar fi putut să-mi spună cît de tare să dau. Bunicul Ion era supărat și supărăcios. Era nemulțumit ca atunci cînd cineva se scarnîia cu mîna vecinului, dar poate că și de altceva era minios. Într-una din zile, unul al lui Sitaru l-a orlî în fata primăriei și i-a zis: „Te scrii?” Nu mai știu ce i-a răspuns în zilele următoare pentru că atunci, pe loc, nu i-a răspuns nimic. Eu am plecat că se terminase vacanța. Iarna, cînd am venit, bunicul Ion discuta numai cu sfinții din Biblie. Către primăvară am plecat cu brînzile de agitate culturală și intensificam munca politică pentru înșămîntarea la timp și în bune condițiuni a porumbului în cuiburi așezate în patrat. Cînd m-am întors, am găsit la usa cămăruței din mansarda unde locuim o telegramă veche de două săptămîni: „A murit bunicul Ion”. Lînea ea, o scrisoare de la mama: „...numai de tine a întrebă. Nu putea să închidă ochii pentru că tu nu erai și tare mult ar fi vrut să te vadă”.

Pe Mălăia nu mai este astăzi nici o tulpină de vie. Dacă școlarii din satul meu ar citi aceste rînduri ar crede că ele sînt ficțiune, că niciodată n-a fost și nici n-ar putea să crească vița de vie pe dealul acela sterp de pe care ploile au spălat orice urmă de nisip, tînd de-a curmezișul sănturi invăltuite prin argila mesecată de ane. Eu merg uneori acolo și sperii lepurii care se ascund prin stușărișuri și bălăriș, privesc satul traversat de o panglică de șosea asfaltată, cînt casa bunicilor, de fapt casa de pe locul bunicilor, pentru că moștenitorii au vîndut-o și noii proprietari au făcut alta mai solidă, cu beton și fier, cu perți extiriorii cîntușiți cu sticlă pisată, cu gard de fier dat cu vopsea neagră, verde și argintie.

Mă duc apoi în cîmîtirul satului și mă apropîi de mormîntul bunicului. De fiecare dată am senzația că ar trebui să mă descalț la intrarea în cîmîtir și să pășesc spre mormîntul lui cu tălpile goale prin iarba tăioasă, udă și rece, așa cum altădată mi se părea imposibil să calc.

CONSTANTIN NIȚESCU : Șantierul naval Galați

Opțiuni pentru un teatru de idei

O scurtă recapitulare

La Oradea, ultima premieră a stagiunii e un spectacol-compus Leonid Andreev, cu piesele într-un act Calul în senat (din care e și imaginea de față) și Frumoasele sabine. Regia, Sergiu Savin

Osmoza cu publicul

MĂ aflu sub impresia spectacolelor pe care le-am văzut la Teatrul Național, amplă întâlnire spectaculară, desfășurată recent la Sofia. Impresie, în care se include și șocul virtualității teatrului nă și cel al relativismului și fragilității la (în) timp a soluțiilor lui Jean Louis Barrault și viziunea dinamică, originalitatea aparte a construcțiilor lui Szajna, dar și altceva. Teatrul Național mi-a oferit un excelent context valorizator al teatrului nostru, al deschiderilor lui majore sub raportul politicii repertoriale și orientărilor în arta scenică, un cadru concludent pentru a înțelege mai exact pașii făcuți și cei de urmat în relația, în diversificarea relației teatru-public, o ambianță optimă pentru aprecierea tipurilor și calităților experimentelor ce se cer încurajate pe mai departe.

Mi se pare, de pildă, semnificativ că teatrul nostru a fost printre puținele care a adus în Festival și o piesă românească de actualitate. Ceea ce nu este numai expresia unei mentalități oficiale despre conținutul, profilul obligatoriu al turneului în străinătate, ci refluxul unei realități fundamentale a teatrului românesc actual și cu deosebire al activității desfășurate după Congresul al IX-lea al P.C.R.: asumându-și un important rol în formarea și modelarea conștiinței revoluționare a maselor largi și mai ales a tineretului, teatrul a simțit imperios nevoia să abordeze frontal problemele grave și substanțiale ale societății românești contemporane — cu forța analitică și fervoarea anticipării și devansării fenomenelor esențiale; ceea ce a făcut ca recursul la creația originală, o dată cu efortul valorificării ei optime, să devină absolut necesar.

Ce dominează în aria succeselor spectaculare proeminente ale perioadei anterioare? Să ne amintim: Cum vă place, Leonce și Lena, Livada cu vișini, Tango, Troilus și Cressida, Nepotul lui Rameau, Viziuni flamande etc. O absolutizare nu este posibilă. Dar nu cred că greșesc când afirm că latura dominantă a noutății, a originalității montărilor din perioada la care mă refer era una de limbaj, de mijloc, era aceea că respectivele creații spărgau cu talent și chiar geniu corsete estetice prea stricte. În climatul creat după Congresul al IX-lea oamenii de teatru, și mai ales generația regizorilor ce s-a afirmat în urmă cu cincisprezece ani, ca și cea precedentă, care a lucrat cu succes, a ridicat mai sus stindardul teatrului politic — și aceasta, din ce în ce mai viguros prin intermediul pieselor originale. Ion Cojar și Dan Alexandrescu, Horea Popescu, Gh. Harag au creat semnificative, temeinice cărți de vizită spectaculare pieselor scrise de Paul Everac, Horia Lovinescu, Al. Voitin, Nagy István, Sütő András, Alexa Visarion, după Procurorul lui Gh. Djaragov, a dat vigoarea dezvoltării și a demonstrației pieselor lui D. R. Popescu și Fănuș Neagu. Dan Micu, după Turandot, a conferit pregnanță și profunzime unor scrieri semnate de Romulus Guga, Marin Sorescu și Horia Lovinescu. La rindul ei, Cătălina Buzolanu

a lansat, pentru sute de reprezentații, Interviu Ecaterinei Oproiu și azi repetă Ca frunza dudului din rai de D. R. Popescu, Al. Colpacci, Ioan Ieremia, Mircea Marin, N. Scarlat, Al. Tocilescu, Mircea Cornisteanu, Anca Ovanetz, Florin Fătu-leșcu, Cristian Hadjicula s-au afirmat, aplecându-se cu seriozitate asupra unor piese semnate de Teodor Mazilu, Tudor Popescu, Dumitru Solomon, Ion Băeșu. E greu de stabilit ce este cauză și ce este efect. Să zicem, totuși: deschiderea regizorilor a fost corelată cu o mai substanțială ofertă din partea dramaturgilor. Cu riscul de a mă repeta, mă simt dator să amintesc: scriitorii noștri de teatru au angajat, în această perioadă, dincolo de mai tradiționalul plan etic, aspecte hotărâtoare ale devenirilor sociale, tinzând la suprema demnitate și modernitate a artei politice. Locul tezelor proclamate doar a fost luat de confruntări de idei mai reușit încarnate ca altădată în atitudinile umane. În centrul debaterilor: probleme ale permanenței și continuității noastre istorice (Dan Tărbila, Paul Anghel etc.), ale puterii și adevărului, ale modelării comuniste, transformării de sine și a celor din jur, ale adaptării dar și ale revoluției și creației social-politice. Dramaturgii au creat lucrări reflectând, în registrul dramatic sau comic, conflicte de muncă, de strategie și artă a conducerii, organizării, conflicte individuale relaționate cu procesele perfecționării speciale și autodepășirii. Ei au propus lucrări solicitând ca spațiu de transpunere: șantierul — ca realitate și simbol al construcției materiale și spirituale; mediul rural — ca loc al cooperativizării agriculturii, dar mai ales ca zonă aparte a trăirilor și mutațiilor sufletești, de conștiință; scrieri având ca argument evenimentele, faptele, dar explorând mai ales resorturile umane adânci, de ecou și durată. Propunând teme existențiale grave, punind în discuție probleme ale creației și creatorului (calitatea observației în actualitate, relația artei cu adevărul, a scriitorilor cu eroii și publicul), dramaturgii le-au convertit în apeluri la responsabilitate umană și artistică.

Faptul că publicul român ratifică această orientare, făcând ca, de pildă, și în această stagiune, Jocul vieții și al morții, Cartea lui Iovita, Ordinatorul, Mormintul călărețului avar, Hardughia, Zidarul, Evul mediu întimplător, Mirilala să se joace cu succes, este semnificativ pentru legitimitatea și stăpânirea înalte a teatrului nostru. Ca și pentru faptul că osmoza cu publicul s-a făcut la acest nivel, cel mai grav și important — și nu la nivelul musicalului, al farselor, al comediei dell'arte, al resuscitării unor modalități de teatru popular.

Admirabilă, opțiunea pentru un teatru de idei, de înalt conținut etic, de acută dezbateri social-politică, se cere susținută și mai departe prin valoare, noțiune în care includ și imperativul unei cunoașteri superioare a pulsului vieții și cel al unei mai mari diversități stilistice.

Natalia Stancu

CE S-A petrecut caracteristic, de-a lungul anilor ce s-au scurs de la Congresul al IX-lea încoace, în mișcarea noastră teatrală? Nu intenționez, aici, să mă opresc asupra unor cazuri în parte, să citez nume, să descriu fapte de vîrf, să semnalizez apariții singulare. Primordial, într-o privire recapitulativă ca aceasta de față, este să fie pus în lumină sensul procesului general, cu ceea ce în cuprinsul lui pot să reprezinte puncte de reper și direcții de evoluție.

Citeva considerații, mai întâi, cu privire la literatura dramatică originală. Tematica acestei literaturi este în creștere. Aria ei tinde să cuprindă, contextual, aspecte din toată întinderea ordinii și construcției socialiste: de la unele privind locuri și forme de muncă pînă la altele interesind probleme de conștiință, luări de atitudine în procesele vremii, mutații produse sau pe cale de producere în tablele contemporane de valori.

O mai veche clasificare — de exemplu: teatrul politic, teatrul de idei, teatrul documentar, teatrul poetic ș.a. — începe oarecum să treacă în umbră. În locul ei, își face drum o viziune sintetizatoare și integratoare a lucrurilor. Aspectele amintite — ni se spune — nu-și stau față în față ca niște categorii opuse; ele există și funcționează simultan; își sînt valori complementare.

Satira dramatică se preocupă, din ce în ce mai accentuat, să răzbată în profunzimi. Faptele exterioare sînt ce sînt; pot conta, pot revela ceva, numai în măsura în care vor izbucni să pună în cauză mentalități, stări de spirit, criterii în funcțiune sau, acolo unde este cazul, lipsa unor criterii. Satira dramatică este dator să aducă, să sancționeze, să avertizeze, să dea satisfacție măsurii și bunului simț. Numai atîta, totuși, nu este de ajuns! Într-un fel, această satiră trebuie să scrie și istorie. Aceasta, întrucît stă în puterea ei să surprindă aspecte, situații și bineînțelese nuanțe la care este mai greu sau de-a dreptul imposibil ca istoricul de sistem să ajungă vreodată.

În drama istorică, de asemenea, deslușim un proces semnificativ. Ideea că drama istorică ar fi un gen perimat, că după romanticism rostul ei ar fi devenit aleatoriu, este dezmințită și de fapte, și de un întreg mod de gândire. Într-adevăr, nimic sau aproape nimic, în noua dramaturgie istorică, nu mai seamănă cu vechiul descriptivism și idilism sămănătorist. Întîlnim, în schimb, mai multă viziune și interpretare filosofică a evenimentelor. Perspectiva lucrurilor se lărgeste simțitor. În lumina acesteia, se precizează: faptul istoric nu mai poate

fi tratat static, ca simplu fapt revolut, urmînd în consecință să fie rînduit cu titlu de relict în arhive ori vitrine de muzeu; devine necesar ca acest fapt să fie considerat ca element încă activ, capabil astfel să intre în prelucrări și agresiuni continue ale devenirii umane.

Citeva referiri, acum, și la viața teatrală propriu-zisă. Îmi impun să nu mă rostesc teoretic, ci să dau curs unor constatări directe. Ca membru în juriile finale pentru teatrele profesionale, în cele trei ediții de pînă în prezent ale Festivalului național „Cîntarea României”, am avut prilejul să cunosc de aproape teatrele dramatice din țară, să pătrund în atmosfera lor de lucru, să le înregistrez satisfacțiile ca și îngrijorările.

Ce pot spune, în esență? Concepția dominantă în toate aceste teatre este una de concentrare și responsabilitate. Se cunoaște, în deosebire: că azi în teatru se petrec transformări importante, în speță transformări de structură ideatică, de stil, de expresie; că perfecționarea și răspîndirea mijloacelor de mass media cer teatrului, cu atît mai mult, să-și păstreze o doctrină proprie, o personalitate distinctă, un statut spiritual bine diferențiat; că în frîmțarea omului contemporan și a lumii contemporane se așază premise și sînt de tras concluzii pe care nici un alt limbaj, ca limbajul dramatic, nu ar putea să le comunice lumii mai sugestiv, mai psihologic, implicit mai sesizant și mai edificator. Felul cum arta spectacolului își asumă atribuțiile și funcționalitățile estetice de disciplină autonomă; inițierea politică și socială ce devine factor integrant în pregătirea profesională a corpului actoricesc; instituționalizarea unor festivaluri, simpozioane și colocvii menite să dezbate în spirit contemporan probleme locale și probleme universale de cultură teatrală; toate acestea întîrein un climat de interes, de vibrație, de încredere în puterea etică și intelectuală a mesajului teatral.

Ca profesor de literatură, am în această materie a creației dramatice criteriul de tip normalian. Nu voi spune, deci, că în aceste decenii din urmă, în teatrul nostru original, s-au produs și că se produc capodopere. Dealtmînter, asemenea sentințe sînt de resortul posterității. Altfel, socotesc, este ceea ce trebuie să ne solicite și să ne conducă judecata. Anume: convingerea că în teatrul românesc, azi, există suflet, conștiință, năzuință legitimă și adesea patetică spre adevăruri ale artei și adevăruri ale societății; într-un cuvînt, că palpită cultura.

Ion Zamfirescu

Karin Rex

filmre, Țingă Cișmigiu, decît Karin și eu.

— Ei, ce facem? — am întrebat, după o așteptare zadarnică; picioarele prindeau să amorțescă; răspunsul firesc ar fi fost:

— Ce să facem? Renunțăm — n-avem încotro!

Chiar a și zis „Ce să facem?” Și, apoi: „O luăm pe jos, nu?” Erau niște kilometri pînă-n Cărmădar, ninsese, nu glumă, așa că am sosit cu destulă întîrziere. Totuși, sala era aproape plină, oamenii nu-și pierduseră încrederea, parcă ar fi știut că, oricum, vom răzbi... De fapt, Karin cunoștea drumul: ateneul avea o echipă de amatori, pe care ea îi ajutase în repetate rînduri — deci o cunoștea, nu așteptaseră așa, într-o doară...

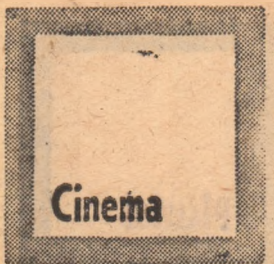
...Doamne, cit era de frumoasă, parc-o văd, o să mi-o amintesc întotdeauna în peripetia acela prin trolei și zloată, ireală, neverosimilă, obrajii și rumeni în vîpia vinului — un trandafir, ai fi zis, călător la capătul iernii...

Karin, fată bună și dragă, efigie a tinereții noastre — curajoasă, dreaptă, exactă, pînă-n ultima clipă!

Dan Deșliu

● Karin Rex a debutat ca actriță pe scena Naționalului bucureștean; apoi, timp de 20 de ani, a lucrat la Teatrul Mic, ca asistent de regie. Dintre numeroasele spectacole la realizarea cărora a colaborat amintim: *Richard al II-lea* de Shakespeare, *Tango de Mrozek*, *Baltagul* după Sadoveanu, *Cinci schite de Caragiale* și *Cîntăreașă* de Eugen Ionescu, *Matca* de Marin Sorescu, *Oamenii caverne* de Saroyan, *Raja sălbatică* de Ibsen.

„Apa vieții“

Balade

I ATĂ un film care spune adevărul despre țărani de la începutul secolului nostru. Cu excepția lui Sadoveanu, literatura a deformat intrucitva imaginea acestui personaj; să ne reamintim de câte ori Ibrăileanu repeta că țărani nu este nici brută, nici personaj mitologic cum îl vor semănătoristii, ci o ființă complexă și complicată, mai interesantă poate decât oricare alta.

Filmul cehoslovac **Apa vieții** (regie Josef Medved, 1980) este, la prima vedere, povestea banală și convențională a unui medic care renunță la o carieră universitară promițătoare pentru a-și consacra viața unui sat din regiunea Kysuce, din Slovacia de nord. Întimpină greutăți din pricina a doi mari dușmani: superstițiile și o teribilă stare de beție cotidiană și generalizată. Medicul e în ochii populației un personaj suspect, un fel de sabotor al lui Dumnezeu, căci încearcă să facă să rateze intențiile Celui de Sus când acesta a hotărât să „ia la el” pe cutare „ales”. Personaj dubios acest medic care (oroare!) „nici nu fumează nici nu se îmbată”! Ființă anormală, în care nu poți avea încredere. Dar medicul Halek are încredere în acești oameni rățaciți, victime ale beției combinate cu cea mai absurdă concepție despre „Cel de Sus”. De pildă, la apariția unui personaj oribil, soldatul abrutizat de războaie, care după demobilizare străbatea satele și făcea femeii înțelinite de fiecare dată un dublu cadou: o lăsa însărcinată și o mai procopsea (și pe ea și pe viitorul copil) cu câte o murdară boală, de pildă

o blefărită oribilă care atacă ochii și ia vederea. „De unde dracu ne-a venit pacostea asta, se întrebau bieții săteni. Că până acum aveam, din belșug, rîie. De acum avem rîie la ochi!!! Cine ne-a adus-o?” La această întrebare se răspundea, categoric și supus: „Cel de Sus”. Stranii de asemenea erau toate ideile și credințele acestor nenorociți de la începutul secolului XX. Filmul **Apa vieții** le descrie — inspirindu-se din cartea **Insemnările unui medic** semnată chiar de omul de știință, de filantropul, medicul și poetul Ivan Halek. Am notat vreo douăzeci de replici și scurte „scene-cheie”, care traduc, spectaculos și senzational, ereziile populației, erezii care s-au născut dintr-o lipsă de înțelegere a lumii. Nu încetează de a avea încredere, ba chiar și admirație pentru sârmanii țărani. La un moment dat, în rățacirea lor, sătenii dau foc casei medicului și vor să-l alunge din sat:

— Unde sînt oamenii minunați de care fîmi tot vorbeai? (îl întreabă soția lui).

— I-ai văzut (îi răspunde el, scurt și categoric).

De unde provine această încredere? O încredere pe care povestea filmată o dovedește ca deplin justificată. Problema psihologică de o mare frumusețe, realizată pur cinematografic. Spuneam că am notat vreo douăzeci de „scene-cheie”, scurte momente de artă care explică psihologica enigmă. Toate douăzeci înfățișează cutremurătoare orori de sălbăcie, invite doar din îndo-

bitocirea produsă de alcool și religie. Cele douăzeci de scene devin verdict de condamnare pentru delict de inumanitate. Dar priviți mai îndeaproape aceste momente, aceste scene-cheie. În toate găsim o calitate, o virtute enormă: perfectă onestitate a personajelor. Nici un singur moment de minciună în gura acelor țărani. Toți credeau sincer, că... „așa este”, că, bun sau rău, acesta e adevărul. În cloaca de înșelătorie, de mistificare, de păcălire la care erau supuși acei bieți oameni, ei bine, acei bieți oameni n-au mințit, n-au încercat să păcălească, să șmecherească pe cineva niciodată în viața lor. Ei purtau pe spina lor minciunile altora, dar ei nu mințeau niciodată. Aceasta e „minunea” acelor „oameni minunați” cum îi numește doctorul Halek; și pe care el nu pierde nădejdea de a-i salva. Și de beție, și de superstiții, și de maladiile trupului. Rareori o astfel de profundă temă morală a fost tratată așa de cinematografic. Peste douăzeci de „scene-cheie”, care demonstrează totul limpede ca într-o teoremă de geometrie. Într-una din viitoarele mele cărți le voi analiza amănunțit. Va fi o tipică lecție de estetică cinematografică.

Pentru a termina, semnez nu numai perfecția actoricească a numeroșilor interpreți, dar și frumusețea vizuală, folclorică, din prezentarea filmică a vieții sătești de la începutul secolului, în care mizeria se logodește cu poezia.

D.I. Suchianu

Pentru rolul din Logodnica mecanicului Gavrilov, Liudmila Gurcenko a obținut, în acest an, premiul de interpretare la Festivalul internațional al filmului de la Manila.

SECVENȚA

■ IN spațiul pitoresc și poetic al Odesei contemporane, **Logodnica mecanicului Gavrilov** (extraordinar interpretat de Liudmila Gurcenko) trăiește 24 de ore de așteptare: unica și neînsemnată întâmplare își dezyaluie mereu alte dimensiuni, colorind iubirea în lumini cînd exuberante, cînd neliniștitoare. Căci eroina încearcă, fără a izbuti, să-și uite mirele dispărut, fie căutîndu-și prietenii, fie îmbrăcînd cu credință ori numai în joacă vîșmintele bucuriei oamenilor apăruiți în calea ei. Cîsluri de stări opuse alternează firesc, instantanee de viață autentică sînt culese și ordonate după ritmul modificării sentimentelor fermecătoarei femei. În narațiunea cinematografică alcătuită cu har de scenaristul Serghei Bodrov și de regizorul Piotr Todorovski, banala curgere a clipelor cotidiene dobîndește o aură aparte. Astfel se construiește un monolog despre tandrețea și nostalgiile vîrstei mature, o poveste delicată și adevărată, asemănătoare — ca aspirație — celor din celebrele filme sovietice Cinci seri sau Maratonul de teamă.

L. C.

Radio TV.

Tele-glose

■ Există o fatalitate a condiției cronicarului — aceea de a „cataloga”, cum ar spune France, informații și date, unele cu adevărat vechi, altele „vechi” doar de cîteva zile, lucruri oricum închinate, intrate în istorie sau poate numai în cronologie. Spectatorul t.v. și ascultătorul radio este totdeauna cu un pas înaintea cronicarului și ceea ce așteaptă el de la acesta din urmă este, desigur, mai puțin o restituție cit o incitantă „punere în pagină” a celor cunoscute. La ce bun, deci, calificativele? Mai degrabă relevarea tendințelor definitorii, mai degrabă comentariul generat de o emisiune, mai degrabă liberele, dar cit de angajantele, glose.

■ Cu o pauză de 7 zile, pauză ce nu a făcut decât să crească nemăsurat interesul nostru, am văzut la televiziune un film dedicat **Spiritului și lumii** lui G.B. Shaw. Excelent titlu, bine reflectînd o concepție asupra filmului „literar”. Marele și micul ecran au exploatat pînă la saturație o perspectivă arhivistică și monotonă de a privi destinul scriitorilor. Dar scriitorul nu este suma evenimentelor sale biografice și nici chiar a celor bibliografice. El este

o lume și exemplifică un mod de a fi. Cronologia pierde, astfel, teren, la fel trimiterile docte și mania analizei exhaustive. O lume nu poate fi surprinsă în 60 de minute decât dacă este înțeleasă profund și în liniile ei esențiale căci, așa cum remarcă nostalgic un mic și fermecător prinț, ceea ce este important este invizibil pentru ochi. Este demonstrația recentului film despre Shaw, model, credem, pentru încercări similare, de ce nu și referitoare la literatura română. Pe cînd, atunci, **Spiritul și lumea** lui Caragiale, Ion Luca sau Matei, Kogălniceanu, Eminescu, Iorga, Maiorescu, Sadoveanu, Părvan, Călinescu, Arghezi și alții alții care au marcat definitiv istoria culturii naționale?

■ Tot la televiziune, **Banchiza**, adaptare după piesa **Ulei** de Eugen O'Neill (regia artistică Timotei Ursu), ne-a înfățișat o surprinzătoare față a două vedete: Anna Pellea și Irina Petrescu. Îmbucurătoare surpriză pentru spectatori și pentru istoria actuală a teatrului românesc, istoria în care scena t.v. își aduce o tot mai sesizabilă contribuție.

Îmbucurătoare această forță a actorilor de a fi mereu alții, rămînînd în chip fundamental ei înșiși, ulmitoare și instructivă în sens moral adînc capacitatea lor de regenerare și autodepășire. A trece dincolo de cadrul verificat prin succes al unui tipar este un act de curaj artistic și intelectual demn de a fi apreciat.

■ S-a întimplat, apoi, ca noi, cei adesea decepționați (chiar nemulțumiți) de prezența pur decorativă a unor actori în emisiunile de varietăți, să tresărim fără de voie la ultima înțeluire de simbioză seară: glumele nu au mai fost rostite în acea atmosferă fals festivă, uigătoare de emoții, numerele nu s-au succedat ci s-au chemat între ele, interpreții nu au mai avut aerul ușor jenat că se află din întâmplare sub raza aceluiași reflector. Horia Moculescu, Ion Băieșu și Octavian Cotescu (secondat de tinerii săi studenți) au format o echipă, unită prin plăcerea de a juca și de a se juca în fața ochilor noștri avizi de divertisment de calitate.

Ioana Mălin

Telecinemateca

Amintiri din copilărie

■ NU știu alții cum sînt, dar eu, de cîte ori mă gîndesc la Fanfan, de cîte ori mi se întîmplă să îl revăd după atîția ani, mă înduioșez ca ultimul și cel mai nevrednic spectator de pe lumea asta. Dacă mă gîndesc că am copilărit cu filmul acesta, împrejurarea devine, cumva, de înțeles.

Fanfan la Tulipe (sau „Fănică fir lălea”, cum i se spunea în argou bucureștean) a fost atunci unul din filmele vieții noastre, o surpriză colosală, ceva care nouă (cei din preajma generației) ni se părea că „nu poate exista”, și totuși exista, așa cum, pentru cei nu prea bătrîni, însă, oricum, mai bătrîni ca noi, fusese **Serenada din Valea Soarelui**, cu Sonja Henie (își au și generațiile soarta lor...).

Fanfan era Zorro-ul vremii noastre, vreme în care noi, puștimea, habar n-aveam de Douglas Fairbanks. Era Robin Hood-ul vremii noastre, cînd noi habar n-aveam de Errol Flynn. Era — nu rideți! — Rică Venturiano al nostru, atunci cînd noi nu știam ce înseamnă **O noapte furtunoasă** cu Beligan și Giugur. Era, acest inabubil Fanfan, un „model” pentru

noi. Ne făcea, parcă, mai buni și mai înțelepți, mai agili și mai „șmecheri” în toată zurbageala noastră de copii, dar, mai ales, ne dădea iluzia (sîncronă,

de altfel, cu anume idei mai generale) că totul se poate și că (elementară estetică a basmului necesar la orice vîrstă, nu doar la cea a copilăriei) binele învinge răul. Nu

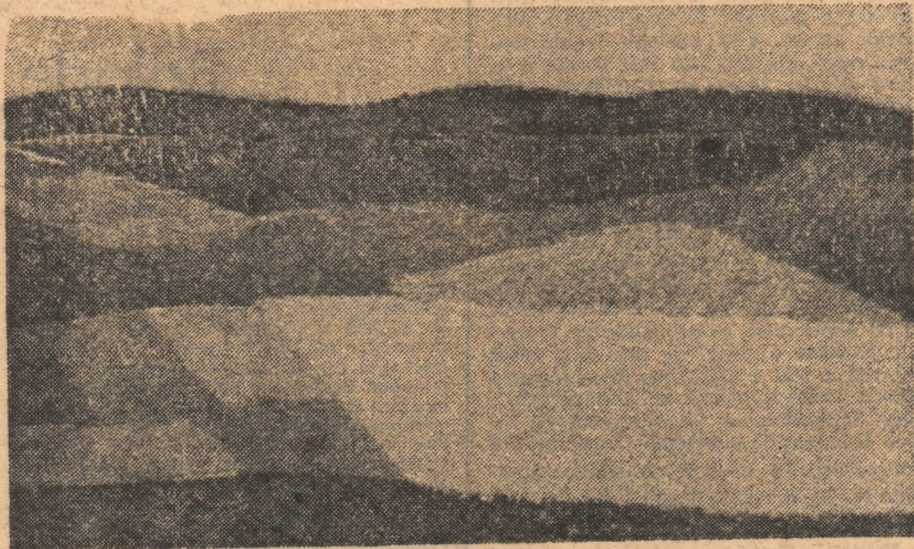
mi-e rușine cu o asemenea estetică nici astăzi, chiar dacă ea poate să pară acum unora naivă.

Gina Lollobrigida nu ne spunea (vă jur!) mare lucru, și nu trebuie deloc să mă întind pe bancuță ca să explic acest lucru. Ochii noștri stăteau în schimb larg deschiși asupra lui Gérard Philipe, om care făcuse în '45 **Idiotul**, în '47 **Mănăstirea din Parma**, în '49 **Frumusețea diavolului** și în '50 **Caruselul** (dar noi nu aveam de unde să le știm), pentru că trecînd prin acest esențial în frivolitatea lui Fanfan... din '52, să facă apoi **Frumoasele nopți**, tot în '52, **Monsieur Ripois** în '53 (film mult prea interesant pentru cit de puțin cunoscut este), **Roșu și negru** în '54, **Mările manevre** în '56, **Jucătorul** în '58...

Între Fabrice del Dongo și Julien Sorel a stat, vazăzică, Fanfan la Tulipe, „Fănică fir lălea”. Cine va fi făcut oare scenariul lui Fanfan...? Mărturisesc că nu știu nici acum. Știu doar că înainte de Stendhal am fredonat „lalele, lalele...”, și am făcut-o cu convingere. Era normal, poate chiar necesar. Acum e „retro”.

Aurel Bădescu

Jurnalul galeriilor

GABRIELA VASILESCU : Peisaj

„Galateea”

■ PENTRU un pictor aflat la începutul confruntărilor succesive cu problemele artei, cu sine însuși și cu publicul, GABRIELA VASILESCU se prezintă cu o gândire formativă fermă, structurată logic și explicit pe rigoarea construcției, primatul soluției figurative și consistența maselor cromatice. S-ar părea că toate acestea sînt, de fapt, datele de la care trebuie să pornească orice demers, dar într-o epocă tensionată de cele mai diferite și surprinzătoare tendințe formative sau programe estetice ele își pierd autoritatea incontestabilă, trecînd pe un plan secundar în raport cu investigația în cîmpurile conceptuale și semantice. Iată însă că nevoia de certitudine profesională, ca un necesar suport pentru evoluții ulterioare, se impune asemînt unui posibil program, iar Gabriela Vasilescu pleacă în cel mai firesc mod de la o bună tradiție, acumulînd prin efort de atelier datele necesare propriei definiri. Dacă se poate vorbi despre omogenitatea demersului, lucru vizibil la un prim contact, putem descifra deasemenea o diversificare în tratarea temelor, în sensul unei vizibile diferențe între picturalitatea aplicată peisajului și cea utilizată în naturile statice. Nuanțarea este impusă, într-un fel, de chiar specificul motivului, de o altă calitate a implicării în substanța materiei analizate, tonul mai intimist, în orice caz mai analitic în sfera afectivității dominante, al naturii statice reclamînd mijloace expresive adecvate. Aici se concentrează mai explicit și accentele constructiviste, rafinamentul cromatic devine mai pregnant; ca pentru a completa vitalitatea frustră a combinațiilor tonale din peisajele de accentuată apartenență autohtonă. În ambele cazuri,

însă, universul abordat se instituie ca o problemă de culoare, propunînd uneori asociații și accente îndrăznețe, premisă în virtutea căreia putem prevedea o evoluție pe această direcție. Ceea ce, mizînd pe seriozitatea travaliului și pe trainica dotare originară, transformă expoziția în posibilă primă certitudine oferită de artistă.

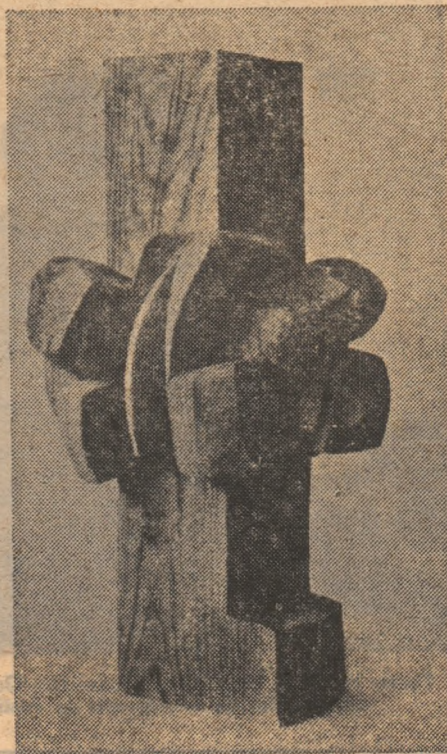
Galeriile Municipiului

■ CU pictura lui GABRIEL CATRINESCU, poate unul din artiștii cei mai pasionați de confruntarea cu substanța și materia vocației lor, problemele mari ale atitudinii creatoare în starea sa virtuală și cele ale stilului, ca o consecință logică, devin terenul unei discuții de principiu în jurul ideilor de tradiție, fructificare și relansare. Faptul se datorează în primul rînd convingerii artistului că nu există serii picturale epuizate ci doar sterile „ab initio” — ceea ce nu se întîmplă cu direcția pe care el o ilustrează — și că supraviețuirea, fructificarea și relansarea depînd în egală măsură de sensibilitatea societății căreia îi aparține ca termen constitutiv, ca și de calitatea demersului, a dotării subiective în ultimă instanță. Apoi, seriozității prin care își dublează talentul atunci cînd trece la concretizarea credinței sale în valențele ineputabile ale picturii figurative de afect, ale picturii de observație acută și exacerbată implicare în substanța fenomenelor, în însăși materia cromatică sensibilizată. O pasiune reală, cu arderi și căderi dramatice, cu tensiuni aduse la limită și cu senine reveniri la muzica interioară a formei și culorilor, agită creator spațiul interior al artistului, trecînd prin sonne de o declarată franchețe în conținutul iconic al

picturii. Fiecare pinză este, cu adevărat, o stare de spirit, Catrinescu nu poate picta oricum, în orice stare sufletească, orice subiect. El are nevoie de acel ceva în virtutea căruia se stabilește fluxul simpatetic, el trebuie să resimtă acut nevoia dialogului direct și total cu obiectul ce aspiră la condiția de imagine. Poate de aceea și sfera periplului tematic mătură preferințe și pasiuni cu vin, pe o filieră ilustrată de mari nume, din „viețile tăcute” ale picturii flamande obsedate de existența obiectului eroizat, ca reflex al unei biografii umane cu implicarea psihologiei artistului și, inerent, a receptorului, dar și din peisagistica de tradiție panteistă, ca retrăire intensă și nu ca reproducere pitorească. Deosebit, în contextul unei expoziții ce se cere trăită și nu parcursă pur și simplu, este capitolul portretisticii, de la candoarea aproape naïvă a imaginii copilăriei, ca în tradiția marilor francezi impresionisti, pînă la patetica, uneori dramatică analiză psihologică operată asupra modelului matur, cu o întregă biografie conținută. Important în discuția despre arta lui Catrinescu nu este neapărat cîmpul tematic, pînă la urmă tradițional, ci încercătura de picturalitate existentă la nivelul fiecărei imagini și, prin restringere, în fiecare centimetru de materie cromatică. Desfășurări rapide de forme și atmosferă, o alegere ce pare să antreneze întreaga suprafață pentru a o transforma într-o capcană întinsă privitorului, trecerea muzicală, prin subtilități tonale atent modulate și vibrații atmosferice, de la un plan la altul, de la concrete la impalpabil, innobilează struc-

tura tabloului cu emblematica poeziei conținute. Aflat la început sub semnul densității sonore, fruste chiar, ale cromaticei, cu o bogăție de materie picturală ce amintea de filiera Andreescu-Petrescu, artistul și-a temperat, poate nu fără patetice confruntări de atelier, această propensiune inițială, trecînd la frontiera laxă dintre vigoare și rafinament, dintre observație și abstracție, apropiindu-se de ceea ce a definit în arta noastră un Palady. El, obsedat la început de concretețe substanței și de primatul formei, tînde printr-un firesc proces de intelectualizare, către ipostaza abstragerii, în sensul reținerii esenței și a utilizării ei ca suport pentru emiterea unor mesaje ample și subtile, codificate după legile picturalității autonome. În felul acesta demonstrează că, în realitate, tradiția poate însemna — și trebuie să însemne — condiție funcțională și punct de plecare către reevaluări de substanță, că elementele marii arte sînt simple în enunț și dificile în materializare, cerînd talent, pasiune, ordine și profesionalism. Din toate acestea Gabriel Catrinescu și-a construit o personalitate fermă, aparte și incomodă prin tumultul interior, instituindu-se ca una din certitudinile picturii noastre autentice într-un fel definitiv, fără publicitate sau frondă dar cu atît mai mult apt pentru a rămîne în memoria selectivă propriei artei.

Virgil Mocanu

Sculpturi din expoziția soților Armenni și Anton Eberwein (Galeria „Simeza”)

MUZICĂ

„D'ale carnavalului” pe note...

OPERA dramaturgică a lui Caragiale, înfiptă ca un semn de punctuație absolut necesar în con-textul cultural contemporan, oferă artiștilor postmergători propriul unghi optic îndreptat înspre un sector de lume, ea o prismă care nu corectează realul, ci îl dezbracă de ades înșelătoare strale ale iluziei. Imposibil să aderi la acest joc de-a adevărul, un „simplu joc de societate”, dacă nu ai gustul realității fruste, al compozițiilor picante, al portretizării „obișnuitului” cu umor și sargă; doar atunci ai libertatea să intri în aventura culselor, a descinderii în banalul cotidian (atît de omenește de adevărat), colțat înduioșător în nuanțele „sepia” ale unei fotografii tip 1900. Teatrul lui Caragiale este cel mai fidel „album de fotografii” din epocă; personajele sale îl ignoră pe artistul fotograf atît timp cît memoria obședantă li se pare binemeritată, compensatorie și nepericuloasă, adresîndu-și zîmbetul inocent și candida privire aparatului! Eroi farselor caragialești dansează pe sîrmă după o muzică melancolică; ridicolii în suferință, groțesii în bravură, își subliniază cu incintă de sine impotura, etalînd incultură și prost gust; în liniștea obiectivă a „camerei obscure”, contrul inconstanței și inconstanței lor omenești s-a imprimat pentru totdeauna. Aceasta este lumea risului (atît de nuanțat) pe care compozitorul Emil Lerescu încearcă s-o reînvie în opera sa comică „D'ale carnavalului”.

Mița Baston, Bibicul, Didina Mazu, Crăcănel, Pampon sînt rude bune cu personajele Comediei dell'arte, acest compartiment dramatic al risului sănătos și al șarjei de spirit aflîndu-se mai direct

(mai simplu...) corespondentul muzical în operetă; totuși, Emil Lerescu s-a oprit la opera comică (așa cum a făcut și Verdi în Falstaff, sau Paul Constantinescu și Matei Socor în celelalte două opere românești care „cîntă” cu replicile lui Caragiale, O noapte furtunoasă și Conu Leonida față cu reacțiunea) pentru a-și caracteriza personajele în voce, într-un spațiu mai sensibil la detaliul psihologic, spațiu al implicațiilor muzicale mature. În arhitecturarea lucrării, compozitorul a optat pentru o atitudine clasică, discretă dar (sigur) adecvată, față de text — secțiunile operet, ambianța, densitatea personajelor, sugestivele intonații, sublinierile lexicale, fluctuația de tonus etc. reflectă cu fidelitate textul și modelul teatral. Prolog, trei acte și două antracte — cu scene, arii, duete etc. — se desfășoară aproape fără delimitări categorice, cursivitatea și viteza înlîntuirii secvențelor descriînd o veritabilă „cursă a farselor”.

Comedia lui Caragiale își compune de-a dreptul muzical strategia de conducere a personajelor (cu sau fără mască) în desulul relațiilor și situațiilor periculoase (moderat), abia finalul aducîndu-i față în față pe urmăriți și urmăritori, care, scoțîndu-și măștile și reasezînd cu grijă adevărul în cămarile păzite ale intereselor private, se pun de acord asupra unui happy end rezonabil. Emil Lerescu urmărește îndeaproape strategia dramaturgică; trama conține, de altfel, celei mai pretențioase structuri de libret (comic). Personajele operet se zbat între gelozie, ispită și nedumerire, aidoma celor din piesă, se ascund sau caută, altfel spus, sînt investite cu acțiune. Versiunea de

concert a operei nu are cum să vizualizeze continuitatea dintre replică, gest, mișcare scenică; o presupunem în măsură în care partitura lasă să se întrevadă o astfel de intenție și, mai ales, ajută de memoria mult prea sensibilizată la subiectul „Caragiale” pentru a nu opera instantaneu decupaje de peliculă „complementare”. Avantajele compunerii unei opere pe un text dramatic valoros sînt multiple; cea care se întoarce cîriva împotriva demersului compozitorului este însăși celebritatea textului — într-alt jucat și cunoscut incit se propune (și impune) cu dezinvoltură ca model spectacular operet muzicale. Cu atît mai mult în cazul unei prime audiții cu doar muzica operei, modelul teatral nu întîlnește aici o replică spectaculară (specifică operei ca spectacol sincretic), pînă, cum s-a și întîmplat, și receptarea muzicii sub semnul său autoritar.

În ce măsură, desprînsă artificial de aura comică pe care inevitabil i-o imprimă libretul, reușește opera să fie, cum își propune, „comică”? Există pașii de autentică opera buffa, care, oscilînd între melodrama lacrimogenă și explozia de burlesc, eliberează un substanțial comic de fibră caragialească. La aceasta concură selecțiile melodice (din folclorul popular, de mahală și din muzica de salon a timpului) inspirate, mozaicarea ideilor caracterizatoare, și, nu în ultimul rînd, maniera flexibilă de interpretare compozițională a textului. Uneori, însă, muzica uită dezideratul comic, parodia riscînd să piardă seninătatea, tonul de voie bună, sobriezîndu-se sau încărcîndu-se de prea mult mister, de inutilă și monotona țînere în tensiune (mică).

Pentru ca recuzita de operă să fie cît mai complet speculată (seara balului mascat), partitura a încorporat secvențe de dans (vals, cadril, deci — coregrafie) și momente corale (plămădite însă din altă materie decît restul muzicii, greoaie prin inerția unui tradiționalism neadecvat), dar abia acesta este momentul cînd apropierea de operetă devine molipsitoare!

Există muzică de operă și spectacole de operă; ori, muzica este în sine valoroasă și rotunjită într-o formă care-l favorizează desprinderea de spectacol, acesta din urmă fiind ținut în rezervă ca ocazională înveșmîntare scenică. Opera „D'ale carnavalului” de Emil Lerescu este gîndită însă ca spectacol, ideile care nu rezultă în primul rînd din dificultatea de a ignora modelul teatral al celebrei comedii, ci din felul în care muzica lasă libertate prelungirii și completării portativelor cu substanțiale adaosuri de regie, mișcare, dans, culoare, lumini etc. — rezultatul sintetic al viitoarelor puneri în scenă (așteptată, necesară) pînă — de ce nu? —, să devină, la rîndu-i, model spectacular. Poate că nostalgia spectacolului ne-a fost trezită și de interpretarea foarte „actoricească” (excellentă) a rolurilor de către soliști de talent ai scenei lirice românești — Elvira Cirje, Gherda Radler, Adina Iurascu, Valentin Teodoran, Pompei Hărășteanu, Bogdan Paucă, Valentin Loghin, George Lambrache, Nicolae Andreescu, Emil Iurascu... — de impresia de „finit”, și deci gata de intrare pe scena teatrului liric, pe care ne-a lăsat-o versiunea de concert a operei, versiune la care subseru Orchestra simfonică a RTV și, cu o mină sigură, de maestru, Ludovic Bacî.

Carmen Cărneci

Satira și umorul în secolul trecut (III)

„Cicala” și „Sarsailă”

■ NEASTIMPĂRATUL N. T. Orășanu nu se lasă speriat de cele șase suspendări pe care le-a avut „NICHIPERCEA” și caută noi formule ca să meargă mai departe pe drumul, mult iubit de el, al publicisticii umoristice. La 11 februarie 1865 el reușește să scoată încă o revistă: „CICALA” (apare până la 20 mai 1865). Un Ioan A. Geanoglu se intitula director, dar conducătorul real al revistei era Orășanu. Semnind cu diferite pseudonime, au colaborat la cele 15 numere apărute din „CICALA”: N. Filimon, Gr. Tăutu, Radu Rosetti, Pantazi Ghica.

O „poezie” din „CICALA”:

NUMARUL PĂCATELOR

De câte ori pe zi, și chiar și mai mult
Se zice cum că omul cel bun cade-n păcat!
Femeia înțeleaptă de câte ori? — Nu spune
Apostolul, dar tace; vezi, asta e ciudat.

În paginile „CICALA” găsim și un anunț trist, privind înecarea din viață a lui Nicolae Filimon:

NECROLOG

Vineri, la 19 ale curentei (19 martie 1865 — n.n.) d. N. M. Philémon a lăsat sândate tuturor amicilor și cunoscuților săi, la o oră de dimineață. Cel ce s-a folosit de scrierile numeroase prin care neobositul Philémon a căutat a forma în public gustul bucuriei și frumosului, regretă, dîmpreună cu noi pierderea ce au făcut muzele române în persoana unită din acei care se consacraseră cu cel mai mare devotament la cultura lor.

Și tot în domeniul literaturii, „CICALA” publică un anunț, cu litere mari, pe un sfert de pagină:

Măști, la 13 aprilie (1865 — n.n.), la 8 ore de seară, D. Hăjdău va ține în Salonul Ministerului de Culte o lectură despre Viața și rebelele lui Ion Vodă, mai cu seamă din punct de vedere al artei militare.

„SARSAILĂ” a apărut după suspendarea „CICALA” — la 27 februarie 1866 (până la 13 mai 1866), purtând număratoarea strămoșului său, „NICHIPERCEA”: Anul VIII, nr. 37 (în loc de anul I, nr. 1). Pe prima pagină se și anunță: „SARSAILĂ” va continua cu număratoarea lui „NICHIPERCEA”. Abonații lui „NICHIPERCEA” și ai „CICALA” vor primi pe „SARSAILĂ”, pentru că „SARSAILA” este o continuare a lui „CICALA”, răposat a doua oară după ce a înviat din moarte [...].

O poezie veselă din „SARSAILĂ”:

OGLINDA

Bătrîna Lina ce altă dată
Era frumoasă de te uimea,
Astăzi retrasă și dezolată
Încă tot jună se mai credea.

Dar o oglindă luînd în mînă
Cum ochii-ntrînsa și-a aruncat
Strigă: — O, Doamne sfînte,
Oglînde! astăzi cit s-au schimbat.

Și o axiomă filosofică:

„Amorul cu luna se asemuește,
Trebuie să scază dacă nu mai crește”

„Strechea” și „Daracul”

■ CÎND a apărut revista „STRECHEA” (București, 16 noiembrie 1867), dumnealui, I. C. Lerescu, fondatorul și redactorul respectiv, explică unor cititorilor:

„Pentru acel care nu înțelege numele acestui foi, „STRECHEA” este un insect răutăcios, supărător, nesuferit vitelor; și pîșcă, înșepă atât de rău încît le face să-și ia cîmp și s-alerge nebune. Amicii noștri dar să nu se supere dacă apariția „STRECHEI” va supăra pe mulți [...]. Nu aparținem nici uneia din partidele politice. Vom înfrunta mai cu seamă pe cei mari și tari. Vom ride mult cu toții de cei ce se furdănesc cu un renume ciștigat fără merite [...]. Dar o parte din coloanele „STRECHEI” va fi consacrată cercetărilor literare și științifice”.

„STRECHEA” a apărut până la 15 februarie 1868, cînd a fost suspendat pentru deseale sale atacuri îndreptate împotriva domnitorului și a familiei sale — deci împotriva Coroanei, cum se menționează în actul de acuzație respectiv. Lerescu este dat în judecată, dar inter-

vine surpriza: el declară, în fața judecătorului, că fondatorii și redactorii răspunzători sînt Dimitrie Bolintineanu și Gr. H. Grindea. Iată-l deci pe poetul Bolintineanu amestecat, discret, într-o campanie antimonarhică. Pînă la urmă se pare că nici unul dintre cei trei eroi n-au pățit nimic, fiind achitați.

Uă glumă, a lui G. Sion, apărută în „STRECHEA”:

Mă plîngeam că murdăria
Zace la fereastra mea,
Și că poate Primăria
De aceasta nu știa.

Iată însă că o ceată
De ciini mari și leșinați,
La fereastra mea s-adună
Cu dinți aprigi înarmați.

Ei au mirosit îndată
Un cal mort aci uitat
Și, bucată cu bucată,
Într-o noapte l-au mincat.

Iar un epistat a zis
Că primarul i-a trimis.

„DARACUL” se specializase în critica adresată primăriei Capitalei, dar nu ocolea nici articolele și desenele patriotice. Această revistă a apărut la București, de la 5 ianuarie 1869 și pînă la 8 ianuarie 1872 și apoi din nou în perioada iulie-octombrie 1876. Conducătorul „DARACULUI” este ascuns sub diferite pseudonime, dar pînă la urmă se află că este experimentatul N. T. Orășanu. Un desen din „DARACUL”, apărut la 5 ianuarie 1870:

EXPEDIȚIUNEA ELECTORALĂ

Vitejii partidelor politice au pornit la marea bătălie pentru cîștigarea alegerilor din Capitală. Bine „înarmați” cu butoaie cu vin, bravi năvălesc spre sectoare: Albastru, Verde, Galben și Negru — cum era împărțit orașul la vremea aceea. Explicația desenului:

— Dacă-am putea zice ca Francisc I: Tot e pierdut, afară de onoare — [pe] care am pierdut-o de mult!!!

Și un desen de nuanță patriotică („DARACUL”, 2 mai 1870):

Sus, stînga:

Vizitatorul: — Ce om a purtat așa mare coroană?
Custodele: — Un om care a avut cap l... și cap pămîntesc.
(Coroana lui Ștefan cel Mare).

Sus, dreapta:

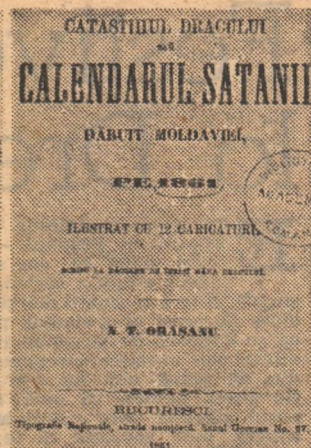
— Dar astă mantie, ce om s-a putut îmbrăca cu dînsa?
— Un om mare, nu din soiul piticilor
(Mîrcea cel Bătrîn).

Jos, stînga:

— Dar astă spadă, cine a putut-o minui?
— Un om care avea inimă română și braț de viteaz
(Mihai Viteazul).

Jos, dreapta:

— Toate bune, dar cloșca asta de ce nu mai scoate pui?
— Pentrucă-i mincați voi ouăle și nu le lăsați să clocească.
(Tezaurul Cloșca cu pui de aur).

Trei calendare

■ ÎNȚIUL calendar editat de N. T. Orășanu (Calendarul SATANIEI) a apărut la București, în anul 1861, fiind „ilustrat cu 12 caricaturi și scris la răcoare de însuși mina dracului — și dăruit Moldaviei”. Această dăruire constă în faptul că mai mult de jumătate din textul calendarului este rezervat povestirii unei călătorii prin Moldova, cu trecere prin toate marile orașe. Despre Iași călătorul Orășanu spune:

„Toată frumusețea acestei capitale constă în două petice de uliță pavate cu piatră cubică, pe care frații noștri de acolo nu lipsesc a le recomanda oricărui străin și pe care ei singuri le privesc cu atîta plăcere încît imi vine a crede că la vreme de nevoie le-ar minca ca pe niște bucăți de cașcaval. Mă mir cum nu s-a găsit vreun poet care să facă vreo odă acestor calipuri de peatră [...]”.

Un Calendar al Vice-Strigoifului, „umoristic, satiric, cu ilustrațiuni, compus de Bucur Răsulea”, a apărut în limba română, la Pesta, în anul 1862. Are: Fabule, Explicația lunilor; Snoave; Glume.

Cîteva dintre explicațiile Zodiilor, „adică ale semnelor cerești”:

SCORPIA, e un dobitoac foarte crud. La noi este foarte cunoscută. Trăiește după sudoarea altor viețuitoare.

BERBECUL, e un dobitoac necruțător; parcă a studiat în școala de pumn-lupte (box — n.n.), chiar ea și unui jurnaliști.

CALENDARUL LUI NASTRATIN HOGEA îl găsim apărut la București, „pe anul de la Hristos 1870, iar de la trădare (înlăturarea lui Cuza — n.n.), al 4-lea”. V. Botez, editorul, face cîteva profeții pentru acest an 1870:

— În septembrie începem a culege ce am semănat. Fericiti cei ce au semănat înfrățirea; vai de cei ce au aruncat sîmînța discordiei.

— Cu sfîrșitul lunii decembrie se sfîrșește și anul. Nu însă și discordiile dintre noi, prin urmare nici suferințele noastre.

Explicînd Zodiile, V. Botez este mai categoric decît Bucur Răsulea:

SCORPIA se potrivește cu clocoii noștri; și unii și alții sînt plini de venin.

TAURUL, zis Boul sau Boerescu, cel mai mare dintre dobitoace, i se vor mai scurta coarnele.

În deceniul 1861—1870 au mai apărut și alte calendare, unele dintre ele continuîndu-și seria dincolo de 1870. Pe cele mai de seamă le vom cerceta, spre a le face cunoscute cititorilor care urmăresc acest „serial” umoristic.

Documentar de Ion Munteanu

Festival muzical la Dresda

ERA firesc ca Dresda să-și aibă propriul ei Festival — și iată că acum, după ce am asistat la a șasea ediție a sărbătorii muzicale anuale, tinere și cu atât mai puternice, găzduite de acest oraș-simbol, pot afirma că ea se situează de pe acum în rândul manifestărilor artistice europene de prim ordin. Și parecă nici nu s-ar fi putut să fie altfel, pentru că aici simți la tot pasul vibrația unor valori atât de covârșitoare, încât senzația că te afli într-un oin creuzetele în care s-a strins frumusețea omenirii nu te părăsește, nici o clipă. Nu mai fusesem la Dresda din 1964; văzusem atunci *Zwinger*-ul la puțin timp după renașterea lui din cenușa războiului — și acum alerg să-mi regăsesc dragostea pentru splendorile pe care este reconfortant să le afli în același loc. Toată lumea se îngheșuie în fața *Madonei sirtine*, dar în aceeași sală a Galeriei de pictură, cum intri, pe dreapta, te privește băiatul acela al lui Pinturicchio, cu irezistibila lui seriozitate prematură, cu buzele strinse într-un fel de rictus dulce de încăpăținare juvenilă; apoi, incremenesc dinaintea fetei care citește scrisoarea la fereastră și îmi reconfirm convingerea că pinzele lui Vermeer au o putere hipnotică, ce nu-ți dă voie să te urnești, multă vreme, din fața lor. Într-una din dimineți, iau trenul și ajung repede la Meissen, unde nu am răbdare să urmez mulțimile ce se îngheșuie spre manufactura porțelanurilor faimoase, ci ascult orga răsunând sub ogivele splendidului dom și apoi, la Albrechtsburg, mă inclîn simplității patetice a fascinantelor statui gotice...

Intr-un asemenea cadru, deci, nu se putea ca marea muzică să nu se simtă la ea acasă. Iar cînd directorul Festivalului muzical din Dresda, dr. Winfried Höntsch, trasa, în conferința de presă finală a impresionantei reuniuni de forțe artistice și măiestrii, bilanțul cifric (în șaisprezece zile avuseseră loc o sută șaisprezece manifestări, urmărîte de o sută de mii de oameni), cînd amintea că doar într-o singură zi, intitulată „Dresda cîntă, face muzică”, în care concertisții orașului ieșiseră în străzi, piețe, parcuri, incinte, publicul lor se ridicase la douăzeci de mii de oameni, el exprima de fapt adevărul că întreaga populație a urbei luase parte la un eveniment de biruință a spiritului, săvîrșit cu o cheltuială imensă de energie, capacitate organizatorică, conștiință a însemnătății faptului de cultură. Rememorîndu-mi, într-o clipă, filmul foarte numeroaselor spectacole, concerte, audiții de muzică nouă, îmi dau seama de faptul că noțiunea de „seamă neocupat” pur și simplu nu exista; dimpotrivă, pentru fiecare fericit posesor de bilete — îndeosebi la concertele faimoasei *Capelle de Stat*, ale suavului cor de copii *Kreuzchor*, la spectacolele de operă sau la recitalurile marilor soliști — trebuia să-ți închipui uneori zeci sau sute de iubitori de muzică ce stau acasă și oftează sau, mai înduioșător, vin pe la ușile sălilor, frumos gătiți și în atmosferă de sărbătoare, așteptînd „biletul în plus” care, bineînțeles, de cele mai multe ori nu apare.

Din prima scară, iau contact cu calitatea deosebită a *Capellei de Stat*, mîndrie simfonică a Dresdei, socotită acum printre orchestrele de prim rang mondial — și una dintre cele mai solicitate pentru înregistrări pe discuri. În 1979, o ascultasem la Festivalul din Lucerna într-o simfonie de Bruckner, sub conducerea dirijorului ei permanent, același Herbert Blomstedt; mărturisesc însă că acum impresia este și mai puternică și justifică ceea ce aflasem despre evoluția interpretativă a ansamblului și șefului de orchestră. Acurateței și severității stilistice li s-au adăugat un plus de pasiune, o sin-

ceritate și o mlădiere mai liberă a frazării, un aliaj de simplitate și apel direct la sensibilitatea ascultătorului. *Capela de Stat* este ca stofele de mare calitate, care se impun nu neapărat printr-un colorit deosebit sau prin amestecul extravagant de fibre, ci prin mingișiere nobilă pe care o resimte cel ce le atinge. Sonoritatea este rafinată și realizează variația, diversitatea, în cadrul acelei emisii permanente îngrijite, niciodată fortate sau ostentative, a tonului. Am admirat-o, fără îndoială, în tîlmăcirea *Simfoniei despărțirii* sau a rar cîntatei *Missa in tempore belli* de Joseph Haydn, maestru universal sărbătorit la un sfert de veac de la naștere. Dar am apreciat-o parcă mai mult ca oricînd în colaborarea cu un solist de talia lui Maurizio Pollini (*Concertul nr. 4 pentru pian și orchestră* de Beethoven). Era, pentru mine, a treia întîlnire cu arta celui unanim considerat printre primii maeștri ai clavierului din lume. Asistasem la nașterea gloriei lui Pollini în 1960, la Concursul Chopin de la Varșovia, cînd, de la primele sunete ale *Nocturnei în do minor*, tînrul de abia optsprezece ani, cu apariție firavă și austeritate aproape nefirească, se văzuse înconjurat de aura cîștigătorului sigur al prestigioasei întreceri pianistice. După un deceniu, îl regăseam la Bienala de muzică contemporană de la Zagreb, scăpărător de inteligență analitică și stringență ritmică în paginile dificile ale unor Schönberg, Boulez... În *Concertul nr. 4*, la repetiția generală cu public (deși are loc dimineața, enorma sală a Palatului de cultură din Dresda este arhiplină) încerc o ușoară decepție și îmi amintesc că în înregistrările cu ultimele *Sonate beethoveniene* Pollini putuse fi acuzat de răceală. În seară concertului însă, lucrurile se schimbă: pianistul încintă, mai ales prin ideala restituire a celui *ton alb*, nevibrat, dar încărcat de o forță expresivă invers proporțională cu rezerva lui pudică, ce constituie parcă însăși emblema celui mai esențial dintre *Concertele de pian beethoveniene* — atît în exordul solistic ce deschide lucrarea cit și în replicile covârșite de emoție ale dramaticei mișcări lente. Drama nu este niciodată clamată, strigată pe șleau, ci propusă, sugerată, creionată.

LIEDUL

SĂRBĂTORI îndelung așteptate sînt seriile de lieduri ale marilor artiști ai cîntului. Peter Schreier, tenorul-muzician a-camat pretutîndeni, este fiul Dresdei și înconjurat de o dragoste mișcătoare și ușor detectabilă. În lipsa lui Sviatoslav Richter, care, ca și în alte împrejurări, și-a contramandat participarea, am ascultat ciclul schubertian *Frumoasa morărită* cu un acompaniament aranjat pentru ghi-tară, altminteri excelent redat de reputatul instrumentist Konrad Ragossnig. Glasul lui Schreier este capabil de mîngieri catifelate și de chemări virile și deapănă cu înăltare sirul primăvăratecelor lieduri evocînd începutul peregrinării-lor personajului simbolic al lui Schubert — Căltătorul — în aventura ce-și are o concluzie sfîșietoare în ulteriorul ciclu *Căltătorie de iarnă*. Și totuși, era cu neputință ca lipsa suportului pianistic să nu diminueze impactul interpretării: cum să ne închipuim, de pildă, un asemenea lied de explozie a pasiunii cum este *Ungehduld* (Nerăbdare) doar cu o subîntreacă însoțire gitaristică? Din acest punct de vedere, baritonul Hermann Prey a apărut avantajat, seara lui de lieduri și balade de Schubert pe versurile lui Goethe beneficiind de colaborarea pianistică excelentă a lui Helmut Deutsch. În pagini mai umbrite sau celebre (ca faimosul *Erlkönig*),

Scenă din Cavalerul Rozelor

Prey a evidențiat o artă ce alia spontanitatea cu suprema știință a conducerii vocii (de neuit puritatea liniei din *Meeres Stille*), dovedindu-se în orice clipă deopotrivă de autentic și original. Stilul părea încorporat unei personalități înzestrate cu har și farmec.

SPECTACOLUL DE OPERĂ

AIICI se impune neapărat un paragraf special, pentru că în Republica Democrată Germană există o mare școală a spectacolului liric, care cheazăște atractivitatea contemporană a genului operai. La Dresda, aflăm o corespondență firescă cu ceea ce știam despre biruințele de la Staatsoper și Komische Oper din Berlin. Și chiar spectacolul cu una din acele atît de temute de regizori *dramma per musica* ale lui Händel, *Xerxes* — care poate cădea ușor în desuetudine statică — scilpește de vervă și de un subtil dozat umor; versiunea respectă situațiile și relațiile dintre personaje dar în același timp le înconjoară cu o ironie caricaturală de bun gust. Regia excelentă (Cristine Mielitz) este sprijinită de o serie de cîntăreți-actori de mare talent.

Am revăzut cu delici *Cavalerul rozelor* care, de la premiera din Dresda, datată 26 ianuarie 1911, a rămas o chintezență a prezenței lui Richard Strauss în viața muzicală a orașului. Spectacolul de acum nu mai este nou, dar are parfumul tradiției și ni-l arată pe Theo Adam în toată grandoearea lui de maestru al scenei muzicale, demonstrîndu-ne că grobianul și ridicolul *Ochs auf Lerchenau* poate fi înfrunghiat totuși cu haz decent și implicită distincție. Magistral! Tot aici am avut prilejul unei alte revelații, interpreta *Mareșalei*, prea puțin cunoscută la noi Enriqueta Tarrés, dovedindu-ne că faima „monstrilor sacri” (Schwarzkopf & co.) poate fi egalată, într-atît de nobil muzicală, emoționantă și comunicativă s-a dovedit crearea celui mai frumos rol al operai. O nouă teatrustraussiană a fost premiera, la Dres-

da, cu *Ariadna la Naxos*, în regia lui Joachim Herz. Alternarea dintre „teatrul în teatru” și opera efectivă, episoadele nașterii unui spectacol comandat și privirea cumva amuzată asupra vechilor figuri ale operai mitologice au prilejuit o evoluție de o perfectă virtuozitate ansamblului dirijat de Siegfried Kurz.

ȘI MULTE ALTELE

MI-AM asumat conștient riscul de a nu comenta pe larg toate evenimentele Festivalului de la Dresda; ar fi fost cu neputință în spațiul dat. Anul acesta, s-a acordat o însemnătate aparte operai de copii — și am asistat la cîteva spectacole ale ansamblului dedicat exclusiv acestui domeniu, condus, la Moscova, de Natalia Saz; n-ar trebui să uit de concertele faimosului *Kreuzchor* dirijat de Martin Flämig (care ne-au prilejuit, între altele, cunoașterea unui *Requiem* al compozitorului sovietic Alfred Schnittke); de oratoriul popular *Axon Esti* al lui Mikis Theodorakis; de spectacolele teatrului *La Fenice* din Veneția, care ne-au înfățișat o operă puțin știută a lui Donizetti — *Maria di Rudenz*; de ansamblul de teatru instrumental *The Fires of London* animat de compozitorul Peter Maxwell Davies; de concertele Filarmonicii din Varșovia; și mai cu seamă de seara de muzică nouă a discipolilor Școlii superioare de muzică „Karl Maria von Weber” din Dresda, care ne-a amintit atît de dulos de propriile noastre concerte-dezbateri.

Îmi permit să elogiez călduros activitatea biroului de presă al Festivalului — pildă de ospitalitate și operativitate — și să amintesc de receptivitatea doctorului Höntsch la dezideratul de a fi cuprins pe viitor în admirabilele Festivaluri muzicale de la Dresda și participări românești de prestigiu.

Alfred Hoffman

Poezie românească în veșmint englezesc

P RINTRE cei care în ultimele trei decenii au transpus în engleză zeci de mii de pagini de proză și teatru și zeci de mii de versuri ale poezilor români din toate timpurile, Dan Duțescu este de mult apreciat nu numai ca unul dintre cei mai activi și mai reputați traducători în română, ci și unul din cei mai îndemînateci minutori ai englezei idiomatice, suple și moderne în transpunerea poeziei și prozei românești.

Publicul larg îl cunoaște mai ales prin temelia solidă și zidurile splendide pe care le-a durat pentru edificul în care s-au mutat Shakespeare și alți elisabetani în România (tragedii, comedii și piese istorice, unele transpuse în cea fructuoasă colaborare cu Leon Levitchi din care a rodit și *Antologia bilingvă Shakespeare* — printre alte valoroase instrumente de lucru și cultură). Încă și mai mult este prețuit pentru traducerea integrală a *Po-vestirilor din Canterbury*, precum și a acc-

*) Ana Blandiana, *Poeme/Poems*, Editura Eminescu, 1982, 176 p., cu o prefață de Dumitru Micu.

Romanian Poems, an Anthology of Verse Selected and Translated by Dan Duțescu, Editura Eminescu, 1982, 334 p., cu un edificator și amuzant cuvînt înainte al traducătorului, cu indice de nume și indice al poeziilor după primul vers.

lui „prim roman” din literatura engleză, *Troilus și Cresida* — monumente de limbă literară care i-au adus lui Duțescu și supranumele de „ambasador al lui Chaucer” în cultura românească.

Am ținut să spicuiesc aceste cîteva aspecte ale activității și personalității lui Dan Duțescu sub imperiul marii bucurii pe care mi-a produs-o parcurgerea celor două volume de traduceri în engleză din poezia românească, publicate în această primăvară de Editura Eminescu. *) (Alături de Editura Minerva, aceasta continuă eforturile foarte laudabile de a transmite și peste hotare unele din nestematele poeziei noastre).

Este vorba de inspirata culegere din poezia Anei Blandiana căreia abilitatea deosebită a lui Duțescu de a-și mlădia exprimarea subordonîndu-se întru totul intențiilor autorului i-a redat farmecul, sensibilitatea, cîndoearea și prospețimea cu aceeași naturalețe ca și a originalului. Chiar dacă personal aș fi dorit să vîd în acest volum și alte poezii ale autoarei, care îmi erau mai dragi, oricum am citit pe nerăsuflăte volumul — încercînd să-l privesc și prin prisma celor deprinși cu poezia englezească și americană din zilele noastre — și impresia a fost copleșitoare.

Dar încă și mai impresionant pentru toți cei interesați și, sperăm, și pentru cititorii de limbă engleză care vor ajunge să vadă această carte, este celălalt volum

tradus de Duțescu: o foarte amplă selecție de versuri românești de azi și de ieri — și de foarte demult. De la Anton Pann cu minunile sale de înțelepciune și vorbă, pînă la experimentele insolite ale poezilor care încă n-au împlinit 30 de ani, Dan Duțescu și-a pus la bătaie tot arsenalul pentru a face să răsună, — într-o engleză impecabilă și în spiritul evoluției limbajului poetic englezesc — sonete, ode, balade, fabule, imnuri și alte poezii cu rezonanțe patriotice, politice, profesionale de credință și crezuri poetice, „cărți” ghicitori și cicluri pentru copii, poeme într-un vers. Evident într-o mai mare măsură decît traduceriile în română, multe din aceste versuri cer tîlmăcitorului fidel har poetic, sclipiri de umor sau scintile de geniu (și Duțescu arată și aici, ca și în traduceriile pentru români, în activitatea didactică și în conversație, că le are pe toate și le chivernisește după toate regulile artei).

Intensificată ca efect de o destul de ciudată organizare a volumului, această uluitoare varietate compensează unele carențe de selecție și evidențiază spiritul mobil al celui care s-a „auto-antologat”, alegînd poate doar o treime din realizările sale de traducător în engleză (renunțînd de pildă la versiunea premiată din *Balada Meșterului Manole*). În dorința de a prezenta un tablou cit mai bogat și mai nuanțat al poeziei româ-

nești din ultimul secol și jumătate, Duțescu s-a lăsat evident călăuzit de gustul său literar, de autoexigența traducătorului dăruit și versat și de o bună cunoaștere a orizontului de așteptare al cititorului de limbă engleză (pentru care ar fi fost utile notițe bio-bibliografice sau o succintă prezentare a poeziei românești).

După apariția unor culegeri mai mici — la care Duțescu și-a adus întotdeauna contribuția — această primă „antologie de traducător în engleză”, *Romanian Poems*, constituie o mare izbîndă, un eveniment de mult așteptat, o piatră de hotar pe drumul greu și plin de piedici al poeziei românești către publicul anglo-saxon.

Dubiul eveniment editorial arată cu prisosință și valoarea incontestabilă a poeziei românești, și diversitatea ei extraordinară și încă un lucru cu care ne mindrim: Dan Duțescu înfrunghiează în cel mai înalt grad calitățile traducătorului modern din România — competență lingvistică de nivel academic (vocabular bogat, variat și expresiv, diferențiat cu justificări experte pînă la cele mai fine nuanțe, stăpînire perfectă și intransigentă a gramaticii adecvate fiecărui stil funcțional, expresivitate, dexteritate în transpunerea jocurilor de cuvînte etc.), imbinată cu dragoste pasionată pentru limba și literatura românilor, cu opțiunea hotărîtă în favoarea devotamentului împins pînă la sacrificiu și la caznă fără odihnă pentru a nu trăda nici o pîrticică din truda autorilor.

Andrei Bantaș

Giachen Michel Nay: Fruntea cirezii

Meridiane

GIACHEN Michel Nay a fost unul dintre cei mai de seamă scriitori de expresie română sursilvand, poet și prozator profund atașat prin origine și prin mediul său de viață de lumea satului.

S-a născut la Trun-Zignau, cantonul Grizon (Grischun). Studiile liceale (făcute cu oarecare întârziere, datorită unor condiții materiale precare) le-a urmat la Mustér și Schwyz, iar cele universitare la Basel, unde a obținut diploma de doctor în medicină. A fost până la

moarte medic de țară, mai ales în satul natal, ceea ce i-a permis să cunoască și să se identifice cu viața aspră a crescătorilor de vite.

A descris cu vigoare și autenticitate forța și mindria țărânului de la munte. Datorită veridicității scenei creionate, a plasticității tipurilor umane și a umorului expresiv și adesea critic cu care a înzestrat psihologia personajelor sale, a fost apropiat de maeștri ai realismului elvețian și european.

Scrișul lui, îngrijit, echilibrat și armonios, dezvăluie resurse neexplorate ale idiomului românesc în care se exprimă.

Prezența năvelă, Fruntea cirezii (La vacca pugniera), remarcabilă reușită a genului, face parte din ciclul Viața la țară (Veta purlla). Ea a fost tradusă în mai multe limbi și a imprumutat titlul excelentelor antologii în limba engleză, editate de UNESCO, în colecția operelor reprezentative din cultura europeană.

Imaginea Elveției pastorale din scrierile lui Nay nu s-a deteriorat cu totul nici azi, când efectele negative ale civilizației s-au făcut simțite în cele mai îndepărtate cătune. Crescătorii de vite, ca și pe vremea lui Nay, aprind încă focuri pe munte la fiecare 1 august, ziua națională a Elveției, în amintirea luptei populare pentru libertate.

SĂTENII din satul X erau în întrecere în fiecare an pentru cea mai puternică vacă din cireadă. Încă de la începutul toamnei, cei înflăcărați își croiau planuri năstrușnice. Iar vacile lor nu mincau — bineînțeles — ace de pin.

Gion Malerma își minase vaca lui a-brasă mai multe veri la rind la pășunea de pe munte și nu puțin dintre tovarășii lui erau invidioși pe el și pe Cruceana lui. Era o vacă de toată frumusețea, nu mare, dar grasă, cu un trup scurt și gros, măsurind întreaga câteva picioare. Mică în solduri, îngustă în părți, cu un uger până la pământ, cu gîtul scurt, cărnos și cu o căpățină ca un mai de lemn împodobit cu coarne, dintre care dreptul era orientat în afară, în timp ce stîngul, în formă de cirig, privea într-o parte, în jos. Cu părul ei frumos, cenușiu, cu armele-i malestuoase și cu ochii mari și minunați, care scintelau foc și curaj, Cruceana noastră era o figură rară. Constituia punctul de atracție în ziua în care se aduna ființa la munte. Atrăgea atenția nu numai prin putere și agerime, ci și prin deșteptăciunea și viclenia nemălinfluite la o vacă. Sub toate aspectele, era un exemplar reușit din rasa alpină grizonă. Ascultîndu-l pe Gion Malerma vorbind despre vaca lui ai fi zis că ea știa totul, doar să grăiască nu.

În iarnă îi atîrnase de gît un clopotel, al cărui clinchet o însoțea. Asculta bucură puțină muzică atunci când rumega, iar, pe de altă parte, clopotelul speria nevăstuicile gata oricînd să atace și să imbolnăvescă ugerul vacii. Toată iarna Cruceana a fost încîntată de acest clinchet, veselă și vioaie, lingînd mina și haina îngrijitorului ei, cînd o țesăla, dezmiardînd-o pe spate și pe burtă. Alerga spre adăpătoare topînd în un vîfel de lapte și Gion o lăsa în pace dacă o vedea cu paie în coarne. Dar primăvara, cînd zefirul și soarele băteau mai tare învelitoarea albă a potecilor, iar ierburile și florile începeau să incoltească pe ogoare, atunci Cruceana își lăsa capul să atîrne, nu mai zburda, nu mai lingea mina îngrijitorului, își scutura capul ca și cum ar fi vrut să se libereze de clopotel, minca și bea mai puțin, rumega mai ușor, da, și Gion o zărise de multe ori vîrsînd lacrimi amare.

Omul nostru, foarte mîndru de vaca lui, nu se dumirea ce să facă, părea bătăv, țînjea după ceva. Într-o seară, doi dintre copiii lui Gion se jucau cu o talangă pe băț, bătînd-o de mîna focului în jurul grajdului. Cruceana își ascutea urechile pe măsură ce sunetul se apropia. În timp ce-și întindea șira spinării, coastele și coada mugind și zbierînd parcă ar fi văzut urși, se trăgea în jos, spre spate, încercînd să rupă lanțul. Cînd copiii au intrat în staul, Cruceana și-a scos limba ca să lingă și să ademenească clopotul de sîrbătoare. Gion s-a lămurit. A luat talanga și s-a îndreptat cu ea spre pod. Vaca a început să răgă de-a binelea, să lingă cotarama de alamă, să se gudure și să roadă cureaua cea frumos cusută. „Aaa, asta-ți lipsea”, spuse Gion. „Ieucul nu-i scump. Na, ai talanga ta, prostuto!” Repede i-a scos clopotelul de iarnă și i-a pus talanga de pascut și din clipa aceea, Cruceana și-a recăpătat vioiciunea și sprinteneala. „Ei, ajunge, minune de vacă, ești o ade-vărată împungătoare, fruntea cirezii!”, a mai spus Gion. E lesne, dar, de priceput de ce țărânii ceilalți erau invidioși și ar fi vrut s-o înlăture pe încornorata de la pășunea Scarpetla.

Cruceana avea un fel aparte de a împunge. Mai întîi, înainte de a ajunge la bătaie, ea își măsura adversara din cap până-n picioare. Dacă era mai mare ca ea, se chitea cum s-o prindă de sub gușă

și grumaz; dacă era mai mică avea chef s-o apuce pe îndrăzneală și s-o trîntească de pămînt încît s-o facă praf din prima izbîtură. Cap la cap — nici una nu conta pentru ea — o înjunghia cu coarnele sale în cruciș în timp ce pină ce dușmanca se retrăgea mugind și scuturîndu-și căpățina înșingărată.

Toni, poreclit fruntea cirezii, nu mai avea somn din pricina afurisitei aștepta de vaci. A cheltuit o groază de bani ca să alba o vacă și mai bătaioasă, în stare s-o doboare pe bătrîna împungătoare, dar degeaba. Ultima oară însă, un prieten i-a șoptit că în Purtenza un țărân ținea o vacă bătaioasă fără pereche. Dacă putea cumva s-o cumpere, pină la toamnă va ieși neapărat învingător. Cruceana a

Îmbătrînit, iar cealaltă vacă zburdă de două veri în țărul pășunii din Purtenza, de aceea va fi cu greu răzbită. Așa că Toni, tăcut ca pămîntul, își pune haina de zile mari în buzunarele căreia îndeasă o halcă de carne afumată, o jumătate de duzină de cîrnați și mai multe plăcinte, ca să nu moară de foame la drum lung, la bastonul bunicului și pipa de sîrbătoare cu o pungă plină de tutun mărunt și se așterne la mers. Se înțelege că și-a luat cu el și țesărea plină cu bancnote și cu bani de aur, în caz de cum-părare. Era sfîrșitul lui octombrie și Toni își vinduse la țîrg animalele, așa că avea o sumă frumoasă de napoleoni.

Ajuns la Purtenza, Anton al nostru porneste după stăpînul vestitei vaci bătaioase și-l găsește destul de ușor. Fără multă codeală, fac cunoștință, și-i spune că el, Toni, tatăl, bunicul, străbunicul și răz_bunicul lui sînt cunoscuți peste tot în deal și-n împrejurimi, respectați și renumiți prin faptul că au dat comunei numărați jurați și mistrali și — deși nu e frumos să spui, iar lauda nu-i stă în obicei — că ei au avut mereu cirezile cele mai frumoase, iar cea mai grozavă dintre vaci era totdeauna a lor. Dar, în ultimii ani, Gion Malerma, un țărân însemnat și rău, a ținut o vacă șireată, brută, înșelătoare, care le-a bătut pe ale lor. E păcat ca oameni de vază să se lase dați la o parte de un asemenea ins, iar vechiul renume al familiei nu le îngăduie să fie înfrinți de niște coate-goale. Le trebuie neapărat o vacă luptătoare, oricît ar costa. El se află aici ca să cumpere vaca cea bătaioasă din Purtenza și, avînd el cîntea să se afle în fața stăpînului ei, să-l întrebe ca între prieteni, dacă are de gînd să-și

vîndă vaca. Și ca să arate că s-au spus cele necesare, Toni și-a scos țesărea și a trîntit-o pe masă cu atîta putere încît a plesnit și păsările de aur s-au roștogolit pe jos. Omul din Purtenza se holba la încăpățînatul asta lung, lăsîndu-i gura apă de pofta banilor, fiind el un pic cam strîmtoat, căci în ultimii ani nu-i mersese prea bine. „Dacă vaca-i de vînzare? Da și nu. Dacă plățiți cît face și dacă vreau să vă fac pe plac, spune cel din Purtenza, să ne tocmim! Dar mai întîi să mergem să o vedem pe Negraia. Da, da, dom'le Toni, așa luptătoare nu s-a mai văzut prin partea locului”. Gei doi nătarăi, amatori de vaci bătaioase, pornesc în sus spre o pășune de deasupra satului, ca acolo, între patru ochi, dacă se va putea, să se țîrguiască asupra vacii. Aceasta, neagră, lungă și înaltă stătea singură pe un pod; altă vacă arătoasă n-ar fi încaput lingă ea, chiar dacă podul era lung și lat. „La naiba, spuse Toni, citamăi animala, ce vacă, ce arătare, da, arc tot ce-i trebuie ca s-o ingenuncheze pe cealaltă. E înfocată, îndrăcită, încăpățînată!”, „Infocată?” — zice omul din Purtenza — „ce mai vorbă, toc are mai mult decît îl trebuie, și îndrăcit — otravă, otravă curată, uite cum gîfîie cînd îi atîngi căpățîna, dă lovituri ca un bou și nu cedează nici în fața taurului. Luptătoare sigură, fără îndoială; am ținut-o fără vîfel, așa că are pe naiba în oase; Negraia mea nu este însă hrănită ca ștepele, ai înțeles?” [...]

„Bine, bine, spuse Toni, cît ceri pe vacă?” Cel din Purtenza se leagănă mult timp într-o parte și-n alta pe virful picioarelor, se uită-n jos, apoi la vacă, mormăie o vreme înainte de a spune ceva, în cele din urmă zburdă ca lui Toni i se ridică părul măciucă: „Șaizeci de napoleoni, pe sfînta lege!” „Șaizeci — e prea mult — murmură Toni dînd din cap — pe toți dracii, asta îmi gîlește punga. Dau cincizeci, cu condiția să nu spuneti la nimeni; cumpăr și plătesc și în rest nimeni să nu-și bage nasul în țîrgul nostru” [...]

În zorii zilei următoare toată lumea aflase că Toni are o vacă bătaioasă. De unde însă, nu știa nimeni [...]

CELE două luptătoare au avut o iarnă grozavă: fin și otavă după ploie, turte de sîmînță, urulă, mămăligă, pine de seacă și chiar lapte. Da, da, orice mîrlan știe că așa se pregătește o vacă pentru luptă. Primăvara, aceste animale erau ca minjii, săreau de

Cădea seara și țărânii alergau de colo colo, foarte grijulii, chemîndu-și vacile la staul; curînd se lăsa noaptea și ei sperau să plece acasă pe lumină. Păstorii duceau vacile spre țărul unde, de obicei, veneau și luptătoarele. La Cruceana nu se amesteca nimeni, bătașii fiind prea bine cunoscuți. Negraia, vacă străină, a fost încercuită de mai mulți, dar ea a trecut printre ei izbîndu-i ca pe niște pisici. Cîțiva pași și cele două luptătoare urmau să se înfrunte. Oamenii fac cerc, nu se mai aude nici musca, totul este încordat pentru lupta ce urmează. Toni, pe o movilă, galben ca moartea, își ținea capul — pe care se întipăriseră două zbircituri în plus — în minile sale tremurătoare. Mai încolo se postase Gion. Se sprijinea în bita lui solidă, privînd în jur, ca și cum urma să fie judecat. Fața lui zbircită era schimonosită; cu cei doi dinți, singurii pe care-i mai avea în gură, o amintire din anii lui cei buni, își ținea pipa cu țevă de caprifoi, mușcînd-o și rozînd-o ca pe un cîrnat. Cruceana, de pe locul ei obișnuit, începu să scurme și să răgă ca un taur. Negraia, la fel de promptă, răspundea amenințărilor dușmancei.

Pămînt și pietricele zburau prin aer! Negraia scoate limba și-și rostogolea ochii, parcă era făcută din spirit. Cruceana, cu capul pe sus, adulmeca și sufla ca gîdilată de un urs gras. Apoi, liniște de s-ar fi auzit și săritul puricului. O întoarcere și Cruceana, cu capul în jos și cu coada pe spinare, o atacă pe Negraia. Toni sare ca un apucat, lovindu-și picioarele strimbe și agîtîndu-și minile, vrînd parcă s-o ajute pe Negraia. Gion scapă pipa din gură, aplecîndu-și capul lui de bădaran ca s-o îndemne și el pe Cruceana să lovească. Luptătoarele și-au dovedit puterea, tulburînd pe țărânii care ba ajutau pe Cruceana cu îndemnuri și amenințări, ba pe Negraia; ochii lor urmăreau fiecare mișcare, fiecare întorsătură. Zornăieli, bufnituri, trînteli, întoarceri bruște, pîndeli, cînd unul, cînd altul dintre animale era la pămînt, Cruceana și-a apucat adversara de gușă, încercînd s-o întoarcă și s-o zvîrle de pămînt. Degeaba! Adunîndu-și puterile, Negraia îi ținea piept. Atunci Cruceana încearcă să prindă capul dușmancei între coarnele ei joase, cam sub timplele celeilalte. Imposibil! Căpățîna Negraiei era așa de lată încît nu și-a putut realiza intenția; cum însă biata bătrînă lucra cu coarnele sale îndrăgite numai asupra botului Negraiei, acesta era tot înșingărat și pocit. Dar ce folos! Cu asta, Negraia devenea tot mai furioasă, tot mai apucată; un salt înapoi, un pocnet și Cruceana e în genunchi. Ca o săgăță s-a ridicat apoi în picioare, dar Negraia, cuprinsă de furie, n-avea nevoie de multe pregătiri și cu o izbîtură groznică o aruncă iar jos pe bătrînă. Cruceana încetează lupta — prima dată în viața ei — și pleacă, zburînd, scuturîndu-și capul și suflînd din greu, pe o movilă, apoi se întoarce și se uită urît la Negraia. Aceasta, ca o luptătoare de rasă, nu a alergat după dușmanca ei, așa cum fac vacile de rînd, ci, dimpotrivă, a rămas pe locul ei, mîndră, ca și cînd ar fi vrut să sune: „Bătrînicu, nu te-nține la plăcinte!”. Rezultatul a stîrnit sporovăiala țărânilor. Unu-l felicită pe Toni, altul îl ogoiește pe Gion, unul laudă pe Negraia, altul o compătimește pe Cruceana, găsînd că ea ar fi trebuit să cîștige, pentru că a luptat mai bine decît cealaltă.

În timp ce lumea se mai certa și murmură încă s-a reînceput încăierarea. Într-un salt, Cruceana coboară de pe movilă năpustindu-se iar asupra Negraiei. De data asta a fost și mai greu. Negraia, cu spinarea curbată și cu picioarele îndoit, părea pierdută; dar dintr-o zvîcnire a imbrîncit-o pe cealaltă. Aceste trînte și bătaii au durat toată noaptea [...]

Cruceana nu se lăsa în rușul capului. În cele din urmă, vîzînd că nu poate învinge, a părăsit staulul, adăpătîndu-se în spatele unei creste, unde vîcarii au descoperit-o repede, într-un anis, bolnavă și zburînd. Au ademinit-o ușurel înspire țarc, dar supărata și jignită de Cruceana nu și-a plecat capul. Era deja a patra zi de cînd bietul animal nu se atinsese nici de iarbă, nici de sarea care îi plăcea atît. Atunci bacul s-a sfătuit cu vîcarii ce-i de făcut. Au hotărît să-i spună stăpînului ca să decidă el ce-ar fi mai bine.

Gion sosește, dar Cruceana nici nu-l bagă în seamă, ca și cum ar fi fost amorțită. „Ce să fac? — iau acasă vaca — poate acolo uită tristețea și se reface.” Dar n-a ajutat la nimic, căci acasă a stat izolată și țînjitoare ca și la munte. Animalul, disprețuind hrana, avea o astfel de înfățișare că nu se mai recunoștea în el deloc Cruceana de altădată. Oamenii știutori l-au sfătuit pe Gion să taie vaca, ceea ce s-a și întimplat, deși acest animal era sufletul lui Gion și al copiilor. Carnea, încă bună și gustoasă, a fost împărțită de Gion sîracilor; pentru că nici unul din familia lui n-ar fi avut inima să mîncească dintr-un animal așa de nobil, cum fusese Cruceana. Gion l-a agățat căpățîna de ușa grajdului, ca amintire, săpînd sub ea următoarea inscripție:

„Luptătoare pină la moarte”

Prezentare și traducere de
Magdalena Popescu-Marin

Meša Selimović

● În ziua de 11 Iulie a.c. a încetat din viață marele scriitor iugoslav Meša Selimović (n. 1913), autorul capodoperei *Derwisul și moartea*, roman tradus în 47 de limbi ale lumii. (Remarcată încă de la apariție, în 1966, cartea a fost considerată cel

mai bun roman iugoslav al anului, iar în 1967 a fost distinsă cu mai multe premii literare. Versiunea românească a apărut în anul 1971). Selimović este, între altele, și autorul romanelor *Cetatea și Cerul*.

Al 19-lea Festival Marais

● Între 10 Iunie și 13 Iulie, s-a desfășurat la Paris cel de-al XIX-lea Festival Marais Organizat de către Centrul de Informație Marais, prezdat de Michel Raude, cu colaborarea Centrului cultural al comunității franceze din Belgia la Paris, a Centrului cultural sucedez, a Teatrului Essaior și cu concursul echipelor benevole ale Asociației pentru Festivalul Marais. Festivalul și-a desfășurat bogatele și variatele sale manifestări la Centrul cultural al Comunității franceze din Belgia la Paris, la biserica Saint-Merri, la teatrul Essaior la Cafe-neau Gării, în saloanele și grădina palatului Marle (din sec. al XVII-XVIII-lea), în curtea și gimnaziul CES François Couperin, în curtea de onoare a palatului Aumont (sec. al XVII-lea), în piața Marché Sainte-Catherine, scopul Festivalului fiind, odată mai mult, de a pune în valoare ansamblul arhitectural și istoric al cartierului Marais. Festivalul

a cuprins spectacole de operă, teatru, dans, concerte, expoziții. Astfel, de pildă, s-au dat 6 reprezentații cu opera burlescă *L'infidelité delusa* (în versiunea italiană), scrisă de Joseph Haydn în 1773, iar la teatrul Essaior *Insula Tulipatar*, operă bufa într-un act de Offenbach; spectacolul, scris și realizat de Alain Germain, pe muzică de Debussy, Puccini, Smetana, Strauss, Wagner, — *A l'ombre des années en fleurs* —, dat în curtea de onoare a palatului d'Aumont, spectacol în cadrul cărui personaje, martore ale istoriei anilor 1880-1900 desfășoară, în ritmul muzicii, evenimente trecutul. Dintre reprezentațiile teatrale, date în aceeași curte de onoare a palatului d'Aumont: *Palavragiul imprudent*, piesă inedită de Carlo Goldoni, jucată de colectivul teatrului Puzzle-Jean Bouchard; 6 spectacole date de către Teatrul de umbre din Surakarta (Java). Au mai avut loc, de asemenea, manifestări cinematografice, dintre care una pe tema *Cineastii și muzicienii contemporani*. Toate aceste reprezentații artistice — și încă multe, multe altele — au fost însoțite, pe toată durata Festivalului, de vizite ale acestui important și interesant cartier Marais, în care puțini turiști străini se aventurează, dar unde, aproape la fiecare pas, descoperi urme flustrând istoria Parisului. În fotografie, un afiș al festivalului.

Heinz Rühmann

● Celebru în țara sa (92 la sută din totalul concetanților săi îl cunosc și 63 la sută văd în el un model) ca și în multe alte țări, Heinz Rühmann — în imagine — a fost felicitat de președintele R. F. Germania cu prilejul celei de-a 80-a aniversări. Și-a început cariera în 1926 și de atunci a interpretat peste o sută de roluri pe scenă și pe ecran, jucând de cele mai multe ori rolurile unor personaje obișnuite care se strecoară prin viață fără a se distinge prin vreo însușire deosebită. Memorabile au rămas creațiile sale în *Moartea unui comis-volajor*, în farsele soldatului Svejik sau în rolul lui Estragon din *Așteptându-l pe Godot*. Heinz Rühmann joacă și acum la Teatrul Național din München. Și-a publicat memoriile sub titlul *Das war's* (Așa a fost).

„Provocator, amuzant, fascinant”

● Sunt termenii pe care-i folosește presa vest-germană în legătură cu expoziția Salvador Dali deschisă la München. Reunind 250 de lucrări — picturi, desene, colaje, litografii — care au efectul unei furtuni vivifiante, de natură să scoată viața culturală din letargia atmosferei estivale, expoziția cunoaște o afinență extraordinară, curiozitatea publicului sporind după încetarea din viață a soției pictorului, Gala. Cite puțin din toate — și-au propus organizatorii să prezinte, drept care lucruri de mare finețe se învecinează cu altele grosolane, opere din care se degajă o poezie tandră — cu dovezi de calcul rece.

Vesna Parun

● Cunoscută poetă croată Vesna Parun (n. 1922, la Zlarin lângă Si-bern), socotită una din cele mai mari poete din R.S.F. Iugoslavia, a fost sărbătorită la Belgrad. Vesna Parun a debutat în 1947 cu placheta *Dimineli și furtuni*, urmată de *Poeme*, 1949, *Măslina neagră*, 1955, *Robie*, 1957, *Fidelă vidului*, 1957, *Rata de aur*, 1957, *Lasă-mă să încep*, 1958, *Intelent*, 1958, *Coratul înapoiat mării*, 1959, *Tu și niciodată*, 1959, *Călărețul*, 1962, *Val, dimineață*, 1963, *Eram copil*, 1963, *Vintul Traciei*, 1964, *Ușă deschisă*, 1968. Poetă de rară sensibilitate, Vesna Parun scrie o poezie de mare prosopetie, plină de candoare, în care adie un suflu înnoitor și care strălucește prin imaginea colorată, plastică, precisă, prin solida armătură a verbului liric.

Un nou „Rege Lear”

● Compania particulară „Granada TV” a dat primul tur de manivelă în ecranizarea, pentru micul ecran, a încă uneia din capodoperele lui Shakespeare: *Regele Lear*. Protagonistul este Laurence Olivier, astăzi în vîrstă de 75 de ani. Împreună cu el mai interpretează Faye Dunaway în rolul lui Regan, Dorothy Tutin în Goneril și Anna Calder-Marshall în Cordelia.

„Tot umorul din lume”

● Fericitul părinte al *Carnetelor maiorului Thompson*, al cărții *Snobissima* și al multor altor suculente scrieri umoristice, Pierre Danjos, este autorul unei antologii a umorului (*Tout l'humour du monde*, ed. Hachette) un adevărat festin preparat de un meșter iscusit care cunoaște cele mai bune rețete — după cum scria un critic. Reunind în volumul său 26 de texte semnate de maeștri ai genului din diferite țări, Danjos se întreabă ce este umorul („o caricatură a tristeții” sau, după Scherer — „starea de spirit cea mai fericită care poate exista în viață” — ori, potrivit lui Taine, „gluma unu om care este rareori binevoitor și niciodată fericit”, în sfîrșit, după cum îl definește Chis Marker, „politetea disperării”?) optind în cele din urmă în favoarea lui Stephen Leacock, un expert în materie: „Amabila contemplare a încongruităților vieții și expresia artistică decurgind din aceasta”.

Pasolini inedit

● Două scrieri inedite ale lui Pier Paolo Pasolini: povestirea *Amado mio* (40 pagini) și un scurt roman, *Atti impuri* (150 pagini), ambele datind din perioada anilor 1949-1950, vor fi publicate într-un volum care urmează să apară la Editura Garzanti, sub îngrijirea lui Attilio Bertolucci.

Mikis Theodorakis, un film, o carte, un imn

● Programarea pe ecranele din Bulgaria a unui film despre viața și creația lui Mikis Theodorakis a prilejuit apariția în „Literaturen Front” a unui amplu interviu cu reputatul artist grec. Ca autor al cărții în două volume intitulată *Datoria*, Theodorakis preciza ce înțelege prin această noțiune: „Sentimentul datoriei față de oameni creează omul de tip nou, iar asemenea oameni făuresc istoria. În calitate de communist grec, mi-am asumat o datorie față de epoca noastră care și-a pus pecetea de fier asupra generației mele. Această datorie este lupta pentru libertate”. Compozitorul și-a exprimat satisfacția de a fi obținut înalta distincție bulgară „Kiril și Metodii”, după care a povestit împrejurările care au făcut din el autorul muzicii pentru imnul poporului palestinian, subliniind că ideea s-a născut în 1980, cu prilejul unei întîlniri, la Sofia, cu președintele Organizației pentru Eliberarea Palestinei, Yasser Arafat.

Un letopisec al prieteniei

● Șase volume va cuprinde seria „Drujba” pe care editura moscovită „Hudojstvennaia literatura” o pregătește pentru tipar cu prilejul celei de-a 60-a aniversări a creării U.R.S.S. Primele trei sînt consacrate prozei scurte, evocînd istoria dezvoltării statului sovietic din 1917 pînă în zilele noastre (M. Gorki, A. Tolstol, M. Solohov, K. Fedin, I. Kolas, K. Paustovski, G. Markov, K. Simonov, A. Upit, I. Smuul, O. Gonciar, M. Stelmah, V. Rasputin, S. Antonov și mulți alții).

Volumul intitulat *Un imn devenit carte* va înmănușia versuri semnate de peste 300 de poeți din toate republicile uniounale, a căror literatură s-a născut după revoluția din octombrie. *Uniunea de nezdruclinat* se va intitula un alt volum cuprinzînd cele mai frumoase versuri închinare patriei, frăției și unității popoarelor sovietice în ultimul volum. *Cu ochii prietenilor*, autori reputați din diferite țări vor semna impresii despre Uniunea Sovietică și înfăptuirile popoarelor sale.

Un volum dedicat lui Pablo Neruda

● Editura vest-germană Luckterhand a publicat recent o culegere de texte și eseuri despre viața și opera lui Pablo Neruda, scopul declarat al editorului fiind acela de a contribui la o mai bună cunoaștere a scriitorului chilian, care se bucură de un deosebit interes în rîndul tinerilor cititori din R.F.G. Volumul este alcătuit din cîteva secțiuni distincte: viața scriitorului, tematica sa poetică, Neruda și Chile, amintiri ale prietenilor etc. Sînt reproduse fotografii inedite — precum aceasta — precum și o listă completă a operelor sale. Ultimul capitol al volumului include mărturi și amintiri despre Neruda. Despre multimea care, în ciuda interdicțiilor oficiale, s-a adunat să-l conducă pe Neruda pe ultimul său drum, dovadă a prețurii de care scriitorul se bucură în patria sa, relatează, tot în ultimul capitol, Herman Loyola.

Yachar Kemal, gigantul Anatoliei

● Un remarcabil portret al scriitorului turc Yachar Kemal — anul din giganții literaturii contemporane — semnează Alain Bosquet în „Le Figaro” cu prilejul apariției în limba franceză a ultimei sale cărți, *Turturica, turturica mea* (ed. Gallimard). Definindu-l ca un simbol viu al unei lupte aprige în-

tre tradiție și prorges, de care este străbătută întreaga sa creație (*Memed cel slab, Memed Șoimul, Pămînt de fier, Cer de cupru, Iarba nu moare și altele*), Bosquet scrie: „Omul este conform operelor sale: abundent, generos, natural, el vorbește cu pasiune și temperament despre poporul din care a izvorit: proletat în afara obiceiurilor ancestrale, el se zbate pentru a se moderniza”.

Maurice Nadeau premiul „Mac Orlan”

● Al XI-lea premiu Mac Orlan a fost atribuit scriitorului, criticului, editorului și ziaristului Maurice Nadeau. Atribuirea ediției 1982 a distincției coincide cu centenarul nasterii celui care a scris celebrul roman *Quai des Brumes*.

Max Zweig, 90 de ani

● Dramaturg umanist, scriitorul Max Zweig (văr al lui Stefan Zweig), a sărbătorit de curînd 90 de ani de la naștere. În chip de omagiu, una din cele douăzeci de piese ale sale, intitulată *Franziskus*, a fost prezentată în cadrul ediției din acest an a Festivalului vie-

Am citit despre...

Retorica urii

■ ÎN materie de violență colectivă, la început a fost, este și va fi cuvîntul, Cuvîntul instigator. Neferticul erou al nuvelei lui Eugene McCabe, *Moștenire*, descoperă prea tirziu acest adevăr vechi de cînd lumea: „Țara era plină de vorbitori feroci de ambele părți. Crezuse totdeauna că vorbăria nu-i decît vorbărie goașă”. Îl deranja, desigur, cînd îl auzea pe unchiul George spunînd, ba „O rasă putredă Nu știu decît să fie crunți și să ucidă, cîineva ca Hitler i-ar băga în crematorii și le-ar arunca cenușa pe pămîntul lor mîlășinos, sterp, și ar avea toată dreptatea s-o facă, de altceva nici nu sînt buni”, ba, dimpotrivă, „Sapă zi și noapte gropi ca să ne îngroape și noi stăm și ne uităm la ei ca evreii din Europa; au socotile lor cu noi și vor să le încheie odată pentru totdeauna dacă o să-i lăsăm”, dar nu-l prea lua în serios.

Pendularea între postura de călău și postura de victimă face parte din cea mai clasică retorică a urii. Aceasta începe prin aplicarea de etichete insultătoare grupului ales ca țap ispășitor într-o situație socială critică (sărăcie sau lipsă de libertate, sau o imbinare de privațiuni). În prima schiță din volum, *Adevăr*, un copil își aude mama spunînd, după concedierea lublei lui dădace catolice, prinsă cu o minciună: „Toți sînt la fel. Mint așa cum respiră. Adevărul e că nu putem avea încredere în ei, în nici unul din ei”. De la generalizări de acest soi pînă la cuvintele adăugate de cineva pe un afiș indicînd cuantumul recompenselor plătite pentru stîrpirea dăunătorilor „pentru exterminarea fiecărui fenian impur — o para veche” — fenian fiind una din porecele disprețuitoare date de protestanții irlandezi concetanilor lor catolici, presupuși a fi, în ansamblul lor, membri ai organizației secrete Fianna —

recunoaștem escalada care se repetă aproape identic oriunde se încearcă să se abată atenția oamenilor de la propria lor mizerie și suferință convertindu-le în dușmănie împotriva unor semeni la fel de oropsiți.

Cu iscusită grație, Eugene McCabe își deschide volumul printr-o povestire despre prima ciocnire a unui copil cu cruzimea lumii în care oamenii sînt tratați diferențiat, după criteriul de neînțeles pentru el, continuă cu descrierea existenței din zonele de frontieră — sărmană, dominată de ignoranță și brutalitate, cu mult înainte de izbucnirea tulburărilor din ultimii ani, — și se încheie printr-un episod sumbru din vremea vîrsărilor de sînge. Încă o dată se confirmă că oricît ar fi de vinovați — și sînt groaznic de vinovați — teroriști, ucigași, făptașii crimelor, de o mie de ori mai vinovați ca ei sînt cei ce îi instigă și le oferă pretexte ideologice pentru fărâdelegile lor. Cine declanșează, în fond, lanțul asasinatelor? Cel care, deliberat sau prosteste, cultivă exclusivismele, bigotismele și tot ceea ce este menit să dea triu liber instinetelor rele, fiarei din om. Cînd se ajunge la masacrul nu mai e nimic de făcut, spiritul de venetă și primitivismul emotiv al gloatei dezlănțuite se potențează reciproc, din ce în ce mai periculos.

Eric își va da seama că vorbele incendiare nu sînt vorbe de clacă și că unchiul George este în stare să treacă la cele mai mirsăve fapte. După prima întîlnire directă cu răul maxim adică după ce tatăl și fratele lubitei lui au fost uciși mîseleste, el însuși intră într-o stare de derută: „M-am gîndit la fiecare catolic pe care îl cunosc și nu-mi pot închipui pe nici unul, absolut pe nici unul, făcînd un asemenea lucru, apoi încetul cu încetul încep să mă îndoiesc, poate Dinny McMahon, poate dacă a băut apoi încep să mă îndoiesc de toți, încep să-i urăsc pe toți, oameni care n-ar vrea să urască sînt împinși s-o facă”. Bărbatul din familia fetei îndrăgite sînt omorîți de una din părți, fratele lui, natural de cealaltă, el însuși va cădea victimă trupelor britanice venite să restabilească liniștea și ultimele vorbe pe care le va auzi înainte de a-și da sufletul vor fi ale unui soldat cu accent de Yorkshire: „Dumnezeu știe cine-o fi, e irlandez, pe aici toți sînt cîi turbați, înțil trebuie să tragi și abia după aia să întrebi”. Epi-logul concentrează întregul absurditate a urii de frate. Iar dedicația, inscripția de pe pagina de gardă a volumului indică răspîndirea și adîncimea fenomenului de dezbinare: „Această carte este dedicată, cu dragoste, mamei mele, care vede altfel lucrurile”.

Felicia Antip

● La 6 iulie a.c. s-au împlinit două decenii de la moartea marelui romancier american William Faulkner (1897-1962), autor a 16 romane, a 3 culegeri de povestiri, a 2 volume de eseuri, deținător al Premiului Nobel, 1950, de două ori laureat al Premiului Pulitzer, în 1955 și în 1964. „Citi-torul european găsește ceva foarte specific american în opera lui Faulkner și, evident, nici un european nu ar fi putut scrie aceste cărți — spune, despre Faulkner, Alan Tate, în 1963. Pu-țini comentatori eu-ropeeni pe care i-am citit par a-l glori-fica pe Faulkner, privin-du-i opera ca și cum ar fi fost creată într-un vid de provincialism ameri-can (sau sudist). Cred că astăzi, când omul a dispă-rut, el va trebui recunos-cut ca un mare artist al prozei, căreia Ford Ma-dox Ford îi spunea roman impresionist. De la Stendhal, prin Flaubert și Joyce, există o linie directă care ajunge pînă la Faulkner și aceasta nu e doar o problemă de in-fluență. Subiectul cen-tral al operei lui Faulk-ner este, ca și la Flau-

bert sau Proust, suferin-ța pasivă, victima fiind nimicită de societate sau de forțele întunecate dinăuntrul său. Faulkner este unul dintre marii re-prezentanți ai școlii care, de mai bine de un secol, a răsturnat doctrina aris-totelică potrivit căreia tragedia nu este o acțiune, ci o calitate.” iar în 1966, Malcom Cowley completa: „Deși nici una din cărțile lui din ultimii ani nu a atins nivelul unor opere ca Zgomotul și fura sau Coboară Moise, cred că el a rezol-vat, mai bine decît ori-care scriitor american din acest secol, proble-ma păstrării propriului geniu, viu și nealterat”.

„Niciodată”

● Este titlul unui vo-lum, apărut în editura Flammarion, care reunește mărturiile unor supra-viețuitori ai bombardam-entelor de la Hiroșima și Nagasaki. Fiecare rela-tare exprimă o tragedie

și o experiență indivi-duală. Împreună însă, a-ceste amintiri se consti-tuie într-un vibrant apel pentru pace, pentru evi-tarea unui nou cataclism mondial.

Un nou Leonardo da Vinci ?

● În orașul Vinci de lângă Florența a fost ex-pus tabloul „Madona cu pruncu” — în imagine — atribuit de profesorul Carlo Pedretti lui Leo-nardo da Vinci. După părerea reputatului ex-pert, care s-a consacrat mulți ani studiului operei lui Leonardo, atât din punct de vedere artistic cît și științific, paterni-tatea operei nu poate fi pusă la îndoială. În afir-mația sa categorică, el nu se bazează pe argu-mente privind tehnica artistică, ci pe mărturii documentare remarcabil selectate. Opinia lui Pe-dretti nu este însă una-nim împărtășită în Italia, unii specialiști atribuind tabloul unui urmaș lom-bardez al lui Leonardo sau unui elev al marelui pictor, Cesare de Sesto. Disputa a dat naștere unei sumedenii de întrebări de ordin istoric le-gate de momentul creării operei.

Se preconizează că cer-cetările vor mai dura încă multă vreme. În aștep-tare, orașul Vinci pregă-tește o expoziție consa-crată unei perioade mai puțin cunoscute din viața maestrului: „Leonardo după Milano”.

Omagiu

● După ce a pictat șase vitralii la catedrala Sfin-tul Stefan din Meinz (Re-publica Federală Ger-mania), reputatul pictor Marc Chagall, azi în vîr-stă de 85 de ani, a refuzat cu perseverență să fie remunerat pentru această lucrare. Dat fiind situația creată, din respect și deo-sebită considerație pen-tru personalitatea artistu-lui, autoritățile munici-pale au ajuns la o rezol-vare fericită: i-au decla-rat pe venerabilul Marc Chagall cetățean de o-noare al orașului Meinz.

550 de premiere

● Odată cu dezvoltarea dramaturgiei și a artei teatrale, în Cehoslova-cia este în creștere și numărul premierelor of-ferite spectatorilor. Ast-fel, în stagiunea care ex-piră, 1981/1982, pe scene-le din Cehoslovacia au fost prezentate 550 de premiere. Dintre acestea, 360 au fost piese de tea-tru, 80 opere, 20 baletе și 20 opere. Copiii le-au fost prezentate 70 de pie-se, 40 la sută din numărul spectacolelor de teatru au fost piese ale autorilor cehoslovaci contemporani.

● Considerată drept una dintre cele mai im-portante manifestări din lume în domeniul artei moderne, expoziția „Docu-menta” din orașul Kassel (R.F. Germania) se deo-sebeste fundamental în acest an, de edițiile ore-cedente. Ea nu mai este experimentală, explora-toare ca altădată, ci constituie o bienală a capodoperelor. Rudi Fuchs, organizatorul ei, a redus numărul artiștilor participanți de la 300 la 150, făcînd din „Documen-ta” un muzeu, admirabil gîndit — după cum apre-ciază specialistii — cu o punere în scenă excelentă și o imbinare abilă. A re-fuzat ideea de „grup” sau „tendință”, păstrînd doar operele pe care le-a con-siderat meritorii și pe care le-a asamblat în opo-ziții îndrăzneț organizate.

Centenar Wagner

● Pentru anul 1983, cînd se împlinesc 100 de ani de la moartea lui Ric-hard Wagner, Opera de stat din München pregă-tește o prezentare înteg-rală a operei marelui compozitor. Organizatorii acestui grandios program, pentru care vor fi solici-tati cei mai renumiți in-terpreți wagnerieni, sînt încurajați în proiectele lor de marele interes de care se bucură muzica lui Wagner.

„Albumul Auschwitz”

● În editura „Bandom House” din Miami a apă-rut, publicată de Lili Meier, cu un comentariu de Peter Hellman, una din lucrările cele mai e-dificatoare privind holo-caustul de la Auschwitz: Albumul Auschwitz. Lu-crarea cuprinde un mare număr de fotografii des-coperite de Lili Meier, supraviețuitoare a lagă-relor de concentrare na-ziste, fotografii care nu înfățișează ca atare sce-ne de teroare în masă, însă surprind pe fețele deținuților uimirea, groa-za de care erau cuprinși înainte de a fi extermi-nați în faimoasele, de tristă amintire cuptoare de gazare, una din „ar-mele secrete” ale călăilor nazisti.

Arheologii provoacă decepții

● Pînă de curînd era bine știut că Londra (Lon-dinium) a fost o veche asezare celtică pe care a cucerit-o Caesar. Ultimele cercetări ale arheologilor englezi dovedesc însă că Londra n-a existat înaintea de cucerirea romană și că de fapt Londra a fost fondată de Iulius Caesar în anul 43 e.n. Tot în le-gătură cu Londra, arheo-logii au mai descoperit că incendiul care a cu-prins Londra în secolul I a fost pus la cale de re-gina Bodiceea a celtilor. După acest incendiu, se știe, Londra si-a revenit ca oras abia în secolul al VII-lea.

„Traviata” pe ecran

● Transpunerea Travi-atei, celebra operă a lui Verdi, pe ecran, nu este nici prima, nici ultima ten-tativă de această natură. Evenimentul îl constituie însă faptul că la acest „film-operă” lucrează re-putatul regizor Franco Zeffirelli care, cu opere-le lui, și-a încîntat de fiecare dată spectatorii. El realizează această pro-ducție în studiourile Ci-neciită și-i are cap de afiș pe nu mai puțin celebri Plácido Domingo și Te-resa Stratas. Spectacolul, după cum afirmă cronică-rii prezenți pe platouri, se amănă somptuos, con-firmînd ambiția unui ci-neast care, ca și Ingmar Bergman sau Joseph Lo-sey, crede în viitorul ope-rei pe marile ecrane.

Lirică poloneză contemporană

Kazimiera Illakowiczówna

Peisaj

Nisip ce umple urme ude
roși — dire scriu,
peste păienjenii se-aude
zumzet pustiu.

Hrișcă și în impletit cu ferigă
rapiță și pini — în aur strigă.

Limpede aer se strecoară
fără mireasmă, fără chip,
nestrălucind în jos pornește
și — cit clipești — se răsucesce
înc-o biciușcă de nisip.

Roman Sliwonik

Nevăzînd țărîmul visului
nevăzînd capătul zilei nici începutul
mijind ochii în fața spațiului pe care
l-o deschis
timpul de toamnă tirzie
nu rostesc nimic în aerul care se răcește
nu ies în întîmpinarea frigului el e deja
nimic nu va mai fi altfel Nici arborii

nici nisipul nici sunetul
nu vor mai naște în mine acei altceva
al formelor obișnuite
nu aud mai mult decît e de auzit
încă există mai mult decît e nevoie să
exist
privindu-mă cu ochii întredeschii
în vremea tirzie

Tadeusz Kijonka

Glasul

Știu, de-oici întoarcere nu e :
Strălucește cîmpul sub senin.
Și se-aude — pregătește-te
Pentru-al tău destin.

Glas cunoscut —
Și tot neștiut,
Deși orice lucru-i conturat

Ca pămîntul furigat sub tălpi :
Gol nicicînd vreodată saturat.

— Dincolo de tine să privești
În cleștarul tănuțit oricui.
— Văd, scot ceora cu mișcări firești
de pe-un chip
Al cui ?

În românește de PASSIONARIA STOICESCU și CONSTANTIN GEAMBAȘU

Tadeusz Sliwiak

Semne continui

creionul meu
veșnic arată lumii ceva
veșnic gasește ceva
pe hirtia groaznic de albă
ducînd în ispita pe ea
imaginația
și-o spînzură în semne continui
creionul meu
e sensibil

la cele cinci simțuri ale cunoașterii
iar cînd scrie numele tău
se schimbă într-o ramură
de copac înflorit
creionului meu
îi place viața
și are șira spinării
neelastice

În românește de NICOLAE MAREȘ

„Tendințe socialiste în arta plastică maghiară dintre cele două războaie”

■ CERT lucru este că despre viața ar-tistică interbelică europeană încă mai avem destule de aflat, deși în ultimul de-ceniu expoziții de amploare și publicații la fel de substanțiale au scos la iveală multe nume necunoscute, opere, fapte noi și numeroase, prinse în agitația unui ade-vărat furnicar de idei. În special pe latura conexiunilor între mișcările artistice și al rolului jucat de toate forțele implicate în spațiul european de cultură surprize mai stau însă la dispoziție, chiar dacă, în ceea ce privește arta țărilor din Europa centrală și răsăriteană, interesul și aten-ția acordată lor în prezentările internațio-nale au crescut mult. Între problemele cele mai acute legate de aceste preocupări se află modul diferențiat în care s-a încar-nat într-o țară sau alta ideea misionaris-mului artistic și a aptitudinilor reforma-toare, militante ale artei. Se știe că în aria Europei centrale, marcată, încă de la începutul secolului 20, de legăturile ei cu felerite aspecte ale expresionismului ger-man pe latura lui teoretică dar și pe cea practică, arta cu accent social-politic a fost foarte pronunțată. Scrieri — din anii 20—30 — ca cele ale germanilor Carol Einstein și Walter Benjamin, axate pe ideea „schimbării funcționalității” artistice și pe cea a „reîntemeierii politice” a artei, au avut, în Ungaria de pildă, un ecou egal cu cel din țara de origine; și chiar mai durabil.

În expoziția cuprinzătoare deschisă în București, la Muzeul de istorie a P.C.R., judicios compusă cu opere de prim rang ale creației maghiare interbelice, pot fi sesizate multiplele puncte de contact, in-terferențele ca și divergențele curentelor care au străbătut însuflețita viață artis-tică maghiară din prima jumătate a secolului XX. Aproape fiecare lu-crare — de pictură, grafică sau sculptură — trăiește vizibil ascunsă dra-ma a unei sinteze la limita deciziei între o opțiune și alta, între o frământare și alta. Dealtfel, biografia numelor de seamă prezente în expoziție este ea însăși presă-

rată cu aceleași numeroase experiențe de ordin uman, politic artistic și ale căror urme la regăsim în creație. La Derkovitz Gyula, care a stat la Viena între 1923 și 1926 după înfringerea revoluției din 1919, pictura peisagistică dezvăluie o alianță se-cră între energice expresioniste și mu-zicalitățile coloristice lirice post-impresio-niste, în timp ce grafica, din care figurează celebrul ciclu de xilografuri dedicat răz-coalei țărănești din 1914, optează pentru un expresionism cu forme rigurose con-struite și evident impregnate de imagi-nile cinematografiei expresioniste din epocă. Uitz Bela, autorul unui ciclu de gravuri în acvaforte — operă de referin-ța a graficii maghiare moderne — întitu-lată Ludiții (1923) și consacrată luptelor clasei muncitoare, a avut un destin ar-tistic și mai agitat. Implicarea lui în „ac-tivismul” lui Lajos Kassák, șederea în emigrație la Viena (1919—1923) și la Paris (1924—26), apoi în U.R.S.S. pînă în 1948, trecerile prin și pe urmă ruperea cu ex-presionismul și constructivismul, ecurile dadaiste și adoptarea unui realism dina-mic, se reflectă și cu aspecte premonitории, în imaginile sus-numitului ciclu. Sînt de asemeni de reținut pictura lui Bortnyik Sandor, Fierarii (1921), categoric cubo-ex-presionistă; lino-gravurile lui Desi-Huber, atât de asemănătoare cu gravurile din aceeași perioadă ale clujanului Gy Szábo Béla; seria grafică Gulliver în Capitala (1936) amintind de Frans Masereel cu ale-gorismul lui cordial și explicit; grupurile de muncitori de Egrý Josef și Desi Huber István. Cele cîteva piese de sculptură mica din expoziție, în special cele sem-nate de Goldman György, aparțin ace-luiași univers expresionist, dar aici în versiunea mai calm-concentrată a lui Barlach.

Amelia Pavel

O artă imprevizibilă

CRED, cu sinceritate, că teatrul e imprevizibil și se dezvoltă imprevizibil. La Sofia, în sala de conferințe a unui hotel cu aer condiționat, am ascultat o comunicare despre izvoarele primitive ale teatrului. Erau prezentate demersurile (nu de ultimă oră, ci de cîteva ani buni) a doi dintre cei mai importanți regizori contemporani, Brook și Grotowski. Ei bine, acestea se încadrau perfect antropologiei, dar nu unei antropologii descriptive (ritualurile au fost puse de mult în legătură cu arta spectacolului), ci uneia filosofice, care să permită accesul la o ontologie a teatrului. Impresia unora a fost că cei doi eminentei profesioniști au cam depășit domeniul lor de cercetare și de creație, rătăcindu-se în orice caz de practica scenică! În asemenea condiții, cineva cu o concepție mai tradițională a reamintit exemplul lui Stanislavski. Intrucît mă privește, găsesc preocupările lor mai mult decît îndreptățite. Citește această îndreptățire în chiar genericul (de cine inventat?) de **Teatrul Națiunilor**. Această sintagmă simplă, această sudură fără flacără, e una din cele mai fericite pe care le cunosc. Nu va merge niciodată pictura națiunilor, sau muzica națiunilor, dar teatrul națiunilor este extraordinar de potrivit. Fiindcă națiunile se exprimă, într-adevăr, pe o scenă, mișcîndu-se la rampă, în plină lumină, și folosind un limbaj care este primordial al gesturilor. Națiunile compun un teatru vast și au, fiecare în parte, o mare voce pentru teatru, ca expresie a unei energii de un anume tip, o energie pe care, în absența unui termen mai precis, o voi numi, vag, umană.

AȘADAR ce este teatrul **nô**, pentru mine simbol de ultimă oră al distanței invinse? Cîd zic uniti, adică un sistem de semne în care fiecare gest (chiar și indoirea unui deget) trimite la adevăruri specifice, oculte pentru un străin neinițiat. Ceva complicat, prin urmare, capabil să-ți pună la grea încercare răbdarea. Abia descins, cu sufletul la gură, am pătruns la „Vazov” unde grupul **Zeami** za a prezentat două piese **nô**. Despre prima s-ar putea spune că era o moralitate, cea de a doua reprezentînd un exorcism. Și într-un caz și în celălalt, imaginea scenică video-auditivă se construia dintr-o succesiune de semne corporale, foarte cîte, a căror expresivitate și grație erau punctate neîncetat de vocabule ascultate sau guturale, o adevărată muzică verbală, ca și de muzica însăși, stranie și evocatoare. De prisos să adaug că mișcarea japonezilor se supune unui criteriu natural, deosebit de cel european. Descopeream, fără să mă fi așteptat, simplitatea. E drept, o simplitate densă, o simplitate ultimă, obținută prin topirea unor întregi mănunchiuri de semnificații. O simplitate bogată... În definitiv totul se întorcea să descrie chipul interior al omului, un om nu mai necunoscut deoarece mai îndepărtat geografic, ci tot atît de necunoscut ca și cel mai apropiat vecin, în lipsa unui efort propriu îndreptat în acest scop.

În aceeași zi, la scurt timp (doar cîteva frînturi de ceas), ca o fericită antiteză, întîmplarea a făcut să privesc un alt spectacol, de data asta european. Îl susținea **Tanzforum** din Köln și purta titlul modest de **Minuturi**. O eminentă demonstrație de dans, de fapt o lecție despre proporțiile și posibilitățile corpului omenesc, plină de vorvă și inventivitate dar și de rigoare și știință, tăiată în două etape: modern și clasic. Toate acele trupuri în vie și neconținută mișcare, de care îmi amintesc și acum, sculptau o statuie a omului, demnă, monumentală chiar, de o albeață orbitoare, elină. Teza orientului și antiteza occidentului se îmbrățișau.

In continuare, lucrurile s-au desfășurat cam în același ritm. Două spectacole pe zi (la care uneori se adaugă și o repetiție) nu erau o excepție. În asemenea ocazii receptivitatea se deschide nebănuit dar, ciudat, spiritul critic nu abandonează de la datoria lui. Se produce, ca să mă exprim așa, o adaptare la realitatea frumosului... Întă de ce n-am pierdut nici reprezentarea **Corpului de balet clasic** din Moscova, ce exhiba un profesionalism dus pînă la perfecțiune, nici **Teatro gitan andaluz** — ritm sudic, pasiune întetită de ghitare, memoria suferinței transfigurată de doi soliști virtuoz — nici **Teatrul tradițional vietnamez** cu aerul lui de serbare improvizată în natură, încărcat de culoare, de umor, de grație. Nu le-am pierdut pe toate acestea, am pierdut însă altele... Dar ce poți face? Alegerea se impunea, iar ea se făptuia după cunoștințe, vezi bine, dar și după intuiție ori hazard. Înainte de a merge mai departe aș menționa, pe scurt, o constatare: potențialul teatral al unei națiuni nu se manifestă exclusiv prin montări complicate, prin masive construcții scenice care să dureze, eventual, ore întregi. Exigența publicului nu pretinde musai așa ceva. Seriosul spectacol cu **Karamazovii** al teatrului nostru „Nottara”, atît de solicitat în țară, a obținut un binemeritat succes de presă, bucurîndu-se, desigur, și de o prețioasă asistență de spectatori cultivați. Dar nu a răvășit publicul. Spre dovadă, voi cita aici o singură opinie, foarte competentă, al lui Alci-

biade Margaritis, președintele criticilor de teatru din Grecia: „**Karamazovii** reprezintă cea mai bună adaptare dramatică după Dostoievski, jucată de o trupă excelentă... Dar n-a fost urmărită cum se cuvine de public, depășind posibilitățile spectatorului mijlociu.” De altfel, același lucru s-a întîmplat și cu impresionantul **Alfred nebunul** adus de „Folkteatern” din Göteborg, ca și **Karamazovii**, printre cele mai consistente realizări ale festivalului. Rar am văzut profesioniști mai buni, un mesaj uman mai deschis și mai actual. Regizorul a exploatat cu desăvîrșită știință întregul volum al cutiei scenice, scotînd după voie efecte de atmosferă, de poezie, de umor trist. Plastica expresionistă se combina cu jocul plin de naturalețe (al actorului principal mai cu seamă), viziunile onirice întretăiau tragicul, cenusiul univers cotidian. Cît despre partea sonoră, spectacolul a fost pur și simplu o capodoperă. Și totuși...

Poate că în asemenea prilejuri complexitatea și perfecțiunea actului artistic conțenează, într-adevăr, mai puțin, pe primul plan trecînd îndrăzneala, eficiența punctului de vedere. În acest sens aș cita exemplul micii trupe din Cehoslovacia, care a oferit un spectacol „commedia dell'arte” într-o versiune adaptată la viața modernă, o năstrușnică țesătură de gaguri urmărită neslăbit, deși nu toate glumele erau la fel de izbutite... Deși din toată echipa numai unul, sau cel mult doi actori, își cunoșteau meseria... Deși... Încurcate sînt căile teatrului, iar ceea ce a prezentat trupa din Cehoslovacia era totuși teatru, și încă din cel mai curat! Tot așa, oscilînd între superficialitate și soluții fericite, bineînțeles cu alte accente, de o mai mare gravitate, a părut și „Actors touring Company” din Londra, purtînd cu **Furtuna** mesajul Marelui Will. Dar aici trebuie notat un lucru: fiind vorba de o trupă specializată în turnee, cineva competent n-ar pierde ocazia unei analize sociologice. În rest: decor absent; adaptare de ultimă secundă la posibilitățile scenei, presupus necunoscută; Magul Prospero intruchipat de o femeie (cu toată nobletea necesară!); Caliban și Gonzalo jucați de unul și același actor, care ieșind prin dreapta intra iarăși prin stînga complet modificat; Ariel, teribilul spiriduș, exprînd — odată misiunea lui încheiată. Soluții...

Un cuvînt sincer de laudă se cuvine, nu trebuie să uităm, gazdelor noastre. A plăcut în mod deosebit spectacolul Teatrului Național „Ivan Vazov” cu poetica lucrare **Încercare de zbor** de Ivan Radickov. Piesa e o construcție simplă despre o aspirație simplă, aceea de a pluti, asemeni păsărilor, în înălțimi. Eroii ei sînt o mină de oameni necăjiți care în anii războiului descoperă un balon. Irrezistibilă dorință de a contempla de sus pămîntul maculat de singe și foc se împlinește, dar urmarea e cîmplită. Doboriți de poliție, anchetați fără milă, naivii aeronauți știu totuși să-și păstreze pînă la capăt mindria și cugetul independent. Admirabil conceput, spectacolul pune în lumină acel gen de talent ineputabil și virtuos pe care actorii bulgari (ca și actorii noștri uneori) știu să-l dezvolte de preferință.

Despre clasici și-a spus părerea compania „La Salamandre” din Franța. Reprezentația ei, destul de surprinzătoare, a avut loc într-o cochetă și ultramodernă sală. A fost ales Racine, cu **Britannicus**. Mai întîi a uimit decorul: o anticameră de pe vremea Regelui Soare, fidel reconstituită, deschisă vederii printr-o secțiune oblică. Apoi actorii, care au evoluat în costume de epocă (peruci pudrate etc.), folosindu-și din plin știința reinviată de a rosti alexandrinii. S-a încercat, în mod vizibil și cu succes, reconstituirea premiei absolute a celebrei piese. Prin urmare, o tentativă opusă tendințelor contemporane care viră (uneori cu forță) actualitatea în orice veșmint posibil. Într-un fel, o lecție. În orice caz, o viziune plauzibilă, una din multele, deoarece concepții imuabile nu există în artă.

IMI rămîne să glosez, în inchelere, asupra unui singur spectacol, poate mai neobișnuit decît toate. Un spectacol precedat de celebritate și glorie: **Dante** în viziunea lui Szajna. Spectacolul datează de aproximativ un deceniu, dar și-a menținut intactă forța de șoc. De altfel Szajna e un maestru al șocului, posedînd știința, specific poloneză, de a face să dispară frontiera dintre imagine și realitate. Elaborat după un scenariu propriu de o neobișnuită concentrare, acest spectacol pune în funcțiune și în mișcare un număr impresionant de obiecte, institute simboluri și coboară în deriziune simboluri, transformă actorul în păpușă și păpușa în om. El naște o tensiune care gîtuie publicul. Ca și celălalt, al lui Dante, de la care a pornit, Infernul lui Szajna înspăimîntă și purifică, descrie violența și cere izbăvirea, izbăvirea pentru persecutata ființă umană, măsură unică, totuși, a universului.

Teatrul reprezintă frumusețe și bucurie. El trebuie să reprezinte și veghe, și răspundere.

Marius Robescu

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

U.R.S.S.

● Ziarul „Smena” din Lenin-grad relatează elogios, sub semnătura lui M. Bialik, maestru emerit al artei din R.S.F.R., despre concertele susținute recent în mai multe orașe sovietice de pianista Ilinca Dumitrescu. Din repertoriul său au făcut parte lucrări de Bach, Scarlatti, Prokofiev, Chopin, Paul Constantinescu.

SPANIA

● În ultimul număr de anul acesta al prestigioasei reviste „Cuadernos hispanoamericanos”, care apare la Madrid, a fost înscris un amplu studiu semnat de Valeriu Răpeanu: **Meditații asupra dramaturgiei române contemporane**, studiu în care este prezentată, pe larg și competent, evoluția dramaturgiei de astăzi din țara noastră, în perspectivă istorică și în legătură cu fenomenele sociale, politice, culturale și literare din România.

VENEZUELA

● La Caracas, în prestigioasa editură a Academiei Naționale de Istorie din Venezuela, a apărut lucrarea **Scurtă istorie a României**, elaborată de un grup de istorici români. Volumul este prefațat de prof. dr. Guillermo Moron, unul dintre cei mai de seamă istorici și oameni de cultură din Venezuela. Guillermo Moron face o elogioasă incursiune în istoria poporului român, subliniind, odată, legăturile de prietenie statornicite între popoarele română și venezueleană.

ITALIA

● Aceasta este coperta volumului **Inno alla Romania** pe care poetul și omul de cultură italian Carlo Emanuele Bugatti l-a tipărit recent, într-o versiune revăzută și adăugită la Ancona, sub egida prestigioasei reviste „Dossier Arte”. Fiecare din cele nouă poeme sînt însoțite de o serigrafie de Elena Uta Chelaru, autoare, totodată, a copertei. O elogioasă prezentare a volumului, apărut în excelente condiții grafice, semnează Alexandru Balaci.

R.S.F. IUGOSLAVIA

● Recent, cotidianul iugoslav „Politika” a publicat interviuri cu Nichita Stănescu și Ana Blandiana — care au avut un deosebit ecou — realizate de poetul Petru Cîrdus. De asemenea, revista literară „Letopis Matice Srpske” publică, în nr. 6/1982, trei poezii de Gellu Naum, în traducerea lui Petru Cîrdus.

● Revista iugoslavă de cultură „Dnevnik” a publicat un grupaj de schițe umoristice de Valentin Silvestru (traduse de scriitoarea Florica Ștefan).

FRANȚA

● Juriul celui de al 10-lea Concurs internațional de muzică electroacustică, concurs ce a avut loc la Bourges cu participarea a 178 de lucrări aparținînd unor muzicieni din 25 de țări, a acordat premiul al doilea ex-aequo (premiul I n-a fost acordat), compozitorului român Octavian Nemescu pentru lucrarea „Combinații în cercuri”.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

REDAȚIA: București, Piața Științei nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRATIA: Calea Victoriei 115. Telefon: 50 74 96. ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII”